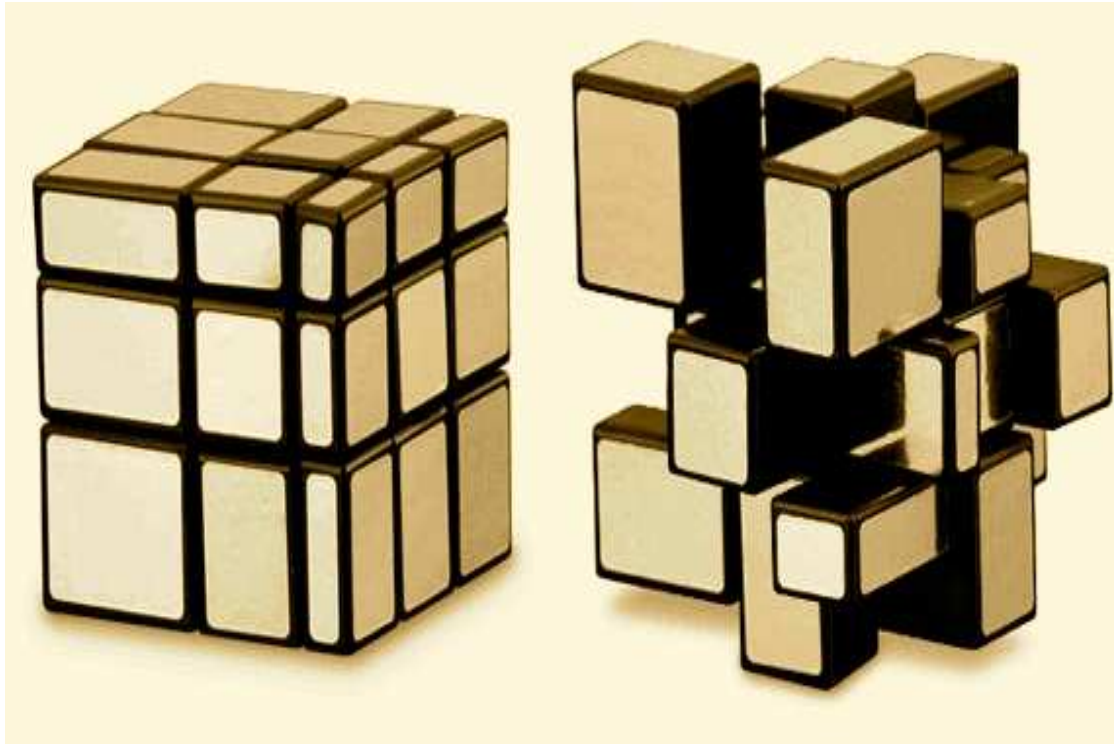

Masteroppgave

Regjeringens tilbakeføringsgaranti:

Et suksesskriterium i tilbakeføringen av seksuelle overgripere?

av

Gro Solbakken

FORORD

Hensikten med denne oppgaven er å bidra i arbeidet med å forbygge seksuelle overgrep mot barn. Mitt håp er at denne oppgaven har fremskaffet ny kunnskap som kan være til nytte i individuell oppfølging av menn som er dømt for seksuelle overgrep.

Det er flere personer som har bidratt på ulike måter i arbeidet med denne oppgaven. Først og fremst vil jeg takke tidligere fengselsleder ved Drammen fengsel, Audun Tjore og seniorrådgiver ved justisdepartementet, Inger Marie Fridhov, for at de har gitt meg en dypere faglig kunnskap og verdifulle erfaringer.

Takk til min veileder Liv Solheim ved Høgskolen i Lillehammer, til rådgiver Britt Wiese ved Sandefjord fengsel, assisterende regionsdirektør ved kriminalomsorgen region vest Leif Waage og nyhetsredaktør i Drammens Tidende Hege Breen Bakken for deres konstruktive innspill og bidrag til oppgaven.

Takk til Lukas som har tatt godt vare på barna våre i en hektisk skriveperiode.

Og tilslutt: Takk til informantene som deltok i intervjuene. Takk for at dere delte deres opplevelser og erfaringer med meg.

Many people wait throughout their whole lives for the chance to be good.

- *Friedrich Nietzsche, 1844-1900*

Drammen, 24.04.2012

Gro Solbakken

Sammendrag

Bakgrunn

I september 2008 la daværende justisminister Knut Storberget frem stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) ”Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn”. Hensikten med stortingsmeldingen var å rette fokus på virkemidler som finnes internt i kriminalomsorgen og i samarbeidende etater for å jobbe ytterligere preventivt mot kriminelle handlinger. Et hovedfokus var å sørge for at innsatte i fengsel enklere kunne få utløst sine rettigheter. En forutsetning for å oppnå dette, var å etablere forpliktende samarbeidsstrukturer mellom etater på forskjellige forvaltningsnivåer. I den aktuelle stortingsmeldingen blir begrepet *tilbakeføringsgaranti* knyttet til dette arbeidet.

Formål

Kjernen i tilbakeføringsgarantien er rettigheter knyttet til helse, økonomi, utdanning, arbeid og bolig. Arbeidet er basert hovedsakelig på oppfølging av det offentlige hjelpeapparatet. Målet er å forebygge nye kriminelle handlinger. Hensikten med denne oppgaven er å gi en grundig redegjørelse for hvordan domfelte seksuelle overgripere kan oppleve marginaliseringsprosesser i straffegjennomføringen. Fokuset vil være å undersøke betydningen av det offentlige hjelpeapparatet kontra den støtten og tilliten overgripere opplever å få fra sitt private sosiale nettverk i deres tilbakeføringsprosess.

Teoretisk forankring

I en teoretisk tilnærming til oppgavens tema benyttes begrepene marginaliseringsprosesser, stigmatisering og sosial kapital. Marginaliseringsprosesser blir brukt for å vise hva overgripere opplever ved tap av arbeid og bolig ved innsettelse. Stigmatiseringsbegrepet blir knyttet til informantenes opplevelse av å bli krenket av andre, og hvordan dette kan påvirke deres marginaliseringsprosess. Begrepet sosial kapital skal benyttes som et verktøy for å se betydningen av informantenes offentlige nettverk og private sosiale nettverk i deres tilbakeføringsprosess.

Metode

I datainnsamlingen er det benyttet kvalitative forskningsintervju med en hermeneutisk tilnærming. Utvalget var åtte menn som var dømt for seksuelle overgrep mot barn i perioden 2008-2010. Utvalget var under straffegjennomføring i tre ulike fengselsenheter med tre ulike sikkerhetsnivåer: Høyere og lavere sikkerhet, og et åpent fengsel. I datamaterialet fremkommer det hva de innsatte opplever som marginalisering og stigmatisering, hvilke offentlige instanser de har vært i kontakt med og nytteverdien av oppfølgingen. De innsatte gir også en beskrivelse av hvem de har kontakt med i sitt sosiale nettverk, og hva denne kontakten har betydd for dem.

Resultat

Funnene i undersøkelsen viser at informantene opplevde tap på flere arenaer. Tapene var spesielt knyttet til arbeid, bolig og av nært sosialt nettverk. Tapene var ofte en konsekvens av de strukturelle faktorene som en straffegjennomføring medfører med frihetsberøvelsen. En annen konsekvens var stigmatisering. Enkelte informanter utviklet alvorlige symptomer på angst og depresjon på grunn av stigmatisering. Alle informantene fikk oppfølging fra ansatte i kriminalomsorgen og fra samarbeidende etater. Det var varierende kvalitet på innholdet, og det var tydelige ressursmangler. Det var flere av informantene som sa at de ikke hadde tillit til det offentlige hjelpeapparatet, og at støtte fra deres private sosiale nettverk hadde størst verdi i en tilbakeføringsprosess.

Konklusjon

Undersøkelsen viser at regjeringens tilbakeføringsgaranti er et nyttig politisk virkemiddel for at overgripere med forskjellige hjelpebehov skal få tilbud om nødvendig oppfølging. På tross av tilbakeføringsgarantiens betydning, så mente informantene at deres private nettverk var av størst betydning i en tilbakeføringsprosess. Av offentlige hjelpetilbud som enkelte informanter mottok, var blant annet de terapeutiske behandlingstilbudene mangelfulle. Det kan på bakgrunn av dette være nødvendig i større grad å kvalitetssikre innholdet i oppfølgingsarbeidet av domfelte seksuelle overgripere.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning	s. 8
1.1	Presentasjon av tema	s. 8
1.2	Teoretisk forankring	s. 10
1.3	Oppgavens målgruppe	s. 12
1.4	Presentasjon av problemstilling med forskningsspørsmål	s. 14
1.5	Oppgavens oppbygning	s. 15
2.0	Kriminalomsorgen som kontekst; fra dødsstraff til rehabilitering	s. 15
2.1	Utviklingen av kriminalomsorgen fra 1200-tallet frem til i dag	s. 15
2.2	Tilbakeføringsgarantiens vugge: Innsattes levevilkår	s. 18
2.3	Innhold og intensjoner i regjeringens tilbakeføringsgaranti	s. 20
2.4	Status i tilbakeføringsarbeidet	s. 23
2.4.1	Oppsummering av status i tilbakeføringsarbeidet	s. 24
3.0	Hva kjennetegner personer som begår seksuelle overgrep?	s. 26
4.0	Teoretiske tilnærminger	s. 30
4.1	Marginalitet	s. 30
4.2	Marginaliseringsprosesser	s. 33
4.3	Stigmatisering	s. 34
4.4	Sosial kapital; et omfattende begrep	s. 34
4.4.1	En innføring og en differensiering av sentrale teoretikere	s. 36
4.4.2	Relasjonell kapital versus systemkapital	s. 40
4.4.3	På hvilke måter kan sosial kapital og marginaliseringsprosesser skape en helhet?	s. 42
4.5	De teoretiske tilnærmingene: En oppsummering og veien videre	s. 43

5.0	Metode	s. 44
5.1	Valg av metode	s. 44
5.2	Studiens bruk av kvalitativt forskningsintervju	s. 48
5.3	Fenomenologi og hermeneutikk	s. 48
5.4	Min forforståelse	s. 49
5.5	Rekruttering og utvelging av informanter	s. 50
5.6	Intervjuguiden	s. 53
5.7	Intervjuene; gjennomføringen og refleksjoner knyttet til dette	s. 54
5.8	Utfordringer	s. 56
5.9	Analyse	s. 57
5.10	Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet: Refleksjoner i etterkant	s. 58
6.0	Presentasjon av utvalget og empiriske funn	s. 61
6.1	Presentasjon av utvalget	s. 61
6.2	Marginaliseringsprosesser hos informantene med stigmatisering som en påvirkende faktor	s. 63
6.2.1	Marginaliseringsprosesser	s. 63
6.2.2	Stigmatisering	s. 64
6.3	Oppfølging av det offentlige hjelpeapparatet	s. 68
6.3.1	Internt i fengselet	s. 68
6.3.2	Kommunale etater	s. 69
6.3.3	Spesialisthelsetjenesten	s. 70
6.4	Privat nettverk	s. 72
7.0	Drøfting av funnene knyttet opp mot teori og regjeringens tilbakeføringsgaranti	s. 75
7.1	Hvordan kan marginalitet og marginaliseringsprosesser beskrives hos domfelte overgripere?	s. 75
7.2	På hvilken måte påvirker stigmatisering	

	marginaliseringsprosessene hos domfelte overgripere?	s. 78
7.3	På hvilke måter påvirker den relasjonelle - og den systemiske kapitalen informantenes marginaliseringsprosess?	s. 80
7.3.1	Relasjonell kapital	s. 81
7.3.2	Systemkapital	s. 82
7.4	På hvilke måter kan regjeringens tilbakeføringsgaranti være av betydning for domfelte seksuelle overgripere?	s. 87
7.4.1	Levekår: Differansen mellom den gjennomsnittelige innsatte og utvalget	s. 88
7.4.2	Hvor aktuell er tilbakeføringsgarantien for domfelte seksuelle overgripere?	s. 89
8.0	Oppsummering og konklusjon	s. 92

Vedlegg

1. Tillatelse til å gjennomføre intervjuer i Kriminalomsorgen region sør
2. Forespørsel om å gjennomføre intervju
3. Intervjuguide

1.0 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Hva er god kriminalpolitikk? Spørsmålet favner mange svar, og kan være kilden til flere diskusjoner. Årsaken er at kriminalpolitikken utgjør et stort nedslagsfelt i strafferettssystemet. Kriminalpolitikken kan knyttes til politi og påtalemyndigheten, domstolen og kriminalomsorgen. Selve strafferettssystemet er individorientert med tanke på at hvert enkelt menneske må stå til ansvar for sine handlinger. Det som avgjør hvordan hver enkelt som har begått kriminelle handlinger skal bli dømt, er de ulike lovverkene som inneholder strafferett (Kriminalpolitisk handlingsplan, 1990).

Straffegjennomføring i norsk kriminalomsorg er regulert i Straffegjennomføringsloven, Forskrift til straffegjennomføring og Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff. Formålet med straffegjennomføringen er at den skal "(...) gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold" (Dyb, E., Brattbakk, I., Bargander, K., & Helgesen, J., 2006:53). I dette ligger det implisitt at straffen skal virke forebyggende, skjerme samfunnet mot at lovbryteren begår nye kriminelle handlinger under straffegjennomføringen, og at den innsatte selv skal ivaretas på en hensiktsmessig måte.

Å skjerme samfunnet fra lovbryteren samtidig som straffen skal virke forebyggende kan sies å være to motpoler som utgjør et paradoks; for mens en viktig del av straffen er dens frihetsberøvelse, så er det et mål om at den innsatte ikke skal begå nye kriminelle handlinger etter løslatelsen, men derimot være selvhjulpen og i arbeid. Dette kan være en utfordring fordi frihetsberøvelsen medfører sosial eksklusjon. Å være sosialt ekskludert definerer Knut Halvorsen (2000) med ufrivillig sosial isolasjon. Sosial eksklusjon kan vanskeliggjøre et vedlikehold av sosialt nettverk og å ha en mulighet til å være en aktiv arbeidstaker.

I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) "Straff som virker", blir det foreslått ulike kriminalitetsforebyggende tiltak. I omtalen av de forebyggende tiltakene blir det blant

annet beskrevet hvordan kriminalomsorgen i større grad kan samarbeide med kommunene og spesialisthelsetjenesten. Hensikten er å bidra til ytterligere rehabilitering og integrering av lovbyggere. Dette blir i Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) omtalt som *tilbakeføringsgaranti*. Tilbakeføringsgarantiens mål er å forebygge nye kriminelle handlinger, og da med særlig vekt på gjengangere.

Tilbakeføringsgarantien er ingen garanti i juridisk forstand, men et begrep som forplikter kriminalomsorgen, den domfelte og andre samarbeidende etater. Forpliktelsene handler om å bidra til blant annet bosetting og reintegrering av den løslatte. I dette arbeidet er spesielt kommunene en sentral aktør som iverksetter. Likevel forventes det at det skal utrettes både et tverrfaglig og et tverrsektorielt arbeid med kommunen som en av flere offentlige aktører.

Regjeringens tilbakeføringsgaranti gir klare signaler til kriminalomsorgen, samarbeidende etater og befolkningen forøvrig for hvordan det bør prioriteres i kriminal- og velferdspolitikken. Tilbakeføringsgarantien skal være ferdig implementert i norsk kriminalomsorg juni 2012¹. Det er derfor ingen reelle studier som viser hvilke effekter nevnte garanti har hatt for innsatte. Derimot så er det utført enkelte studier og en metaanalyse av forskjellige prosjekter i Norden. Prosjektene bærer de samme prinsippene som tilbakeføringsgarantien hvor formålet er en videreutvikling av forvaltningssamarbeidet. Tilbakeføringsgarantien som en politisk merkevare er fortsatt i støpeskjeen, og er da et satsningsområde som det vil være interessant å undersøke nærmere.

I de klare sentrale kriminalpolitiske føringene som foreligger, så fremkommer det et tydelig parallelt løp i arbeidet mellom offentlige etater. Jeg ønsker her å differensiere mellom begrepene *tilbakeføringsarbeidet* og *straffegjennomføringen*.

Tilbakeføringsarbeidet innebærer implisitt idèen om at innsatte skal få den nødvendig hjelp og rehabilitering fra straffegjennomføringen påbegynner til den avsluttes. Selve straffegjennomføringens innhold er at de innsatte må sone sin straff, hvilket innebærer en frihetsberøvelse og en sosial ekskludering. I dette parallelle løpet vil kriminalomsorgen som offentlig etat sørge for selve straffegjennomføringen, mens

¹ Informasjon 07.03.12 v/ Fridhov, j.dep.

kommunale og dels statlige etater kan bidra inn i fengslene i oppfølgingen av de innsatte. Dette kan bety at selv om de innsatte er under en straffegjennomføring, blir kontrollert og i ulik grad sosialt ekskludert fra samfunnet, så bidrar andre offentlige etater inn med tiltak som forminsker den ekskluderingen som ligger i frihetsberøvelsen.

1.2 Teoretisk forankring

I denne oppgaven vil frihetsberøvelsen og hva den innebærer bli forstått gjennom å benytte Svedbergs (1995) teori om marginaliseringsprosesser. Jeg ønsker å gjøre et skille i begrepsanvendelsen av marginaliseringsprosesser. I tidsrommet fra siktelsen til innsettelse i fengsel vil jeg benytte begrepet marginaliseringsprosesser, mens jeg vil anvende begrepet tilbakeføringsprosess fra innsettelse i fengselet og i tidsrommet under straffegjennomføringen. Begrepet tilbakeføringsprosess knyttes til en teoretiske tilnærmingen av marginaliseringsprosesser (Svedbergs, 1995) .

Marginaliseringsprosessene som en teoretisk tilnærming kan danne grunnlaget for å synliggjøre de innsattes tap av bolig og inntektsmuligheter fra de blir siktet og under straffegjennomføringen. Denne teoretiske forankringen vil også bidra til å belyse hvilken effekt oppfølgingen innsatte får fra det offentlige hjelpeapparatet , og om oppfølgingen kan påvirke tilbakeføringsprosessen.

Hvordan overgripere opplever å bli krenket og hvordan de forsøker å holde sine forbrytelser skjult for omverdenen, vil bli analysert gjennom teori om stigmatisering. Det offentlige - og det sosiale nettverket kan beskrives som et nettverk de innsatte kan dra nytte av under straffegjennomføringen i forebyggingen av nye kriminelle handlinger. I en teoretisk tilnærming av nettverk vil begrepet *sosial kapital* bli benyttet. Ifølge Rønning og Starrin (2009), er sosial kapital de ressurser vi har i våre nettverk og som vi selv kan dra nytte av når vi selv trenger det.

Regjeringens tilbakeføringsgaranti innehar mange momenter knyttet til en metodisk tilnærming av innsatte som bygger på de offentlige instansers plikt til å følge opp rettighetsbaserte tjenester, mens det er mindre fokus på nyttiggjøring av innsattes private, sosiale nettverk. Tilbakeføringsgarantien kan på bakgrunn av nevnte danne et nyttig bakteppe i diskusjonen *hvilken verdi den har for innsatte i et*

oppfølgingsperspektiv basert på offentlige etaters innsats. I tillegg så velger jeg å tydeliggjøre de marginaliseringsprosesser som fremkommer hos de innsatte, fordi deres marginaliseringsprosess vil danne et uttrykk for de faktiske hjelpebehovene de innsatte har. Det er derfor ønskelig å bidra til et mer helhetlig og nyansert bilde av den totale kriminalpolitiske satsningen som er beskrevet i regjeringens tilbakeføringsgaranti.

1.3 Oppgavens målgruppe

Gruppen av innsatte er mangfoldig, og hvilke ressurser som skal settes inn i oppfølgingen kan variere. Selv arbeider jeg med tilbakeføringsarbeid i et høysikkerhetsfengsel, og har erfart problemstillinger knyttet til dette. Problemstillingene er blant annet knyttet til restriksjoner som begrenser kontakten mellom innsatte og nettverket, stigmatisering, manglende kontinuitet - og rutiner i tilbakeføringsarbeidet, og kort soningstid hvor fraværet av en fast løslatelsesdato utgjør en utfordring.

En gruppe innsatte som jeg har fattet spesiell interesse for er personer som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Med seksuelle overgrep mener jeg: ”Når en person begår en sexuell handling mot någon annan, oavsett ålder: Mot offrets vilja, utan samtycke eller på et aggressivt, exploaterende eller hotfullt sätt” (Kjellgren i Mossige, 2000:181). I 2007 utgjorde sedelighetsforbrytelser tre prosent av all kriminalitet i Norge (St.meld.nr. 37 (2007-2008)). Selv om prosentandelen av sedelighetsforbrytelser er lav, er denne forbrytelsen en av de verste og mest tabubelagte av kriminelle handlinger. Dette er en forbrytelse som ofte vekker harme og stor avsky, og et overgrep mot uskyldige barn er en handling som kan føre til mye sinne (Langfeldt, 2008). Den harmen som oppstår når det er begått seksuelle overgrep mot barn, kan blant annet komme av at ofrene sliter mye psykisk og fysisk. Derfor blir spørsmålene om hvilken oppfølging de som har begått overgrepene bør få viktige, med tanke på forebygging av nye overgrep (Glad et al. 2010; Nordenstam, 2007; Sosial og helsedirektoratet, 2003).

Det er forsket mye på barns skadevirkninger av overgrep, og på hvordan overgrepene skal avdekkes og barna behandles. Det har også vært mange forslag og spekulasjoner

hvordan samfunnet kan beskytte seg mot overgripere. For å sette debatten litt på spissen, fremmet Jan Simonsen forslag om kjemisk kastrering på de som har forgrepet seg på barn. Kjemisk kastrering er allerede utført i Danmark og California. Simonsen ønsket også at siste del av straffegjennomføringen burde innebære åpen sikring med oppfølging og kontroll, og informasjon til nabolaget vedrørende bosetting av seksualforbrytere (Dok.nr.8:109 (1995-1996)). Derimot så har jeg ikke funnet mange studier i Norge som belyser hva overgriperne selv mener hva innholdet i deres oppfølging bør være i forebyggingen av nye overgrep.

1.4 Presentasjon av problemstilling

På bakgrunn av egne erfaringer på fagfeltet, så er tilbakeføringsgarantien et tema som engasjerer meg. I tillegg er den politisk interessant, fordi det er mange som har en klar oppfattelse tilbakeføringsgarantien er positiv eller negativ. Ikke minst gjelder denne oppfattelsen i diskusjonen av seksuelle overgripere, og hvordan samfunnet kan forebygge nye overgrep. Spennet i debatten ligger i hvorvidt straffegjennomføringen skal være rehabiliterende eller avskrekkende.

Tilbakeføringsgarantien er slik jeg ser det også en spennende innfallsvinkel for å diskutere sosial kapitals betydning for overgripere. Dette begrunner jeg med at tilbakeføringsgarantiens hovedinnhold er basert på den plikten det offentlig hjelpeapparatet har til å utføre sine tjenester til dom - og varetektsinnsatte.

På bakgrunn av dette ønsker jeg å diskutere denne problemstillingen:

”Med bakgrunn i regjeringens tilbakeføringsgaranti: Hvordan opplever mannlige innsatte som er dømt for seksuelle overgrep mot barn hvilken betydning sosial kapital har i deres tilbakeføringsprosess?”

Marginaliseringsprosessen kan gi et bilde av hvilke evner og muligheter oppgavens målgruppe hadde forut for innsettelse i fengsel og hvordan dette utvikler seg under straffegjennomføringen. Da tenker jeg spesielt på arbeid og bolig. Tidsrommet som er knyttet til marginaliseringsprosessen i problemstillingen, er fra siktelsen til under straffegjennomføringen i fengsel. Nettverk er en viktig faktor i et tilbakeføringsarbeid

som kan påvirke løslatelsen og risikoen for tilbakefall (Dyb et al. 2006; Halvorsen, 2000). I denne sammenhengen vil en teoretisk innfallsvinkel bli å benytte begrepet sosial kapital for å synliggjøre offentlig nettverks verdi.

Jeg har i tillegg til problemstillingen utformet fire forskningsspørsmål som vil være ledende i oppgaven:

- Hvordan kan marginalitet og marginaliseringsprosesser beskrives hos domfelte seksuelle overgripere?
- På hvilken måte påvirker stigmatisering marginaliseringsprosessene hos domfelte overgripere?
- På hvilke måter påvirker den relasjonelle - og den systemiske kapitalen informantenes marginaliseringsprosess?
- På hvilke måter kan regjeringens tilbakeføringsgaranti være av betydning for domfelte seksuelle overgripere?

Forskningsspørsmålene vil være et verktøy i struktureringen av oppgaven, og vil i tillegg være en hjelp i å utdype og belyse problemstillingen. Jeg har valgt å ha fire forskningsspørsmål knyttet til problemstillingen. Det første av forskningsspørsmålene er å få frem de tap som innsatte opplever i en marginaliseringsprosess, og hvordan dette påvirker dem. Dette for å tydeliggjøre oppgavens målgruppe opplevelse av de konsekvensene som oppstår i å bli straffedømt for seksuelle overgrep slik at det kan bli en større bevisstgjøring på hvem de seksuelle overgriperne kan være. Dette kan gi en større innsikt for leseren når spørsmålet vedrørende sosial kapitals betydning skal diskuteres.

Det andre forskningsspørsmålet tar sikte på å beskrive hvordan og fra hvem overgripere opplever stigmatisering og hva enkelte gjør for å hemmeligholde sin forbrytelse.

I det tredje og fjerde forskningsspørsmålet ønsker jeg å gjøre synlig hvilken betydning de offentlige instanser og privat nettverk har for informantene. Grunnen til dette er at jeg ønsker å få fram differensieringen mellom privat og offentlig nettverks betydning

for innsattegruppen. Ved å få fram eventuelle forskjeller, så kan disse også gi svar på hvilken nytte regjeringens tilbakeføringsgaranti har for gruppen av domfelte seksuelle overgripere; hva de innsatte opplever som nyttig i forberedelsene til løslatelsen, og hva som kan forbedres. I tillegg så kan det være interessant å se på om det bør fokuseres mer på å arbeide med de innsattes private nettverk.

1.5 Oppgavens oppbygning

I oppgavens videre gang vil jeg først og fremst gjøre rede for kriminalomsorgens historie. Dette kan skape en større forståelse for nåværende strafferettpraksis, og hvilke endringer kriminalomsorgen har hatt frem til i dag. Innsattes levevilkår vil være et viktig supplement for å øke kunnskapen om hvem de innsatte er, og et utgangspunkt for å diskutere regjeringens tilbakeføringsgaranti. En status av tilbakeføringsarbeidet vil være nyttig før jeg spesifiserer nærmere hvem de seksuelle overgriperne er.

I den teoretiske tilnærmingen vil vektleggingen være av begrepene marginalisering, stigmatisering og sosial kapital. Metodekapittelet vil inneholde valg av metode, datainnsamlingen, analyse og funn. Deretter ønsker jeg å presentere funn av datainnsamlingen og drøfte funnene opp mot de teoretiske perspektivene og de kriminalpolitiske føringene før det blir en konkludering på oppgavens problemstilling.

2.0 Kriminalomsorgen som kontekst; fra dødsstraff til rehabilitering

Jeg ønsker å redegjøre for utviklingen kriminalomsorgen har hatt i et historisk perspektiv fra 1200 tallet og frem til i dag. Dette tenker jeg er viktig for å ha en mulighet til å danne seg et helhetsinntrykk av hva bakgrunnen er for dagens praktiserende kriminalpolitikk.

2.1 Utviklingen av kriminalomsorgen fra 1200 tallet og frem til i dag

Fengselshistorien er nært knyttet til strafferettssystemet. Den private retten folk hadde til å hevne seg, ble opphevet av Magnus Lagabøters Landslov av 1274. Det ble staten som overtok ansvaret med å straffe folk, og dødsstraff var vanlig (Wister, 1997). Innsatte sonet på ulike festninger, og dette ble organisert av ulike myndigheter som festningskommandanter og amtmenn.

Lagabøters landslov ble erstattet av Christians V's norske lov av 1687. Med ny lov kom også et mer differensiert strafferettssystem hvorav dødsstraff ble utført på de som hadde utført lovbrudd knyttet til sedelighet, drap, fosterdrap, kongen, ran eller lovbrudd knyttet til religion. Grov legemsbeskadigelse ble straffet med livsvarig fengsel, og tyveri med pisking eller brennmerking i pannen. Andre straffemetoder var å få tunget skjært av før man ble halshugget, bli brent levende, hender og fingre som ble hugget av. Dette er bare noen eksempler av daværende straffepraksis som viser at det var særdeles grove, fysikalske straffemetoder. I tillegg til å bøte med livet for å ha begått enkelte lovbrudd, så ble ofte likene behandlet på en vanærende måte; hodet ble ofte stilt opp med en avhugget hånd, slik at dette skulle være til skrekk og advarsel for allmennheten.

Kriminalloven fra 1842 begrenset dødsstraff, og dødsstraff var kun for de som hadde utført mord eller begått overlagt drap. Fra 1842 til århundreskiftet ble det innført et mer allsidig og mildere straffereaksjoner, med mer bruk av fengsler og da også kortere fengselsopphold. Et av de første fengslene som ble oppført, var botsfengselet som ble bygget i Oslo og stod ferdig i 1851. Fengselet hadde plass til 240 innsatte. Som et videre arbeid i oppbyggingen av nye fengsler, så ble det bygd hele 56

distriktsfengsler på 1860 tallet, med til sammen 800 plasser (Wister,1997). Fokuset på rehabilitering var allerede tilstede på 1860 tallet:

(...) maa man ikke forlade Fangen i det kritiske Øieblik, han derfra løslades. Omsorg for den løsladte fange, og den derved bevirkede eller dog tilsigtede Forebyggelse af hans Tilbakefald på Forbryterbanen udgjør saaledes en nødvendig Betingelse for en varig virkning af Behandlingen i Strafanstalten... (St.meld.nr.37 (2007-2008):31)

Foranledningen til bygging av fengsler var en gjennomgang av straffenes innhold, eksisterende fastningsanstalter og de arbeidsmessige forholdene av straffanstaltkommisjonen. Kommisjonens konklusjon var at det skulle bygges sju nye fengsler. Innholdet under straffegjennomføringen skulle blant annet være elementer fra hvordan de drev fengsler i Philadelphia i 1836, hvorav mye av soningen var basert på at de innsatte skulle i sin ensomhet gjøre opp med Gud og sin samvittighet (Wister, 1997).

Fra 1902 ble dødsstraffen opphevet i innføringen av straffeloven av 1902 (Wister, 1997). I 1903 kom fengselsloven, hvor både distriktsfengslene og de sentrale anstaltene var nødt til å følge de direktiver som lå med henhold til administrering av fengslene og soningsinnholdet for innsatte fremfor tidligere spredte og ulike lovgivninger. Staten tok over det økonomiske ansvaret for fengslene, og varigheten på straffen ble endret slik at straffeutmålingen lå mellom 21 dagers fengsel og fengsel på livstid (Wister, 1997).

En betydelig videre utvikling av innholdet i straffen ble tydeliggjort i 1930. Forarbeidet til dette var utført av en komite som var nedsatt av *justisdepartementet*. De endringene som forelå var at innsatte skulle ha fellesskap med andre innsatte fremfor å tilbringe mesteparten av sin tid på cellene. I tillegg ble det satt fokus på progresjon under soningen og løslatelse på prøve ble innført (Wister,1997). Berit Puntervold understreket i sitt bidrag i *"Sosialarbeidet i fengslene"* fra 1952, betydningen av fellesskapet med andre innsatte, betydningen av fritidsaktiviteter med andre innsatte, og sist men ikke minst presisert viktigheten av samarbeidet med det offentlige hjelpeapparatet utenfor de lokale fengselsenheterne:

Så kommer den siste gruppe, det sentrale arbeid å forberede løslatelsen. Vi sier gjerne at løslatelsen skal vi tenke på og forberede alt ved innsettelsen. Men det er klart at etter hvert som tiden nærmer seg, setter sosialarbeidet ennå mer effektivt inn. Å skaffe fangen et passende arbeid og bolig er jo oftest en hovedoppgave for sosialarbeideren. Dette må forberedes ofte i nøye samarbeid med andre myndigheter.

Likevel var det først på 1960 tallet at det ble det økt fokus på rehabilitering og resosialisering i fengslene. Fengselsenheterne ble åpnet opp for andre yrkesutøvere som psykologer, sosionomer og miljøarbeidere. Importmodell hvor skolen var den første instansen som ble driftet i fengslene, startet opp i 1969. Deretter fulgte prestetjeneste, bibliotek og helsetjenester.

Kriminalpolitikk og velferdspolitikkk ble for alvor knyttet sterkere sammen under daværende justisminister Inger Louise Valle, og det ble utgitt en kriminalomsorgsmelding, Stortingsmelding nr. 104 (1977-78). I denne stortingsmeldingen ble de øvrige departementene i større grad ansvarliggjort for å ha et felles ansvar i å rehabilitere innsatte. Det het blant annet i nevnte stortingsmelding at *”straffedømte er ikke fradømt sine borgerrettigheter og alle offentlige instanser er ansvarlig for å tilby sine tjenester også overfor domfelte og innsatte”*.

Straffegjennomføringsloven trådte i kraft i 2002. § 41 i Straffegjennomføringsloven tar opp **forberedelse til løslatelse**. Denne paragrafen kan være veiledende til regjeringens tilbakeføringsgaranti, fordi den presiserer hvor viktig det er med forvaltningssamarbeid i forkant av løslatelsen:

“Kriminalomsorgen skal i god tid forberede og bidra til at forholdene legges til rette for prøveløslatelse. Dette gjelder så langt mulig også overfor innsatte som gjennomfører kortere fengselsstraff. Det skal i nødvendig utstrekning tas kontakt med offentlige myndigheter, organisasjoner eller privatpersoner som kan yte bistand for å oppnå ordnede boligforhold, arbeid, opplæring eller andre tiltak som kan bidra til en lovlydig livsførsel etter løslatelse” (Straffegjennomføringsloven).

§ 41 i Straffegjennomføringsloven ble synliggjort i Stortingsmelding nr 27 (1997-

1998) “ Om kriminalomsorgen”, fordi meldingen slo fast importmodellen. Dette betød i praksis at videregående skole, bibliotek, helsetjenester og prestetjenester ble tjenester som øvrige forvaltningsetater utførte inne i fengselsenheter. I tillegg kom ”Fagstrategien” (2004-2007) som fokuserte på Whatworks prinsippet for faglige tiltak. Dette viste seg å være i de saker hvor det var stor tverrfaglig bredde i individuelle saker. Dette ble understreket i Rundskriv G-08/2006 *”Samarbeid mellom kriminalomsorgen, helsetjenesten og sosialtjenesten om tiltak overfor rusmiddelmisbrukere”*. I dette rundskrivet ble det vektlagt viktigheten av samarbeidet mellom ulike fagmiljø og etater.

I denne perioden ble også levekårene blant innsatte undersøkt og dokumentert i FAFO rapport (Friestad & Hansen, 2004). Etterfulgt av nevnte FAFO- rapport, kom Stortingsmelding nr 27 (2005) *”Enda en vår- om opplæring i kriminalomsorgen”*. som satte fokus på samarbeidet mellom skolene og arbeidsdriften i fengslene. Parallelt ble den nye norske arbeids- og velferdsorganiseringen utformet og etablert, også kalt NAV reformen. Stortingsmelding nr 9 (2006-2009) *”Arbeid, velferd og inkludering”* kom under etableringen av NAV kontorene, og med dette ble Husbanken involvert. Det ble utarbeidet boligsosiale handlingsplaner, hvor tittelen var *”Fra fengsel til bolig”*. I dette tiltaket fulgte det med prosjektmidler som skulle benyttes for å realisere nevnte avtaler.

2.2 Tilbakeføringsgarantiens vugge: Innsattes levevilkår

En tungtveiende grunn til tilbakeføringsgarantien er deler av innholdet i levekårsundersøkelser gjennomført blant innsatte. Friestad & Hansen (2004:9) definerer levekår som: ”Individenes tilgang på ressurser som de kan bruke på ulike arenaer for å kontrollere og bevisst styre sine livsvilkår. Ressursene kan være individuelle eller kollektive, medfødte eller ervervede”. Dette er et relativt vid definisjon av levekår, men den viser at det er mange faktorer som påvirker levevilkårene for den enkelte. Friestad & Hansen (2004) har i sin levekårsundersøkelse belyst områdene helse, sysselsetting, økonomiske ressurser, utdanning, boligforhold og sosiale relasjoner. Dette er flere av de områder som det er fokusert på i tilbakeføringsgarantien.

Det totale utvalget av informanter til Friestad og Hansen (2004) til undersøkelsen var 260 innsatte med hovedsakelig norsk bakgrunn (86 %), med et stort flertall som var dømt for narkotika- eller voldskriminalitet. Skardhamar (2002) baserer sine undersøkelser på et større utvalg, med 527 informanter, hvorav de fleste (71,8 %) er domfelte. Friestad og Hansen (2004) har i sin undersøkelse i kategorien utdanningsnivået til de innsatte funnet at mens fire av ti innsatte kun har ungdomsskole som høyeste utdanningsnivå, er antallet en av ti i befolkningen ellers. Det lave utdanningsnivået gjenspeiler arbeidserfaringene til de innsatte. Kun 39 % var i lønnet arbeid ved fengsling, mens 69 % ikke hadde lønnet arbeid ved fengsling. Vedrørende bolig bodde to tredjedeler av utvalget i eid eller leid bolig, mens en av tre var bostedsløse.

Inntektskilden til utvalget før fengsling var varierende. Av utvalget fikk 39% inntekter på sitt arbeid, mens 26 % mottok sosialhjelp og 30 % fikk sin inntekt på bakgrunn av sine kriminelle handlinger. Tallene viser derfor at så mye som 61 % av utvalget ikke fikk inntekter på bakgrunn av arbeid, men på grunn av kriminalitet og ulike trygdeytelser. Den øvrige økonomiske situasjonen til de innsatte viser at det er flere som har gjeld. Årsakene til gjelden er av utvalget begrunnet i erstatning, bøter, forbrukslån og i kategorien uspesifisert.

Vedrørende rusmisbruk oppgir omtrent 60 % at de benytter illegale stoffer jevnlig eller ofte. Dette sammenfaller også med Skardhamars studier (2002). Ifølge Friestad og Hansen (2004) er det 16,6 % som ser på seg selv som en tilfeldig bruker. Begrepet tilfeldig bruker er vagt, i og med at dette ses på hvordan innsatte selv ser på sitt rusmisbruk jamfør med den gruppen av rusmisbrukere de tilbringer tid sammen med. Rusmisbruket påvirker helsen, og ifølge Hansen og Friestad (2004) oppgir omtrent halvparten av de innsatte at de har en sykdom av ”mer varig natur”, og en tredjedel oppgir at har en alvorlig langvarig sykdom. Dette er mange flere enn befolkningen for øvrig, hvor omtrent hver tiende person har en alvorlig langvarig sykdom. Undersøkelsen viser også at innsatte har få gode venner og svake bånd til familie og slektninger jamfør med befolkningen for øvrig.

Friestad og Hansen (2004:85) trekker frem hva de tenker er et suksesskriteriet for at innsatte skal kunne ha en større mulighet til å klare seg etter løslatelse uten å begå ny kriminalitet: *”Overensstemmelse mellom innholdet i soningen og de krav og muligheter som fins utenfor, er derfor helt sentrale suksesskriterium”*. Med dette mener Friestad og Hansen at de krav som forespeiles innsatte, bør være like inne i fengselsenheter som de er ute i samfunnet. Samarbeidet mellom de ulike offentlige instansene i fengslene og ute i samfunnet bør derfor bli mer sømløst, og den enkelte innsatte bør følges individuelt opp. I tillegg er sosiale uformelle arenaer som kan skape mening og tilhørighet av uvurderlig viktighet (Friestad og Hansen, 2004).

Det er derimot ikke en enhetlig oppfatning av hva som er suksesskriteriene i forebygging av kriminelle handlinger. Hva som motvirker nye kriminelle handlinger er tvetydig, og selv om Friestad og Hansen i sine studier har funnet at det er en korrelasjon mellom innhold i soningen og de reelle forholdene for øvrig ute i samfunnet, så mener Balvig (i Kyvsgaard, 2006) at straffens sikkerhet og muligheten for å bli oppdaget i gjennomføringen av kriminelle handlinger, har en sterkere forebyggende effekt enn hvor streng straffen er og et rehabiliteringstilbud til innsatte. Med straffens sikkerhet så mener Balvig (i Kyvsgaard, 2006) de restriksjonene det medfører å gjennomføre en straff med begrenset adgang til private kontakter og det sivile samfunn.

2.3 Intensjoner i regjeringens tilbakeføringsgaranti

Begrepet tilbakeføringsgaranti ble først nevnt i Soria Moria erklæringen, som er den politiske plattformen for Regjeringen Stoltenberg II (2005:68). I erklæringen fremkommer det tydelig hvilke føringer som gjelder i tilbakeføringsgarantien: *”Vi vil innføre en tilbakeføringsgaranti for tett oppfølging fra ulike etater ved løslatelse med sterkt fokus på å få folk i jobb eller videre utdanning med strenge krav til rehabilitering og adferdsendring.”* Det er tydelig at det i sitatet vektlegges de forebyggende momentene Friestad og Hansen (2004) har konkludert med i sin rapport. De forebyggende momentene er å dra nytte av ulike etater i et rehabiliteringsløp for den enkelte innsatte, og starte dette arbeidet under straffegjennomføringen med en sømløs videreføring etter løslatelsen.

Selv om begrepet tilbakeføringsgaranti kom med Soria Moria erklæringen i 2005, var ikke innholdet ukjent fra tidligere. Jeg velger i denne sammenhengen å trekke en parallell til Straffegjennomføringsloven formål med hovedvekt på at straffen skal virke forebyggende mot nye kriminelle handlinger. I tillegg er Straffegjennomføringsloven § 41 om rehabilitering av de innsatte aktuell. Dette gjelder spesielt tverrfaglig- og etatlig samarbeid om de innsatte. I Straffegjennomføringsloven er det gjengitt som: ”Det **skal** i nødvendig utstrekning tas kontakt med (..)”(…) yte bistand for å oppnå ordnede boligforhold, arbeid, opplæring(...)”, mens det i Soria Moria erklæringen opererer med ”forpliktende samarbeidsstrukturer”(…) tilbakeføringsgaranti med tett oppfølging fra ulike etater”(…)med sterkt fokus på å få folk i jobb eller videre utdanning(...)”

Likheten mellom formålet og § 41 i Straffegjennomføringsloven og tilbakeføringsgarantien er nokså lik. Man kan stille seg spørsmålet om hva de reelle forskjellene er. Ved en nøyere gjennomgang, så kan det virke som om forpliktende samarbeidsstrukturer på tvers av departementene og ulike sektorer er det som i stort skiller rehabiliteringstanken mellom regjeringens tilbakeføringsgaranti og gjeldende Straffegjennomføringslov. Straffegjennomføringsloven gjelder for kriminalomsorgen, og blir derfor i større grad et ”solo utspill” i egen etat fremfor samarbeidsavtaler, hvor gjensidig forpliktende samarbeid mellom ulike etater er en forutsetning.

Det tverrsektorielle arbeidet og samarbeidsstrukturene tydeliggjør hvor nært kriminalpolitikk henger sammen med øvrig samfunnspolitikk. Dette henger primært sammen fordi det er de samme brukerne som mottar tjenestene, hvorav det samlede offentlige hjelpeapparatet skal være bidragsytere inn i en reintegrering. Viktigheten av dette arbeidet er formålstjenelig med tanke på resultatene av levekårsundersøkelser (Friestad & Hansen, 2004; Skardhamar, 2002). Undersøkelsene viser at innsatte generelt scorer mye lavere på levekår befolkningen forøvrig. Dette var spesielt synlig i oppvekstproblemer, narkotikaproblemer, psykiske helseplager, arbeidsløshet, boligmangel, lite skolegang og utdanning (Friestad & Hansen, 2004; Skardhamar, 2002; St.meld.nr.37 (2007-2008)).

Resultatene fra levekårsundersøkelsene (Friestad & Hansen, 2004; Skardhamar, 2002)

gjenspeiler seg i tilbakeføringsgarantiens seks punkter som viser innholdet for hva arbeidet mot løslatelsen skal innebære:

1. Tilfredstillende bolig
2. Muligheter for utdanning eller opplæring
3. Arbeid
4. Sosiale tjenester
5. Helsetjenester
6. Økonomisk rådgivning og bistand (St.meld.nr. 37 (2007-2008))

Punkt nummer en om bolig hadde sitt største utspring i Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) ”*Om boligpolitikken*”. Stortingsmeldingen genererte ulike prosjekter finansiert av Husbanken. Prosjektene har resultert i endrede rutiner og økte bevillinger med henhold til antall stillinger rettet mot oppfølging av vanskeligstilte i boligmarkedet og i enkelte tilfeller endringer og omstruktureringer i organiseringen av kommunenes boligteneste (Dyb et al, 2006).

Helsetjenester og muligheter for utdanning og opplæring er organisert etter importmodell, hvorav fylkeskommunale opplæringsorganer og kommunale helsetjenester har egne avdelinger inne i fengselsenheter. Arbeidsrelaterte - og sosiale tjenester og økonomisk rådgivning er i enkelte fengsler importert ved at nav utfører sine tjenester inne i fengslene, men det er på langt nær alle fengsler som har importert Navs tjenester (St.meld.nr.37 (2007-2008)). Enkelte av de resultater av Navs tjenester utført i fengselet viser resultater. Et eksempel er at det fra et høysikkerhetsfengsel med en 10 % stilling som nav veileder, fikk nav veilederen snakket med over 100 innsatte på et år. Av disse 100 innsatte ble 25% løslatt til et arbeidsrelatert tiltak i sin hjemkommune².

Med tilbakeføringsgarantien fulgte det også øremerkede midler til tjuefem stillinger som tilbakeføringskoordinatorer. Nevnte stillinger har blitt fordelt til de seks ulike kriminalomsorgsregionene. Oppgavene til tilbakeføringskoordinatorene vil være blant annet å kvalitetssikre og videreutvikle tilbakeføringsarbeidet, og å oppdatere og etablere ulike samarbeidsavtaler med kommuner og spesialisthelsetjenesten (

² Logg fra NAV veileder Trond Wagelid i Drammen fengsel, 01.12.2011

Kriminalomsorgen, 2012).

2.4 Status på tilbakeføringsarbeid med prosjekter som målestokk

Regjeringens tilbakeføringsgaranti skal ikke være ferdig implementert i norsk kriminalomsorg før i juni 2012. På grunn av dette finnes det ingen reelle studier som viser om denne garantien har hatt effekt ved å minske antall gjengangere. Mest sannsynlig vil det bli innført resultatmål som på sikt kan illustrere effekten av tilbakeføringsgarantien³. Per i dag finnes det flere evalueringsrapporter som gjennomgår ulike prosjekter. Prosjektene har hatt som hensikt å benytte det offentlige hjelpeapparatet i større utstrekning i fengslene enn det som tidligere har vært vanlig.

Dyb har i samarbeid med Johannessen (2011) utarbeidet en kommentert bibliografi som omhandler 20 forskjellige prosjekter i Norden. Alle prosjektene har hatt fokus på tilbakeføringsarbeid for innsatte. Dyb og Johannessen har sett gjennom mål for prosjektene, målgrupper, varighet, deltakere, virkemidler og resultater av prosjektene. Det er ikke gitt en samlet oppsummering, men bibliografien gir en god oversikt over tilbakeføringsarbeidet målt i de utvalgte prosjektene med resultater. Bibliografien er derfor aktuell som en litteraturkilde, fordi den kan gi et innblikk i statusen i det praktiske tilbakeføringsarbeidet. Resultatene kan ha en overførbaringsverdi til hvilke effekter tilbakeføringsgarantien kan få i praksis.

Av de tjue selekterte prosjektene, er det kun to prosjekter som baserer seg på å benytte sosialt nettverk som et virkemiddel i en tilbakeføring. Resterende prosjekter var basert på styrking av samhandlingen med andre offentlige etater og til frivillige organisasjoner. Tre av prosjektene i Sverige var basert på kirkens betydning i et tilbakeføringsarbeid, mens enkelte prosjekter hadde basert seg på en ytterligere aktivisering av prosjektdeltakerne gjennom forskjellige arbeidstiltak knyttet til arbeidsdriften og skoleavdelingen i fengslene.

Gjennomgående resultater for de prosjektene hvorav virkemidlene var knyttet opp mot å forsterke samarbeidet med øvrige forvaltningssamarbeidspartnere, var at flere av prosjektene hadde en såpass utydelig prosjektprofil som vanskeliggjorde arbeidet.

³ Jf. Sandlie, J.E. i møte 07.03.2012

I de prosjektene som var tilfredsstillende initiert, var det flere utfordringer. Dette er noen av dem som var gjennomgående:

- Manglende felles dataverktøy
- Knappe personalressurser som blant annet medførte mangel på sosial trening hos innsatte som hadde behov for dette
- For kort sittedid hos innsatte som gjorde at de ikke fikk dratt nytte av de virkemidlene prosjektet hadde
- Lite kontinuitet i prosjekttiltakene på grunn av flere interne flyttinger av innsatte mellom avdelinger og mellom ulike fengselsenheter
- Treghet i systemet
- Uforutsigbare løslatelser

I de to prosjektene hvorav arbeidsrelaterte tiltak var aktuelt, var resultatene positive ved at flere prosjektdeltakere fikk attester på sin arbeidspraksis, hvor det i enkelte tilfeller var arbeidspraksis de fikk nytte av da de ble løslatt.

I de to prosjektene som kun jobbet med det sosiale nettverket til de innsatte, så viste det seg at det var en suksess å kombinere frivillige aktører i arbeidet som hadde med å styrke og utvide de innsattes sosiale nettverk. Flere av de innsatte mente at dette skapte tillit og trygghet, og at det var godt å ha den frivillige som en hjelper i kontakten med det offentlige hjelpeapparatet. I tillegg var det enkelte innsatte som mente at kriminalomsorgen som instans ikke var forenlig med sosialt nettverksjobbing, fordi kriminalomsorgen utøver straff og da ville det være en mindre sjanse for at innsatte kunne få den nødvendige tilliten som de mener viktig i sosialt nettverksbygging.

2.4.1 Oppsummering av status i tilbakeføringsarbeidet

I en oppsummering av Dyb & Johannessens (2011) bibliografi, så fremkommer det at utfordringer i tilbakeføringsarbeidet ligger i blant annet kriminalomsorgens infrastruktur med manglende dataverktøy, uforutsigbare løslatelsesdatoer, knappe ressurser og fragmenterte enheter. Et annet funn er hvor sosialt nettverksarbeid blir i større grad vellykket i samarbeid med frivillige organisasjoner, og at arbeidsdriften i fengselsenheter er en viktig ressurs i tilbakeføringsarbeidet.

3.0 Hva kjennetegner personer som begår seksuelle overgrep?

Hvilke momenter i tilbakeføringsgarantien er relevante for innsatte som er dømt for seksuelle overgrep mot barn? Dette er et spørsmål som jeg kommer tilbake til i drøftingskapittelet. For å ha en større forståelse av tilbakeføringsgarantiens betydning for overgripere, så ønsker jeg å presentere enkelte studier som handler om overgripere.

Horley (2008) siterer i sin bok forskjellige skjellsord som overgripere han har behandlet, har blitt møtt med: ”*Monster*”, *failure*”, *loser*”, ”*screw-up*”, ”*bastard*”, and ”*pervert*” are just a few of the labels used by some of my clients convicted of sexual offences to describe themselves” (Horley, 2008:24). Horley (2008) presiserer at gruppen av mannlige seksuelle overgripere vanskelig kan identifiseres, fordi denne gruppen ikke tilhører en spesifikk sosioøkonomisk eller sosiokulturell gruppe. Overgriperen har ofte et normalt ytre, men kan ha skjulte psykologiske problemer (Kvarnmark & Tidefors Andersson, 1999; Bullens, 1999; Saradijan; 1997). Nettopp på grunn av at det er så vanskelig å finne klare felles kjennetegn på overgripere, gjør at det kan være vanskelig å avsløre overgrep.

I Horleys (2008) studier fremkommer det at seksuelle overgripere er mer betinget av sin psykologiske fungering. De har ofte et lavt selvbilde av seg selv og sin seksuelle funksjon og på egen kropp, men de har sjelden generelt dårlig selvbilde. Det kan være sammensatte faktorer som gjør at overgripere har lavt selvbilde av seg selv og sin seksuelle funksjon. Eksempler kan være tidligere erfaringer som seksuelt misbrukt, psykologisk sårbarhet og påvirkning av øvrige miljørelaterte faktorer (Horley, 2008; Hansen, 2000). Hansen (2000) føyer til at seksuelle overgripere kan ha mer følelsesmessige defekter enn følelsesmessige konflikter. Forskjellen på dette er at konfliktene kan gjennomarbeides og personene kan bli rehabilitert, mens hvis man har følelsesmessige defekter, så er dette vanskelig å behandle og man må lære seg å forholde seg til det.

Det som kan være en delvis heterogen faktor hos aktuell gruppe, er at de ofte er dyktige til å kommunisere, å oppnå god kontakt og en relasjon med barn. Dette medfører en tillit som gjør at overgrepene lar seg gjennomføre (Horley, 2008). Horley (2008: 47) beskriver deres evner som: ” I would suggest that many sexual offenders, far from being pathetic and ineffectual losers, are very skillfull, not just in avoiding detection but in the use of various forms of power”. Horley (2008) utdyper videre at overgriperne ofte er flinke til å lese omgivelsene og menneskene rundt seg, og kan derfor lettere oppnå tillit og handle: ”(...) but extremely clever individuals who, knowing what they want, have the skills to achieve it (Horley, 2008:47).

Det er flere indikasjoner på at overgripere ofte er i miljøer hvor det er barn. Dette gjelder på leke-og badeplasser, i barnehager eller at de er aktive innen fritidsaktiviteter for barn. Selv om de kan være seksuelt tiltrukket av barn, kan de også være seksuelt tiltrukket av voksne (Kwarnmark og Tidefors Andersson, 1999). Overgriperens handlinger er sjelden impulsive, men nøye planlagt. Overgriperen er ofte opptatt av sin egen virkelighetsforståelse, og ofte har de lite om ingen innsikt i hvor gale handlinger de utfører (Mossige, 1995).

Menn begår flest seksuelle overgrep. Tall viser at mellom 90-95% er menn, mens 5-10% er kvinner. I tillegg er mellom 30-50% av overgriperne under 18 år. De fleste overgrepene begås av en person i barnets familie eller i dennes nærmiljø (Ryan et al.,1996). Sannsynligheten for tilbakefall er høyere for de som tidligere er dømt for mer enn et overgrep. I disse tilfellene er tilbakefallsprosenten på mellom 33 og 71 målt i nye dommer. Derimot så er tilbakefallsprosenten for de som er dømt tidligere for et overgrep mellom 10 og 21 prosent.

Når det gjelder gruppen av unge overgriper, så er dette ofte en gruppe som har sammensatte problemer. Overgrepene kan fort bli bagatellisert i form av at det er barn med ”forstyrret seksualisert atferd” og at dette er noe de sannsynligvis kommer til å vokse av seg (Ryan et al., 1996) . Risikofaktorene som blir nevnt hos denne gruppen, er at de ofte har skoleproblemer, misbruker rusmidler, adferdsproblemer og at de har begått andre lovbrudd som ikke er av seksuell art (Ryan, 1999).

De som begår seksuelle overgrep mot gutter, har hyppigere tilbakefall enn de som er dømt for seksuelle overgrep mot jenter (Mossige, 1997). Beckett (2000) har oppsummert hvilke høyrisikofaktorer som er tilstede hos voksne som begår nye overgrep mot barn. Disse høyrisikofaktorene er blant annet: Mangel på empati, kognitive vrangforestillinger, ensomhet, lav selvtillit, avvikende seksuelle interesser, lav sosial kompetanse og tidligere kriminalitet.

Likevel kan det hevdes at lovbreakere som har begått seksuelle overgrep mot barn har lav tilbakefallsprosent jamfør de som har begått vinningskriminalitet. Dette vises i Ragnar Kristoffersen (1997) sine studier. Studiene tok for seg en gruppe med nærmere 3000 lovbreakere og andelen av tilbakefall gjennom fem år, så var andelen av tilbakefall blant overgriperne 1 av 5, mot 2 av 3 som hadde begått vinningskriminalitet.

Marshall, Marshall Serran & O'Brien (2011) skisserer ulike behandlingsalternativer som kan ha en god effekt i behandlingen av menn som begår seksuelle overgrep. Fremfor alt så trekker Marshall et al. (2011) frem terapeutens fremtreden i å være varm, empatisk og ha respekt som et godt utgangspunkt i behandlingen. Målet for behandlingen vil være å forebygge nye overgrep, og den alliansen terapeuten klarer å bygge med overgriperen, kan være avgjørende. Dette kan være en utfordring, fordi personer som har begått seksuelle overgrep kan ofte være en krevende gruppe å jobbe terapeutisk med. Grunnen til dette er at overgriperne ofte er umotiverte og har problemer med å identifisere hva de synes er vanskelig. Dette kan føre til at terapeuten konfronterer overgriperen, noe som ikke er en fordel i det videre terapeutiske arbeidet (Marshall et al., 2011). Laws (2011) og Horley (2008) fremhever kognitiv atferdsterapi, atferdsterapi og medikamenter som konkrete behandlingsmetoder som kan ha god effekt.

Waage og Nøttestad (2000) trekker frem at det i Norge er gjort lite for å tilby systematiske og tilrettelagt behandling for overgripere. Dette gjelder både i og utenfor fengslene. Hovedsakelig så har det vært gjennomført samtalegrupper i regi av kriminalomsorgen i frihet og samtalegrupper for volds- og sedelighetsdømte. Waage og Nøttestad (2000) presiserer at samtalegruppene ikke er et behandlingstilbud, men

er ment mer som en motivasjon og en forberedelse til behandling til et senere tidspunkt. Av behandlingstilbud som er rettet spesielt inn mot seksuell vold- og overgrep er det psykolog Thore Langfeldt i Oslo som tilbyr. Tilbudet er åpent også for innsatte i fengsel. Utfordringene kan være å få transport innsatte til og fra fengselet (Waage og Nøttestad, 2000).

Selv om det er ulike studier som viser hva som kan ha en god og mindre god effekt i behandlingen av personer som har begått seksuelle overgrep, så opplyser Laws (2011) at det er mange overgripere som ikke mottar behandling. Mer konkret dreier det seg om at det kun er cirka elleve prosent som får behandling. I tillegg til dette, så er det flere seksuelle overgripere som ikke blir anmeldt eller siktet. Dette er estimert til sekstifire prosent (Laws, 2011). Dette betyr at det er en minimal gruppe av personer som begår seksuelle overgrep som mottar behandling.

4.0 Teoretiske tilnærminger

Hovedinnholdet i teorikapittelet vil være om marginaliseringsprosesser, stigmatisering og sosial kapital. En annen teoretisk tilnærming som kriminogene behov kunne vært aktuelt for denne oppgaven, men på grunn av oppgavens begrensede størrelse velger jeg og ikke ta med kriminogene behov som en del av teorikapittelet.

Det vil først bli en redegjørelse av begrepene marginaliseringsprosesser og stigmatisering, før det blir en generell innføring i sosial kapital og differansene mellom de ulike teoretikerne. Til slutt vil begrepet sosial kapital inndeles i relasjonell- og systemkapital, for å få en oversikt over hvordan sosial kapital kan knyttes nærmere til forståelsen av offentlige - og private nettverk i en teoretisk kontekst.

4.1 Marginalitet

Tidligere i oppgaven ble gruppen innsatte i norske fengsler beskrevet generelt som en gruppe med lave levevilkår (Friestad og Hansen, 2004; Skardhamar, 2002). Det å ha lave levevilkår kan ha flere konsekvenser, blant annet så kan det føre til å stå ufrivillig utenfor arbeidslivet eller å ha dårlig helse. Slik jeg ser det, så kan marginalitet som tilstand og marginaliseringsprosesser være en av stor betydning å presentere som teoretiske tilnærminger. Dette begrunner jeg med at marginalitet som tilstand er aktuelt fordi oppgavens målgruppen trer inn i nye roller; fra å være lovlydige borgere til å være kriminelle. I tillegg er de fra å være ute i samfunnet, så blir de satt inn i fengsel og dermed opplever en ny livssituasjon. Situasjonen innebærer en sannsynlighet for at kulturen inne i fengselet representerer andre normer blant innsatte enn de normene informanter ikke har erfart tidligere.

Marginaliseringsprosesser som en teoretisk tilnærming kan gi en ytterligere bevissthet om hvordan den enkelte informant i forløpet fra å bli siktet i en sak til å bli en del av et tilbakeføringsarbeid, hvordan det vil være endringer i den sosiale og økonomiske kapitalen og hva det kan medføre i deres totale livssituasjon. Prosessene og de fire

ulike marginelle tilstandene utfyller hverandre, og kan gi et mer helhetlig og nyansert bilde i diskusjonen av problemstillingen.

Lars Svedberg har i sin artikkel ”*Marginalitet- et sosialt dilemma*” (1995) beskrevet: ”Marginalmanniska sags vara en person som står vid sidan av samhället, en grupp eller liknande” (1995:11). Svedberg (1995) har gitt en utdypende innføring i ulike tilnærmingsperspektiver i forståelsen av begrepet marginalisering. Han setter marginaliseringsperspektivet i en historisk kontekst. Svedberg (1995) velger å knytte marginalitetsbegrepet inn i fire deler hvor han beskriver hva ulike teoretikere har redegjort med henhold til begrepet. Utviklingen av marginaliseringsbegrepet blir derfor tydelig i Svedbergs fremstilling (1995).

Den første beskrivelsen har Svedberg (1995) hentet fra Robert Parks artikkel fra 1928. Der beskriver Park *Marginalitet som kulturell splittelse*. Dette er hva Svedberg (1995) tolker som individer som har en kulturtilhørighet, men som ikke passer inn i den kulturen som er dominerende der hvor individet oppholder seg. Det kan oppstå kollisjoner mellom den kulturen individet innehar og gjeldende kultur i samfunnet. Dette kan medføre at individet trekker seg mer tilbake fra sosiale situasjoner, og at konsekvensene kan være at individet blir sosialt isolert.

Marginalitet som sosialpsykologisk dilemma var en videreutvikling av marginalitet som kulturell splittelse. Dette perspektivet var utarbeidet av Stonequist (Svedberg, 1995). I dette perspektivet oppstår marginaliseringen når personen føler seg delt mellom to ulike verdener med et mer sosialpsykologisk og psykologisk innhold. Dette medfører ifølge Svedberg at individet først blir introdusert for den nye kulturen for deretter å oppleve en krise, og tilslutt at individet forsøker å tilpasse seg den nye kulturen. Tilpassingen individet forsøker å gjøre, er en forskjell fra marginalitet som kulturell splittelse. Dette fordi den tilstanden individet er i, beskrives mer dynamisk ut i fra om individet kjenner en dragning mot den mer kjente kulturen eller mot det ukjente, og at marginaliseringsprosessen hele tiden vil endres. Prosessen ikke er statisk men i stadig i bevegelse. Individet kjenner på kulturkonflikter, sosiale konflikter og identitetskrise. I marginalitet som kulturell splittelse, isolerer individet seg fra den nye verdenen.

Marginalitet som sosiokulturell isolering ble en teori som brøt med de to foregående teoriene med at marginaliseringsprosessene ikke tok utgangspunkt i at individet føler seg splittet mellom to ulike poler, men at individet er integrert inn i en alternativ kultur. Perspektivet som hovedsakelig er utviklet av Oscar Lewis baserer seg i større grad på individnivå, med et psykologisk og kulturelt perspektiv (Svedberg, 1995). I tillegg trekkes fattigdom som en vesentlig faktor i marginaliseringen, og som også skiller den tydeligst fra de tre andre formene for marginalitet. I marginalitet som sosiokulturell isolering blir det poengtert at klasses tilhørighet i samfunnet kan påvirke inntektsforskjeller, og at dette kan få ringvirkninger ved at de som lav inntekt i større grad utsettes for vold og rusmisbruk. Dette kan i verste fall kan føres over til neste generasjon.

Marginalitet som partiell sosioøkonomisk delaktighet er den fjerde og siste perspektivet på marginalitet (Svedberg, 1995). Her står sentrum- og periferperspektivet sentralt, og da med tanke på de grupper av mennesker som av ulike årsaker kan havne utenfor arbeidslivet, og hvilke konsekvenser det kan medføre. De grupper som er spesielt nevnt, er de som ikke har fast jobb og for øvrig har en ustabil livssituasjon. Usikker inntekt medfører at det kan bli vanskelig å delta på sosiale aktiviteter, og denne gruppen kan bli utsatt for konflikter i en integreringsprosess. I dette perspektivet blir den dynamiske siden av å være marginell mer fremtredende. Dette er fordi individet kan oppleve situasjoner hvor økonomien kan begrense aktivitetsnivået, samtidig som muligheten til å få jobb og inntekt er tilstede.

Askonas (2000) støtter Svedbergs teori i at marginalisering er en prosess, og at den er dynamisk. Askonas mener at marginalisering ikke er en statisk tilstand, og kaller det "social becoming", hvor han benytter begrepene "becoming more" og "becoming less" ut i fra hvor inkludert et individ er i samfunnet. Å være inkludert kan innebære flere faktorer. Stewart definerer inkludering med: "Inclusion is a matter not only of an adequate share in resources but equally of participation in the determination of both individual and collective life chances" (Askonas, 2000) Dette viser at den frihetsberøvelsen som det er ved å sitte i fengsel, kan være et godt eksempel på sosial

eksklusjon ved at innsatte ofte har en sterkt begrenset mulighet til å delta på aktiviteter ute i samfunnet.

4.2 Marginaliseringsprosesser

Fra å være sosialt ekskludert til sosialt integrert og vice versa, er hva Svedbergs (1995) kaller en marginaliseringsprosess. Denne prosessen er dynamisk, og kan ifølge Svedberg deles inn i strukturelle og individuelle faktorer (1995:44):

En distinktion bör göras mellan maginalisering som process og marginalitet som tilstånd. Det bör understrykas att man redan från början kan inneha en marginell position.. Både strukturella och individuella faktorer antas styra såväl marginaliserings- som förankrings- och utslagingsprocesser.

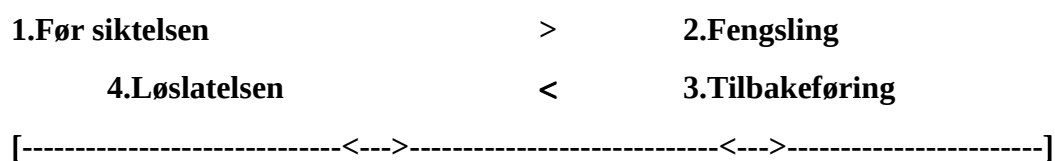
Svedbergs (1995) valg om å knytte marginaliseringsprosessene til strukturelle og til individuelle faktorer synes interessant. Dette fordi de respektive strukturelle faktorene kan sette individers muligheter til å delta i samfunnets aktiviteter i en ramme. Dette kan forstå eksempelvis som at en psykiatrisk pasient som er innlagt på sykehus med tvang, ikke har de samme forutsetningene til å delta i ulike aktiviteter som de som ikke er psykisk syke. De individuelle faktorene kan være hvilke ressurser et individ har til å ta vare på sitt nettverk, og hvilke forutsetninger det har for å komme seg i jobb etter en sykdomsperiode.

Svedberg har illustrert følgende marginaliseringsprosess:

I denne oppgaven vil valget om å benytte Svedbergs illustrasjon i en marginaliseringsprosesskontekst være aktuelt. Dette er med tanke på hva det innebærer for utvalget å bli siktet for deretter å bli fengslet, og hvordan frihetsberøvelsen påvirker deres mulighet til å vedlikeholde deres sosiale nettverk, og hvordan det offentlige hjelpeapparatet i større grad får en inntreden i deres liv gjennom deres hjelpebehov. En tilpasning til Svedbergs modell kan derfor se slik ut

for oppgavens utvalg:

Med denne tilpassingen så har jeg benyttet ulike faktorer i marginaliseringsprosessen. Dette ønsker jeg å gjøre for å tydeliggjøre hva jeg mener utfordringene i utvalgets marginaliseringsprosess, samt påvirkende faktorer i kronologisk rekkefølge. Utgangspunktet (1) er før siktelsen, da utvalget var en del av et samfunn med tanke på arbeid, egen bolig og mulighet til å delta på ulike aktiviteter og vedlikehold av sosialt nettverk. Fengslingen (2) vil påvirke både utvalgets arbeidsforhold, muligheter til å delta i hverdagslige aktiviteter og vedlikehold av sosialt nettverk. Tilbakeføringen (3) og den prosessen mot løslatelsen synliggjør den prosessen de er i med tanke på at de arbeider mot en kriminalitetsfri tilværelse etter løslatelsen, og har konkrete planer. Løslatelsen (4) har jeg plassert lengre mot sosial ekskludering enn "før siktelsen". Dette er fordi utvalget har gjennom sin straffegjennomføring opplevd tap på flere arenaer i livet sitt, noe som jeg kommer tilbake til i neste kapittel om empiri.

4.3 Stigmatisering

Det som kan være gjennomgående for marginaliserte grupper, er å bli stigmatisert. Begrepet stigma er opprinnelig gresk og betyr sår eller sårmerke (Hauge i Finstad & Høigård, 1996). Erwing Goffman (1975) klassifiserer stigmatiseringen i ulike kategorier. Kategoriene han benytter er stigma knyttet til fysiske misdannelser, karaktermessige feil og stigma knyttet til rase og religion. En definisjon av stigma som er knyttet til karaktermessige feil er som Goffman skriver:

Det dreier sig i alle de nævnte tilfælde om et individ, som i almindeligt socialt samkvem ville være blevet accepteret uden vanskelighed, men som besidder en egenskab, der ikke kan undgå at tiltrække oppmærksomhed, og som får de af os, der møder ham, til at vende sig bort fra han og til at se bort fra hans øvrige egenskaber.

Hughes (2003) studier viser at det kan by på flere utfordringer i arbeidet med å integrere løslatte fra norske fengsler i kommunene. Fremfor alt kan en utfordring være at det knyttes stigma på grunnlag av utførte kriminelle handlinger og fengselsopphold. Dette stigmaet alene kan vanskeliggjøre inkluderingen i samfunnet. Stigmaet kan også være knyttet til personens måte å samhandle med andre mennesker på, personens interesser, utseende eller rett og slett hvem personen omgås (Goffman, 1975). Hvordan et individ oppfattes av omverdenen, er hva Hauge (Finstad & Høigård, 1996) betegner som stempling. Hauge går lenger i sin definisjon av stigmatisering, og mener at det innebærer at man opplever seg selv som avviker og går inn i en avvikerrolle. I tillegg mener Hauge (1996) at den mest formaliserte stemplingsprosessen er den man finner innenfor strafferettssystemet.

Goffman (1975) presiserer at om et individ blir stigmatisert eller ikke, avhenger ikke bare av individet men også av hvordan samfunnet kategoriserer menneskene og hvilke forventninger som stilles til de ulike kategoriene. Stigma består derfor av en relasjon mellom en egenskap og en stereotyp klassifisering av mennesker. Becker (1963) bruker begrepet "moral entrepenører", og trekker frem nasjonale lovgivende forsamlinger og hvordan eksempelvis psykiatriske fagpersoner kan påvirke hva som skal bli gjeldende lover og regler i et samfunn. Law (2011) trekker frem medier som en moral entrepenør, og hvordan medier skaper frykt for personer som begår seksuelle overgrep og dermed forsterker de negative oppfatningene som er av seksuelle overgrepere.

Goffman (1975) fremhever at stigmatisering kan føre til at et individ trekker seg tilbake og isolerer seg fra sosialt felleskap. Dette kan igjen skape mistenksomhet, depresjoner, fiendtlighet og at individet kan bli engstelig og forvirret. I enkelte tilfeller kan individet holde tilbake opplysninger som kan virke ufordelaktige, og dette kalles "passing". På norsk velger jeg å kalle det hemmeligholding. Dette forutsetter at individets stigma ikke er synlig, og at det muligheter for å forhindre at andre får informasjon om et individs faktiske sosiale identitet (Goffman, 1975). Goffman (1975) beskriver negative utfall som kan forekomme ved hemmeligholding. Et negativt utfall kan være at ved hemmeligholding er individet tvunget til å utvide sin løgn mer og mer, og at dette i seg selv kan bli kilden til misforståelser og at det kan

forringe vennskap. I tillegg til dette, kan individet som forsøker å holde sitt stigma skjult, bli vitne for hva vennene i realiteten mener om dennes stigma i og med at vennene ikke vet at individet innehar stigmaet. Hemmeligholding kan også føre til irritasjon overfor andre som har et lignende stigma og som er åpne om det: "Folk, som stiller deres feil til skue, udgør en trussel mod ham, eftersom de giver ham skyldfølelser over, at han fornægter sin egen gruppe, ligesom de også øger risikoen for, at hans feil bliver afsløret" (Goffman, 1975:113).

En annen konsekvens av hemmeligholding, er at den som innehar et skjult stigma, hele tiden er usikker på hvem som kan ha kjennskap til sitt stigma. Dette kan igjen føre til usikkerhet og tilbaketrekking. Den som innehar stigmaet må også i sosiale situasjoner passe på slik at stigmaet ikke blir avslørt. Avsløringen av det skjulte stigmaet er den ytterste konsekvensen av hemmeligholding. I en slik situasjon vil ikke bare stigmaet påvirke hvordan andre forholder seg til individet, men at individet i tillegg har forsøkt å hemmeligholde vil utgjøre et tillitsbrudd.

4.4 Sosial kapital; et omfattende begrep

Nettverket til de innsatte kan betegnes som sosial kapital. Sosial kapital er en av flere undergrupper av betegnelsen kapital, og begrepet kapital blir ofte delt inn i to kategorier: Konseptet kapital og kapital i teorien. I konseptet kapital er de fleste kapitalformer konkrete, og kan vise til ulike ressurser som kan være gitt i et samfunn. I et teoretisk perspektiv så blir ofte kapital sett på hvordan prosessen er idet kapitalen blir omsatt og hvilke investeringer som kan være lønnsomme (Lin, 2008)

4.4.1 En innføring og en differensiering av sentrale teoretikere

Som den første kjente teoretikeren av sosial kapital, var Bourdieu mest kjent for den individorienterte, instrumentelle synet på sosial kapital. Sosial kapital er ikke like konkret som å ha en oversikt over som økonomisk kapital. Det var den franske sosiologen Bordieu som først begynte å benytte begrepet. Dette gjorde han med å definere sosial kapital som "the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possessions of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition" (Wollebæk & Seegaard, 2011:26).

Definisjonen presiserer at sosial kapital innebærer sosiale bånd mellom enkeltpersoner så vel som uformelle og formelle grupper, med hensikt å benytte de ressurser som er i sosial kapital. Definisjonene på sosial kapital er flere og har ulike innfallsvinkler. Dette var hovedsakelig ved å se på sosial kapital som et nyttemiddel for å oppnå goder mellom enkeltindivider. Sosiologen Bourdieu var opptatt av klasseskillene i samfunnet, og mente at sosial kapital var forbeholdt i større grad de ressurssterke fremfor de ressursvake, og at denne formen for kapital kunne øke klasseskillene i samfunnet (Rønning & Starrin 2009).

Sosial kapital og hvordan sosial kapital kunne knyttes til kulturell og finansiell kapital var også en vesentlig del av hans forskning. Bourdieu mente at utbytte av summen av de ulike kapitalformene kunne bli større dersom alle formene for kapital var tilstede for den aktøren det gjaldt (Field, 2003). Det grunnleggende og det mest elementære var ifølge Bourdieu finansiell kapital. Finansiell kapital måtte være tilstede for å lykkes med kulturell- og sosial kapital. Med dette som utgangspunkt, blir de personer som ikke har god økonomi ekskludert fra å være rik på sosial kapital ifølge Bourdieu (Field, 2003). Dette forsterket Bourdieus syn på sosial kapital som utelukkende et positivt gode, og ikke som et middel for å knytte negative kontakter eller å være i et lukket og ensidig nettverk (Field, 2003).

En annen sentral teoretiker er James Coleman. Colemans definisjon av sosial kapital var:

The set of resources that inhere in family relations and in community social organisation and that there useful for the cognitive or social development of a child or young person. These resources differ from different persons and can contitute an important advantage for children and adolescents in development of their human capital (Field, 2008:27).

Sosial kapital blir av Coleman sett på som en måte å være rasjonell på. I denne sammenhengen er det at et samarbeid er stort sett av nødvendighet for å oppnå goder (Field, 2003). Det fremkommer tydelig at Coleman presiserer sosial kapital

betydning under oppvekst, og at hans fokus er på individ- og gruppenivå mens Bourdieu hovedsakelig har sitt fokus mest på individnivå.

Coleman er i likhet med Bourdieu opptatt av sosial kapitals påvirkning med henhold til klasseskillene i samfunnet. Coleman undersøkte dette først og fremst med å se hvilken korrelasjoner det var mellom sosiale klasseforskjeller og skoleresultater. Dette var fremfor alt å se på om det var en sammenheng mellom skoleresultater og elevenes ressurser, og om det kunne være slik at elever fra lavere sosiale klasser hadde dårligere skoleprestasjoner enn elever fra ressurssterke hjem. Dette fokuset på klasseskillene i samfunnet var noe som Coleman hadde til felles med Bourdieu (Field, 2003; Rønning & Starrin, 2009). Å se på sosial kapital som en kilde til å forklare klasseskillene i samfunnet, kan også knyttes til Svedbergs (1995) marginalitet som sosiokulturell isolasjon. Dette begrunner jeg med at Svedberg (1995) i likhet med Coleman og Bourdieu (Field, 2003) viser hvordan klassetilhørighet kan påvirke individet til å forbli i et miljøet.

Selv om Coleman og Bourdieu har enkelte likhetstrekk i sine teorier, var Coleman i motsetning til Bourdieu opptatt av hvordan sosial kapital kunne skape grupperinger, og hvordan prosessene foregikk internt i gruppene. Coleman mente at sosial kapital kunne være en fordelsaktig investering, men at den i tillegg kunne virke i motsatt fall. Sistnevnte omtaler Coleman ofte som ”de mørke sidene av sosial kapital”. Et eksempel han viser til i denne sammenhengen er kriminelle gjenger som innehar mange av de samme interessene, og som kan forsterke opp disse i et felleskap.

En annen teoretiker som har gjort seg mer kjent de senere år er Robert Putnam. Mens Coleman var mer opptatt av relasjoner mellom enkeltindivider ofte knyttet til skole eller til den lokale kirken, var Putnam mer interessert i å finne hvordan gjennomgående grupperinger av mennesker kunne påvirke ulike samfunnsstrukturer.

Putnams første bidrag med henhold til sosial kapital, var en studie han gjennomførte i Italia i 1993. Målet for studiet var å sammenligne hvordan nord Italias organisering av styresett var jamført med Sør Italia, og hvordan frivillig arbeid kunne påvirke de ulike samfunnsstrukturene i landet. Putnams studier av Italia og senere USA, fikk han til å

endre deler av definisjonen av sosial kapital, hvorav han definerer den sosiale kapitalen som "the core idea of social capital theory is that social networks have value (...) social contacts affect the productivity of individuals and groups" (Field, 2003:35) Dette er en positivt ladet definisjon av sosial kapital hvorav denne formen for kapital kan påvirke både individer og gruppers handlinger i samfunnet.

En vellykket tilbakeføringsprosess er både en sentral del av problemstillingen og kan ses på som et oppnåelig mål dersom personen det gjelder har et bra utgangspunkt og godt med sosiale kapital. Dette tolker jeg ut i fra Robert Putnams definisjon av sosial kapital: «Features of social organisation, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions» (Field, 2003: Wollebæk & Selle, 2005).

Putnam mente at de felles interessene kunne få både positive og negative utfall. Dette begrunner han i hvordan den sosiale kapitalen kan forsterke opp positive handlinger, mens det i andre tilfeller kan føre til at grupperinger av enkeltindivider med felles interesse for å bryte samfunnets regler og normer utvikler og etablerer en kultur på å utføre kriminelle handlinger. Sistnevnte handlinger var det Putnam betegnet som "the dark sides of social capital". Det begrepet som tidligere var beskrevet utelukkende som en positiv ressurs av Bourdieu, er av Putnam og Coleman også utviklet til å innebære at sosial kapital kan innebære både positive og negative handlinger, alt ettersom med hvem enkeltindivider har en relasjon med og da spesielt hvilke felles interesser personene deler.

Den sosiale kapitalen kan både være tynn og tykk. Med dette menes det at der det er tykk sosial kapital, vil det være aktører som deler flere felles arenaer, slik at samme aktører er knyttet sammen gjennom flere typer aktiviteter, jobb, nabolag med videre. Tynn sosial kapital er det motsatte; at et individ kan ha flere kontakter, men at kontaktene ikke nødvendigvis deler flere interesser sammen. Tynn sosial kapital vil derfor være mer sårbar enn tykk sosial kapital ved at den tynne sosiale kapitalen avhenger av færre møtepunkter mellom gjeldende aktører enn den tykke sosiale kapitalen. Til gjengjeld så kan den tykke sosiale kapitalen medføre at kontakten blir tettere og mer lukket, mens den tynne sosiale kapitalen vil gi muligheter til etablere

forbindelser mellom ulike grupper (Rønning og Starrin, 2009).

Tykk og tynn sosial kapital kan også ses på som ”bonding” og ”bridging”, noe som Putnam tilførte i teorien om sosial kapital. Mens ”bonding” er å vedlikeholde og bygge videre på sterke sosiale kontakter, er ”bridging” å bygge ut sin sosiale kapital med å skape kontakter i ulike grupper hvor aktøren selv nødvendigvis ikke er så kjente (Field, 2003).

4.4.2 Relasjonell kapital versus systemkapital

Sosial kapital som begrep kan deles inn i to ulike kategorier; den individuelle og den kollektive sosiale kapitalen (Rønning & Starrin, 2009). Esser (2008) omtaler dette henholdsvis som relasjonell- og systemkapital. Systemkapitalen gjenspeiler det som er allment akseptert innenfor de normer som gjelder i et lokalsamfunn, hvorav systemkapitalen også kan utgjøre offentlige hjelpetiltak eller ordninger slik at den generelle kontakten mellom menneskene og deres atferd er normalisert ut i fra de uformelle normene som gjelder i det gjeldende lokalsamfunn. Den relasjonelle kapitalen er basert på et individs private nettverk. Det private nettverket består av mer personlige kontakter og ressurser som individet kan nyttiggjøre seg til private formål.

Tilbakeføringsgarantien og hvordan innsatte blir fulgt opp av det offentlige hjelpeapparatet velger jeg å se på som deler av den innsattes systemkapital (Esser, 2008) Systemkapital kan være funksjoner i et lokalsamfunn som virker som en pådriver for at innbyggerne skal holde seg innenfor samfunnets gjeldende normer og regler. Pådrivere kan i denne sammenhengen være det offentlige hjelpeapparatet.

Relasjonell sosial kapital beskrives som summen av ressurser et individ kan ha på bakgrunn av direkte og indirekte kontakter med andre mennesker. Den investeringen et individ gjør med å ha ulike kontakter, kan påvirke de fordelene det individet får. Det er ikke tilstrekkelig å ha kontakter med andre personer, men at det er gjensidig tillit i relasjonene og at det er forpliktelser knyttet til disse. Relasjonell kapital velger jeg å knytte til begrepet sosialt nettverk. Relasjonell kapital er slik jeg tolker det samhandlingen og kontakten et individ har med andre, og som det enkelte individ kan nyttiggjøre seg i ulike situasjoner.

Esser (2008) klassifiserer den relasjonelle kapitalen inn i ulike grupperinger. Den første grupperingen kaller han *posisjonell kapital*. Denne formen for kapital er spesielt for de som er interessert i ulik informasjon som kan være av verdi. Posisjonell kapital og tilgangen til informasjon forutsetter nesten at individet har kontakter i ulike miljøer i stedet for tette, nære og ensidige kontakter.

Hvis individet i tillegg kan utløse flere goder og ressurser gjennom sitt nettverk, så kan det kalles *tillitskapital*. Dette kan ifølge Esser (2008) opparbeides ved at et individ har opparbeidet seg et rykte om at individet er til å stole på, og at det forekommer stor grad av tillit. Tillit er også fremtredende i forpliktelseskapital. Forpliktelseskapital er gjennomgående der det er to eller flere individer som gjennom avtaler utløser ressurser og goder gjeldende individer kan benytte. Denne kapitalen er avhengig av at det er gjensidige interesser for hva som skal oppnås av ressurser og goder. Både tillits- og forpliktelseskapital forekommer ofte der det er tette bånd mellom personene i nettverket (Esser, 2008).

Systemkapitalen derimot er mer preget av mer det kollektive systemet. Slik Putnam beskriver sosial kapital med hvordan større grupperinger kan påvirke samfunnsstrukturer, er også systemkapital oppbygd. I Putnams teori om sosial kapital som vektlegger felles normer og interesser for å få de sosiale strukturene i et lokalsamfunn til å fungere, er systemkapitalen lignende ved at den har sin hovedtyngde på sosiale kollektive bånd.

Systemkapital kan deles inn i tre underkategorier: Systemkontroll, systemtillit, og systemmoral (Esser, 2008). Systemkontroll forutsetter tette bånd mellom personene i et nettverk, og kan også kalles "sosial kontroll". For at systemkontrollen skal fungere, så bør informasjonsflyten mellom nettverkets medlemmer være tilfredsstillende slik at uønsket atferd blir korrigert av nettverkets medlemmer. Systemtillit handler om kollektiv tillit og er ikke basert på enkeltindividers tillit til hverandre slik det er i relasjonell kapital. Systemtillit blir bygd opp over tid, og er ikke avhengig i like stor grad av informasjonsflyt innen for et gitt nettverk slik systemkontroll er. Systemtillit forutsetter også tette relasjonelle bånd mellom nettverkets medlemmer. Systemmoral er innarbeidede verdier og normer i et nettverk.

4.4.3 På hvilke måter kan sosial kapital og marginaliseringsprosesser skape en helhet?

Sosial kapital som begrep kan benyttes i synliggjøringen av tillit og felles verdier mellom mennesker. I tillegg til dette kan sosial kapital være en indikator på hvilke ressurser et individ kan hente ut hos sine bekjente, venner og familie. På bakgrunn av dette, vil andelen av sosial kapital være svært variabel hos ulike mennesker (Field, 2003; Lin, 2008). Behovet for mengden av sosial kapital vil også variere fra menneske til menneske (Field, 2003). Starrin (2009) understreker at sosial kapital's betydning for helsen. Dette gjaldt spesielt de med sterke, nære bånd. De tette båndene kunne være en forsterkende faktor i økt levealder, jamfør de som har ingen eller svake bånd til andre.

Gevinsten av å ha sterke, nære bånd med tanke på helsen, var at graden av emosjonell støtte var større hos de med tette bånd enn de som ikke hadde det, og at dette var en faktor som spilte inn i å ha god helse (Starrin, 2008). Derimot så kan følelsen av skam og sosial isolasjon bidra til kronisk stress og økt sårbarhet for å bli syk: "Mennesker som utsettes for skamgjøring i form av ydmykelser og latterliggjøring eller andre former for krenkelse, oppviser hyppigere psykisk uhelse enn mennesker som ikke har blitt utsatt for disse formene for skamgjøring" (Starrin, 2008).

Field (2003) mener at de som har en stor mengde med økonomisk- og kulturell kapital også har en stor mengde med sosial kapital. Dette begrunner Field med at nevnte gruppe ofte er i kontakt med mange mennesker, og dermed også har en reell større mulighet til å ha mer sosial kapital enn mennesker som ikke innehar de samme mengdene med økonomisk- og kulturell kapital. Dette kan få de konsekvensene at de som av ulike grunner blir isolert, ikke vil ha de samme mulighetene til å treffe andre mennesker på ulike arenaer, og dermed stille svakere i å opparbeide – og vedlikeholde mengden med sosial kapital. Dette er for øvrig noe av det Starrin presiserte var viktig (2008) .

Fravær av å være en aktiv arbeidstaker, kan medføre en avhengighet til ulike velferdsordninger. En avhengighet til velferdsytelser kan være en påvirkende faktor i en marginaliseringsprosess. I en slik situasjon kan det være fare for at det offentlige, lønnede nettverket overtar deler av et individs private, sosiale nettverk fordi individet ikke er så selvhjulpent som det har vært tidligere. Den løslatte personen vil i et slikt tilfelle være sårbar for å utføre nye kriminelle handlinger (St.meld nr.37 (2007-2008)). Stewart (2000) underbygger nevnte stortingsmelding ved å betegne et individs kapasitet og evne til å bygge- og vedlikeholde personlige relasjoner som ”sosial kontrakts modell”. Jo flere evner et individ har til dette, desto større er mulighetene til å oppnå selvbestemmelse og inkludering.

4.5 De teoretiske tilnærmingene: En oppsummering og veien videre

Jeg har i dette kapittelet redegjort for teorier som innbefatter marginalisering, stigmatisering og sosial kapital. I det videre arbeidet og da spesielt med tanke på oppgavens diskusjonsdel, ønsker jeg å knytte marginaliseringsbegrepet til oppgavens målgruppe med mål om å få en større forståelse av de prosesser de går igjennom fra siktelsen til de er under straffegjennomføringen og har begynt å tenke på deres liv etter løslatelsen. Sosial kapital som teoretisk tilnærming vil kanskje gjenspeile de marginaliseringsprosessene oppgavens målgruppe gjennomgår, med tanke på hvordan deres nettverk er i forhold til hvor de er i sin marginaliseringsprosess. Sosial kapital vil også være en vesentlig teoretisk tilnærming for å undersøke hvilken betydning det offentlige hjelpeapparatet har for oppgavens målgruppe. Dette for å se nærmere på om den kriminalpolitiske satsningen med regjeringens tilbakeføringsgaranti er et godt virkemiddel for å forebygge nye kriminelle handlinger.

5.0 Metode

Med fokus på de innsattes nettverk i en tilbakeføringsprosess og hvilken målgruppe jeg skulle innhente data fra, var jeg opptatt av å få mest mulig utfyllende, selvopplevd og nyansert datamateriale. Jeg antok at det ville være nødvendig for å kunne diskutere betydningen av målgruppens offentlige og private nettverk. I tillegg ville det være avgjørende å få god informasjon og en åpenhet med henhold til målgruppens opplevelse av stigmatisering og marginaliseringsprosesser. Metodekapittelet vil derfor inneholde begrunnelse for valg av metode og bruk av denne metoden.

I og med at jeg jobber i kriminalomsorgen, så er det vesentlig at jeg sier litt om min for forståelse av temaet. Så ønsker jeg å gi en beskrivelse av hvordan informantene ble valgt ut, grunnlaget for datainnsamlingsmetode og hvordan intervjuene ble forberedt og gjennomført. Hvilke utfordringer som jeg opplevde vil bli redegjort, før selve analysen av intervjuene vil bli gjennomgått. Tilslutt i kapittelet ønsker jeg å gjøre rede for studiets troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

5.1 Valg av metode

På bakgrunn av problemstillingen, var jeg avhengig av å få utfyllende informasjon om situasjonen til de innsatte, deres nettverk og hvordan nettverket hadde blitt påvirket av siktelsen og straffegjennomføringen. Det var også viktig for meg å tydeliggjøre hvilke ønsker innsatte hadde selv med henhold til hvilken oppfølging de ønsket fra offentlige instanser, og hvordan deres sosiale og offentlige nettverk best kunne gi dem støtte i den situasjonen de var kommet i.

Thomassen (2005:63) beskriver metode som: ”Enkelt sagt er en metode den fremgangsmåten vi velger for å innhente og etterprøve kunnskap om virkeligheten; for å besvare spørsmål om hvordan ting henger sammen, og teste om antagelsene våre stemmer med erfaringer vi gjør”. Induksjon og deduksjon er metoder for hvordan ulike begreper kan relateres til hverandre i teoridannelser, og om konklusjonene sammenfatter en gyldig, regelmessig og gyldig sammenheng (Chalmers, 2003;

Thomassen, 2005). Mens induksjon slutter seg fra *noen til alle*, slutter deduksjon seg fra *alle til noen*. For å kunne benytte induktiv metode, så bør det være en mengde observasjoner som danner grunnlaget for at en antagelse er rett og observasjonene må opprettholdes og gjentas over tid under ulike situasjoner. I tillegg må de observasjoner som er foretatt være objektive og fordomsfrie (Chalmers, 2003). Den induktive metoden har vært mest knyttet til kvalitativ forskning, mens den deduktive til kvantitativ forskning (Thagaard, 2003).

Det har vært rettet kritikk mot den induktive måten å forske på. Noe av kritikken innebærer at induktive konklusjoner gir lite rom for nyanseringer, og at det kan oppstå utfordringer i at konklusjonene i teoriene kan falsifiseres. Vitenskapsfilosofen Karl Popper var opphavsmannen til falsifikasjonismen, og mente at vitenskapelige teorier er falsifiserbare. Å falsifisere en teori betyr å se på en teori som en sum med hypoteser, hvorav en eller flere av hypotesene kan falsifiseres slik at teorien endres. For å ha en mulighet til dette, er kriteriet at teorien er tydelig og eksakt. Det motsatte av falsifisere hypoteser, er å verifisere dem (Alvesson & Skoldberg, 1994; Chalmers, 2003).

Hovedsakelig skilles det mellom *kvalitativ* og *kvantitativ* metode, hvorav det tydeligste skillene er at i kvalitativ metode så studeres subjektets perspektiv med en åpen empirisk tilnærming, mens det i kvantitativ metode så er det mer fokus på forskerens ideer og dimensjoner. I tillegg så er kvantitative data ofte basert på tallfesting som en del av forskningsprosessen; for å skrive om utbredelse av fenomener, for å sammenligne, om det er noen statistisk sammenheng eller om det er korrelasjon mellom egenskaper (Alvesson & Skoldberg, 1994; Repstad, 1993). Thagaard (2003) supplerer i skillet mellom kvalitative og kvantitative data med at kvantitative data inneholder ofte analyse av tall, er mer distinkt fra informantene og har ofte store utvalg. Kvalitative data derimot har små utvalg hvorav prosess og mening, analysering av tekst og nærheten til informantene er vesentlig.

Med tanke på mine nevnte ønsker for hva som skulle frembringes i et datamateriale, så ble det et bevisst valg på kvalitativ fremfor kvantitativ forskning. Begrunnelsen for

dette var for å studere subjektets karakteristikk av sin egen situasjon for å ha en mulighet til å nyansere de ulike nettverkens betydning i deres tilbakeføringsprosess. Kvalitativ metode består av flere underkategorier og byr på flere tilnæringsmåter. Nevnte kan være intervju, observasjon, analyse av tekst eller dokumenter og bruk av visuelle metoder. Disse metodene kan benytte for å få fram subjektets eget perspektiv (Ryen, 2002). I denne oppgaven er det innsatte som er dømt for seksuelle overgrep og deres tilbakeføringsprosess fra fengsel og ut til samfunnet som skal studeres. Innledningsvis i oppgaven ble det poengtert at det fantes lite litteratur vedrørende denne innsattegruppa med henhold til deres tilbakeføringsprosess. Dette sett i sammenheng med at de skal tilbakeføres til et samfunn med flere godt velutviklede offentlige hjelpetilbud slik det er i de nordiske velferdsstatene. Dette medførte at analyse av tekst og dokumenter ikke var aktuelt som en mulig metodisk tilnæringsmåte.

Observasjon ville mest sannsynlig ha medført til betydelig økt bruk av ressurser. Dette begrunnes med at observasjonen primært burde ha foregått i deler av målgruppens soningstid over lengre tid. Dette var en utfordring, fordi målgruppen i seg selv var så snever at jeg hadde vært nødt til å ha observert på ulike fengselsenheter for å kunne ha hatt en tilstrekkelig stor målgruppe å utforske. I tillegg hadde jeg begrensede tidsressurser, samt at målgruppens egen opplevelse av sin situasjon mest sannsynlig ikke ville bli godt nok registrert med observasjon som metode, men at det ville være fordelaktig om de innsatte selv kunne ha formidlet noe om dette muntlig. På den måten kunne observasjon i kombinasjon av intervju vært en metodisk måte å jobbet på, men det er mer usannsynlig om det hadde ført til tydelige datamateriale om marginaliseringsprosess hos målgruppen. Mest sannsynlig ville observasjon som metode i dette tilfellet vært en metode som kunne ha virket som et forstyrrende element i den enkelte innsattes hverdag. På den måten kunne observasjon vært en metode som kunne ha gitt datamateriale lavere validitet.

Repstad (1993) støtter at observasjon kan virke forstyrrende ved at han skriver at deltakende observasjon kan påvirke aktøren slik at personen opptrer annerledes enn den ville ha gjort ellers, fordi den vet at den utforskes. Dette kan medføre endret atferd som ikke alltid gir et riktig bilde av det som skal studeres. Skjult observasjon

kan være utfordrende, fordi aktøren ikke skal ha kjennskap til at har et annen anliggende enn å forske ved å være i miljøet. Dette medfører uærlighet, og er uetisk forsvarlig samtidig som det kan være utfordrende for forskeren selv og eventuelle andre i det samme miljøet som har kjennskap til forskningen å holde dette skjult for subjektet som skal det skal forskes på (Repstad, 1993).

Intervju som metode har også fått kritikk: ” Intervjumetoden har blitt kritisert for å være idealistisk og individualiserende, altså for å fokusere for mye på enkeltmenneskers meninger og neglisjere sosiale og materielle strukturer og rammevilkår” (Repstad, 1993:57). Repstad (1993) presiserer videre at det er derfor nødvendig at man derfor bør ha en bevissthet på nevnte når man skal tolke et datamateriale. Selv om intervju som metode er kritisert, så er intervju den mest benyttede måten å samle inn kvalitative data på, nasjonalt som internasjonalt (Ryen, 2002) .

Fordelene med intervju som metode kan være økt grad av fleksibilitet ved gjennomføringen av intervjuene, og at informanten har en mulighet til å si ifra den ikke forstår et eller flere av spørsmålene. I tillegg har forskeren mulighet til å tilpasse oppfølgingsspørsmål ettersom hva informanten svarer. Dette forutsetter at forskeren har evnen til å kunne tenke ut nyttige og relevante oppfølgingsspørsmål under intervjuet. I Fafo rapporten (Friestad & Hansen, 2004) ble det gjort undersøkelser som viste at flere av de innsatte hadde mindre skolegang enn befolkningen for øvrig, og at flere hadde lese og skrivevansker. Dette er også et argument for at det ville være ufordelaktig dersom man benyttet en forskningsmetode, eksempelvis spørreskjemaer som mye sannsynlig ville medføre at målgruppen ikke klarte å svare på de spørsmål som ble stilt.

Valget på forskningsmetode ble derfor kvalitative intervjuer. Ryen (2002) skiller mellom ulike typer kvalitative intervjuer. Hun presiserer at intervjuene kan foregå på ulike måter. Ryen nevner blant annet den naturalistiske tilnærmingen til innhenting av data som ligger nærmest til en positivistisk retning. Videre kan intervjuet utføres helt åpent eller delvis åpent (semistrukturert). De semistrukturerte intervjuene er de mest benyttede, og til disse intervjuene er det i forkant utarbeidet spørsmål, men det gis

rom for tilleggsspørsmål, at ikke oppsett på spørsmålene er nødvendigvis elt satt og at ikke alle spørsmålene må stilles.

5.2 Studiens bruk av kvalitativt forskningsintervju

Problemstillingen på denne oppgaven er skrevet med tanke på å fram datamateriale på hvorvidt oppfølgingen fra det offentlige hjelpeapparatet er tilstrekkelig, og hvilken betydning de innsattes private nettverk har i deres tilbakeføringsprosess. Valg av metode for å undersøke dette, ble kvalitative intervjuer. Kvalitativ forskning bygger på forskjellige vitenskapsteoretiske grunnlag. Thagaard (2003) skiller mellom symbolsk interaksjonisme, etnometodologi, kritisk teori, fenomenologi, hermeneutikk, feministisk teori og postmodernisme. På bakgrunn av problemstillingen og på de forskningsspørsmålene som foreligger, vil en utdyping av fenomenologi og hermeneutikk bli vektlagt.

5.2.1 Fenomenologi og hermeneutikk

På bakgrunn av utførelsen av kvalitative intervjuer av menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn, og som da med stor sannsynlighet vil være en stigmatisert gruppe, kan det være av viktighet å inneha en fenomenologisk tilnærming til de kvalitative intervjuene. Det vil derfor være en mer utdypning av fenomenologi og hermeneutikk som tilnærningsmåter i kvalitativ forskning.

Fenomenologi er en tilnærming som er kritisk mot den moderne naturvitenskapelige metoden. Fenomenologien søker å ta utgangspunkt i den subjektive opplevelsen, og å gå i dybden på enkeltpersoners erfaringer. Det som blir fremhevet, er informantens opplevelse av ulike erfaringer og situasjoner, mens omkringliggende fenomener og omverdenen ikke blir satt fokus på. Man antar at i fenomenologien er realiteten slik den oppfattes av enkeltindivider, og man søker å finne det som tas for gitt innenfor en kultur. Det blir derfor viktig med dette utgangspunktet, å legge de fordommer og det som allerede er konstruerte formeninger, til side for å finne hva enkeltindividet på tross av dette opplever (Alvesson & Skoldberg, 1994; Thagaard, 2003).

Hermeneutikken innebærer at vi kan tre inn i andres tankeverdener, og på denne måten også berike vår egen, og Alvesson & Skolberg (2002:115) definerer

hermeneutikken som: ” Meningen hos en del endast kan forstås om det setts i sammenband med helheten. Omvendt består ju helheten av delar, kan derfor endast forstås ur dessa. Alvesson & Skoldberg (2002) nevner videre den hermeneutiske sirkel; at helheten kun kan forstås med de ulike delene, og at ulike delene kun kan forstås ut av helheten.

Hermeneutikken vektlegger at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på mange måter. Det er først og fremst av relevans å se på helheten av det som skal studeres, og ikke kun fokusere på enkeltmomenter. Det skilles mellom ”tykk” og ”tynn” beskrivelse, hvorav den ”tynne” beskrivelsen beskriver enkelte fenomener ved en situasjon og kun det som observeres, mens den ”tykke” beskrivelsen inkluderer et meningsaspekt. Meningsaspektet kan ha ulike grader av fortolkninger.

Hermeneutikken praktiseres med enkel grad- annen grad- og tredje grads fortolkninger. Første grads fortolkninger er hvor forskeren selv og informanten tolker det de selv opplever og de handlinger som utøves. Annen grads fortolkninger er hvor forskeren fortolker en handlings symbolske verdi, mens tredje grads fortolkning søker å finne handlingens underliggende mening, og da ofte i samsvar med en teori som er relevant for handlingen og det studiet som utføres.

De ulike gradene av fortolkning innebærer at forskeren kan gå fra erfaringsnære og erfaringsfjerne begreper. Erfaringsnære begreper er selvopplevde erfaringer og erfaringsfjerne begreper er knyttet mer til samfunnsvitenskapelig teori (Repstad, 1993; Thagaard, 2003)

5.3 Min forforståelse

Det er ut i fra den kvalitative forskningsmetodikken av relevans å se nærmere på min forforståelse av det temaet jeg skulle undersøke. Min forforståelse av temaet er basert på den informasjonen som jeg har tatt imot om menn som er dømt for seksuelle overgrep i ulike medier. I tillegg til dette har jeg vært en del av, og vokst opp i et miljø hvor denne gruppen domfelte er stigmatisert på bakgrunn av de handlinger de

har utført. Selv har jeg to barn, og jeg har selv vært redd for at mine barn kan bli utsatt for seksuelle overgrep.

I tillegg til min private for forståelse av overgripere, så har jeg arbeidet i kriminalomsorgen i snart fire år, og da med løslatelsesarbeid. Dette har medført at jeg har fått en dypere innsikt og ervervet meg mye kunnskap om kriminalomsorgen og det eksisterende tilbakeføringsarbeidet. I min nåværende jobb skal jeg utarbeide gode rutiner for, og kvalitetssikre tilbakeføringsarbeidet for alle innsatte i et fengsel. Fra mine jobberfaringer har jeg dannet meg mange meninger og erfaringer på hva som kan fungere i praksis i et tilbakeføringsarbeid, og hva som sjelden fungerer. Jeg har hatt kontakt med innsatte som er siktet - eller domfelt for forskjellige kriminelle handlinger. Når det gjelder denne gruppen innsatte, så har jeg flere ganger tenkt på hva som kan være en god tilbakeføringsprosess. Som en forberedelse til oppgaven, forsøkte jeg å søke på litteratur som omhandlet dette i Norden, men fant svært lite.

Det er ingen tvil om at min for forståelse preger mitt engasjement, forståelse og interesse for denne oppgaven. Jeg har ved flere anledninger blitt spurt om hvordan jeg klarte å gjennomføre intervjuer med menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Jeg har hele tiden vært bevisst på at jeg ønsket å hente ut mest mulig data i forhold til de innsattes opplevelser og erfaringer. Det har vært min jobb. I tillegg var det viktig for meg å forberede meg ved å tenke at de var mennesker som jeg ønsket å få en mest mulig åpen dialog med, med det mål om at denne oppgaven kanskje kan bidra til i større grad å se på mer reelle tiltak i forebyggingen av nye seksuelle overgrep.

Thagaard (2003) understreker at det kan være både fordeler og ulemper ved å ha en tilknytning til det miljøet som man selv skal forske på. Fordelen kan være at forskeren kan ha en større forståelse for informantens situasjon enn hvis forskeren ikke hadde kjent godt til miljøet fra før. Ulempen kan være at forskeren kan overse nyanser som ikke samsvarer med egne erfaringer.

5.4 Rekruttering og utvelging av informanter

Spørsmålet om hvem det er som skal være informanter, innebærer å definere det utvalget undersøkelsen baserer seg på (Thagaard, 2003). I dette studiet er målgruppen personer som er dømt for seksuelle overgrep mot barn, jamfør § 195 i Straffeloven: ” Den som har seksuell omgang med barn under 14 år, straffes med fengsel inntil 10 år. Dersom den seksuelle omgangen var samleie, er straffen i fengsel i minst 3 år” (Straffeloven).

I tillegg så var det hensiktsmessig å velge ut informanter på bakgrunn av kjønn, etnisitet og geografi. Jeg valgte å forske på mannlige overgripere, fordi det i praksis er langt flere mannlige overgripere enn kvinnelige (Marshall et al., 2011). Det ville bli enklere å få tilgang til et datamateriale med tanke på hvor få seksuelle overgripere som til enhver tid soner i norske fengsler. Samtlige av informantene var norske, med unntak av en informant som var fra et nordeuropeisk land, men som hadde bodd i Norge i mange år. Med tanke på de ulike oppvekstforhold, verdier, holdninger og interessene en multikulturell gruppe kunne ha hatt, så var det viktig for meg å legge til rette slik at gruppen på dette området hadde et mest mulig likt utgangspunkt. Deretter ønsket jeg å differensiere ut i fra deres opplevelser i en norsk velferdsstat med den straffegjennomføringen og de hjelpeordninger som vi har her i Norge. Alle informantene var tilknyttet kriminalomsorgen region sør, det vil si Buskerud, Telemark og Vestfold fylke. Gevinsten var at jeg slapp å reise langt for å innhente datamateriale. Det hadde jeg ikke tids- eller økonomiske ressurser til.

Ryen (2003) presiserer at forskeren må velge ut informanter i de miljøene man vil undersøke, og at det er mulig å gjøre undersøkelser i disse miljøene. I mitt tilfelle så var rekrutteringen enklere enn det kan være for mange andre. Dette fordi jeg ønsket å intervju innsatte i norske fengsler. Det betyr at så lenge de er under straffegjennomføring, så kan rammene for å få til et møte være bedre fordi det vil være lavere risiko for at informantene ikke dukker opp til intervjuet.

Likevel så kan det være utfordringer knyttet til at denne gruppen av innsatte som er menn dømt for seksuelle overgrep mot barn. En av utfordringene kunne være at de ikke ønsket å bidra i intervju i forhold til det de var dømt for. En annen utfordring var

å få tilstrekkelig med informanter med bakgrunn av det lave prosentandelen som er dømt til denne type forbrytelse i Norge og som da til enhver tid sitter i fengsel.

Kriminalomsorgen har egne retningslinjer for innhenting av datamateriale (.....) En start i prosessen var derfor å få en godkjenning hos Kriminalomsorgen region sør, som er det regionskontoret som er knyttet til det området jeg ønsket innhente datamateriale fra (Buskerud, Vestfold og Telemark fylker). I kontakten med seniorrådgiver på det nevnte kontoret, fikk jeg veiledning om hvilke fengsler jeg kunne henvende meg for å rekruttere informanter til datainnsamlingen.

I mitt tilfelle tok oppgavens problemstilling utgangspunkt i menn som er dømt for seksuelle overgrep, og i forhold til kriminalomsorgens ulike fengselsenheter, så er enkelte av dem mer spesialiserte på de ulike lovbrøtters gruppene enn andre.

I den aktuelle regionen hvor jeg skulle innhente data, er det et fengsel som ofte har innsatte som er dømt for seksuelle overgrep mot barn. Jeg tok derfor og sendte en formell henvendelse til fengselet om jeg kunne intervju innsatte i deres fengsel. Fengselets sosialkonsulent tok så kontakt med meg per telefon. Det viste seg at dette fengselet hadde fem innsatte som alle var dømt for overgrep jmfør straffeloven § 195. Dette var den selekteringen som ble utført i forhold til informantene; at de var dømt jmfør straffeloven i overgrep mot barn.

Starten på rekrutteringen ble derfor å sende et henvendelsesbrev med informasjon om intervjuet og samtykke til deltakelse (vedlegg 3), og disse henvendelsene sendte jeg til sosialkonsulenten ved fengselet som videreformidlet forespørselen og brevet til de mennene som satt inne for overgrep. Fengselets sosialkonsulent kjente godt alle informantene, og enkelte av disse var i tvil om de skulle delta. Sosialkonsulenten ble i dette en viktig bidragsyter med å motivere de aktuelle innsatte til å delta på intervju. Dette resulterte i at jeg fikk skriftlig samtykke til å delta i intervju fra samtlige fem innsatte til å delta på intervju. Fengselets sosialkonsulent ordnet deretter passende tidspunkt og et sted hvor intervjuene kunne gjennomføres. Nevnte gjaldt for det fengselet hvor fem innsatte ble intervjuet.

I de resterende tre intervjuene, ble to av intervjuene foretatt i et annet fengsel hvor undertegnede hadde kontakt med fengselsleder, og hvor fengselsleder var bindeleddet mellom de aktuelle innsatte og meg. Det siste intervjuet ble tatt i det fengselet hvor jeg selv arbeidet. Selekteringen av den innsatte ble utført gjennom å gå gjennom kriminalomsorgens dataverktøy som blant annet har dokumentasjon på hvilke lovbrudd den enkelte har begått.

Rekruttering og utvelging av informanter var i mitt tilfelle enkelt av ulike årsaker. Dette først og fremst fordi jeg selv arbeider i kriminalomsorgen og derfor har kjennskap til hvilke fengsler jeg kunne henvende meg, fordi jeg visste hvilke innsatte som var aktuelle for et intervju ut i fra hvilken paragraf i Straffeloven de var dømt for, og sist men ikke minst så har kjenner jeg personer i kriminalomsorgen som kunne hjelpe meg i utvelgingen og rekrutteringen av informanter. Samlet så gav dette meg flere fortrinn som forenklet datainnsamlingen.

Antallet av informanter var en faktor som jeg i forkant var usikker på, fordi jeg ikke visste mengden av datamateriale jeg ville få fra hvert intervju, og hvor sprikende svarene kom til å være fra de innsatte. Ifølge Thagaard (2003) så skal størrelsen på utvalget gjenspeiles i et ”metningspunkt”. Med ”metningspunkt” menes det at det datamaterialet som har blitt innsamlet ikke inneholder nye momenter eller fenomener som kan bidra til å belyse problemstillingen. I tillegg så skal ikke utvalget være så stort slik at det vanskeliggjør en dyptgående analyse av datamaterialet (Thagaard, 2003). Ved innsamlingen av data så var merket jeg allerede i de første intervjuene at det var flere av svarene som hadde gjennomgående likhetstrekk. Dette var en faktor som stort sett var gjennomgående for alle intervjuene.

5.5 Intervjuguiden

Ryen (2002) skriver at det på et eller annet tidspunkt blir nødvendig å benytte intervjuguide på i møtet med informant. Hvor strukturert en intervjuguide er, er opp til hver forsker ut i fra hva intervjuet skal inneholde for å få en nyttig datainnsamling. Derimot så er det ulike fordeler og ulemper med struktureringen av intervjuet. Hvis intervjuet er for strukturert, så kan samtalen fort bli låst, og verdifulle supplerende informasjon kan gå tapt. Dersom intervjuet er lite strukturert, så kan viktige spørsmål bli utelatt og mengden av informasjon bli variabel og i enkelte tilfeller ikke godt nok

for å belyse en problemstilling. Sistnevnte blir også kalt et etnografisk intervju, også et åpent intervju. Et intervju avhenger også av hvor dyktig forskeren til å lytte, observere, stille relevante oppfølgingsspørsmål og å få til en god flyt i intervjuet (Ryen, 2002).

I utarbeidelsen av intervjuguiden så var problemstillingen hovedutgangspunktet for de temaene som ble berørt i guiden. I tillegg så var det vesentlig å tenke på hvilken gruppe informanter som skulle intervjues, hvor åpne og lukkede spørsmål det skulle være, og hvor direkte spørsmålene skulle være rettet mot temaene lovbruddet, marginalisering og stigmatisering uten at det skulle virke støtende på informantene.

Av grunnleggende vitenskapsteorier, ble det fokus på å ha en hermeneutisk tilnærmingssåte. I denne situasjonen ble det derfor vektlagt å ha en åpenhet for informantenes beskrivelser av hele sin situasjon, fra siktelse til nåværende situasjon knyttet til sitt nettverk og opplevelse av ekskludering og eventuelt hvilken hjelp de opplevde at de hadde mottatt fra det offentlige. Jeg gav også informantene rom for å fortelle om hendelser som kunne ha betydning for deres situasjon selv om det ikke alltid var en del av intervjuguiden.

5.6 Intervjuene; gjennomføring og refleksjoner knyttet til dette arbeidet

Fem av intervjuene ble gjennomført på et fengsel med lavere sikkerhet, et i en overgangsbolig, et i et høysikkerhetsfengsel og det siste intervjuet ble gjennomført på et hotell. Sistnevnte fordi personen nettopp var blitt løslatt fra fengsel, men ønsket å delta på intervjuet.

Sikkerhetsnivået kan gjenspeile den oppfølgingen de innsatte hadde hatt, og hvor mye kontakt de hadde mulighet til å ha med sitt nettverk. I fengselsenheter hvor sikkerhetsnivået er lavt, så er ikke restriksjonene så strenge som i fengselsenheter med høyt sikkerhetsnivå. Dette er fordi de ulike sikkerhetsnivåene i fengslene representerer progresjonen i en straffegjennomføring; at man starter ofte straffegjennomføringen i et høysikkerhetsfengsel, for så å bli overført lavere og lavere sikkerhet. Hensikten med dette er å få en gradvis tilvenning til samfunnet før løslatelsen.

De fire første intervjuene ble foretatt i fengselet med lavere sikkerhet. Sosialkonsulenten i fengsel hadde avtalt med den innsatte og meg i forkant når og hvor intervjuet kunne gjennomføres. Jeg passet på å være ute i god tid, også for å klargjøre PC og intervjuguiden. Sosialkonsulenten hadde laget kaffe, og satt fram glass, vann og kopper. Rommet som var satt av var et møterom i administrasjonsbygget. Alle informantene kom presise til intervjuene. De virket alle klare for å la seg intervju, og hadde ikke store motforestillinger til at intervjuene ble tatt opp på bånd. Jeg skrev fortløpende på pc under intervjuene.

Det som var en utfordring, var å få informantene til å si noe om marginaliseringsprosessen fra de ble siktet til hvordan de hadde det under straffegjennomføringen. Dette brukte jeg litt tid på, og etter hvert så var informantene veldig åpne på sin situasjon og beskrev marginaliseringsprosessen nøye. Noen ble ivrige, og pratet mye om hvordan deres nettverk hadde vært før fengslingen og hvordan det var nå. Enkelte beskrev nokså detaljert hvordan de hadde opplevd å bli siktet, og på hvilke måter medieoppslag spilte en rolle i deres opplevelse av den totale situasjonen. Flere av informantene som hadde mistet nettverk på grunn av siktelsen virket nedbrutt over dette, men for disse virket det som om det var viktig å tenke etter løslatelsen og at det da kom nye muligheter.

Det de ikke gikk så mye inn på, og som omfattet nesten alle informantene, var at de selv ikke sa noe om hvorfor de var dømt og hva som faktisk hadde skjedd. Dette var det heller ikke noe spørsmål i intervjuguiden som omhandlet, bortsett fra et spørsmål som handlet om hva de følte med tanke på forbrytelsen. Det var lite respons i forhold til å vise anger i dette spørsmålet. Det var mer at de viste at de ikke ønsket å snakke om det, og svarene var korte. I tillegg benektet tre informanter for de overgrepene de hadde gjort, og lagde ulike årsaksforklaringer på det som hadde skjedd uten å gå i detaljer rundt hendelsene. I og med at det var viktig for meg å basere intervjuene på fenomenologiske og hermeneutiske perspektiver, så unngikk jeg å være konfronterende fordi jeg ønsket å få frem deres syn og opplevelse. Jeg fulgte heller opp med tilleggsspørsmål.

Intervjuet i overgangsboligen og i fengselet med høyt sikkerhetsnivå lignet intervjuene i fengselet med lavere sikkerhetsnivå. De endringene som var merkverdige dreide seg om intervjuet som var i fengselet med høyt sikkerhetsnivå. Grunnen til dette var at jeg jobbet der i et prosjekt på daværende tid. For det første var det fengsel som jeg var godt kjent i, og for det andre så kjente jeg informanten jeg skulle intervju fra prosjektet jeg jobbet i. Denne informanten var veldig i tvil om han ønsket å delta i undersøkelsen, det virket som om han syntes det var flaut og flatterende. Jeg måtte forsikre han om hva hensikten med oppgaven var, og at det ville være til stor hjelp om han deltok. Informanten aksepterte dette, og ved gjennomføringen av intervjuet så var det som om han hadde ”nullstillet” seg, og intervjuet forløp enkelt hvorav dette var et av intervjuene hvor jeg fikk mest informasjon.

Det intervjuet som var mest avvikende i forhold til de andre, var intervjuet hvor informanten nettopp hadde blitt løslatt. Spørsmålene hvor vi skulle gjennomføre intervjuet dukket opp, fordi han ønsket ikke å bli intervjuet på mitt kontor i fengselet. Han sa at han ville helst slippe å gå inn i et fengsel når han selv nettopp var løslatt. Jeg var inne på tanken om å forhøre meg om å få låne et kontor av en samarbeidende etat, men så kom det forslag fra informanten om at vi kunne ta intervjuet i hans bil. Dette var jeg ikke fortrolig med i og med at jeg ikke kjente personen. Informanten kom videre med et forslag om at vi kunne møtes i foajeen på et hotell. Dette var noe som jeg var tvilende til, fordi det kunne være andre personer tilstede som kunne høre hva vi snakket om. Dette kunne være hemmende på innsamlingen av data og på hvor naturlig intervjuet ville forløpe. I tillegg så hadde jeg et ansvar for å skjerme informanten slik at ikke andre fikk tilgang til de opplysningene som ville fremkomme.

Vi ble enige om at vi skulle se an situasjonen i foajeen på hotellet, ellers så kunne vi ta intervjuet ute på en skjermet plass i og med at dette var på sommerstid. Det viste seg at det ikke var personer i hotellets foaje, bortsett fra resepsjonisten. I tillegg var resepsjonen stor med tanke på lokalene, og enkelte steder var mer skjermet enn andre. Vi fikk dermed til intervjuet, men det var preget av at jeg hele tiden var på vakt dersom det skulle komme personer i nærheten og at vi ikke måtte snakke så høyt slik

at det kunne høres av andre. På tross av disse utfordringene, så var informanten svært åpen, og bidro til verdifull datamateriale til denne studien.

5.7 Utfordringer i datainnsamlingen

Jeg har tidligere vært inne på enkelte utfordringer som dukket opp under datainnsamlingen. Dette gjaldt først og fremst å få rekruttert tilstrekkelig med informanter, med tanke på den lave prosentandelen av seksuelle overgrepere som soner i Norge. I tillegg så var det en utfordring i om de aktuelle innsatte ønsket å stille opp på intervju med tanke på hva intervjuene skulle handle om. Jeg var inne på tanken at dersom det ikke ble nok av informanter i kriminalomsorgen region sør, så fikk jeg søke om godkjenning for å gjøre det samme studie i andre regioner i kriminalomsorgen.

En annen utfordring i intervjuene var de temaene som ble tatt opp under intervjuene; om informantene valgte å snakke åpent og sine opplevelser og hvordan de opplevde in situasjon. Dette gjaldt først og fremst i forhold til stigmatiseringen og marginaliseringsprosessen. Ut i fra det samlede datamaterialet så inneholder det vesentlig med informasjon med tanke på nevnte tema.

En siste utfordring var å få intervjuet aktuelle informanter før de ble løslatt. Dette gjaldt først og fremst de informantene som hadde kort tid igjen til løslatelsen. I tillegg til å få gjennomført intervjuene, så var det viktig å få gjennomgått alle dataene og ha mulighet til å ta kontakt med de innsatte dersom det var behov for mer utfyllende datamateriale, eller at noe av materialet hadde blitt ødelagt.

5.8 Analyse av datamateriale

Thagaard (2003) nevner flere metoder som kan benyttes i en dataanalyse. De mest elementære er diskursanalyse, personsentrerte tilnærminger og temasentrerte tilnærminger. Mitt valg av analysemetode falt på temasentrerte tilnærminger kombinert med personsentrerte tilnærminger. Grunnlaget for valget av temabasert

tilnærming var at tilbakeføringsgarantien inneholder ulike punkter som bolig, utdanning, helse, nettverk og at dette i tilknytning til sosial kapital dannet grunnlaget for å lage en intervjuguide som var delt inn i ulike temaer. Fokuset ble på de ulike temaene som var knyttet til problemstillingen, og gå i dybden av dem. I tillegg kan den temasentrerte tilnærmingen være en fordel med henhold til å ytterligere anonymisere informantene, ved at deres situasjon ikke beskrives i sin helhet men inndeles i ulike temaer (Thagaard, 2003).

Den personsentrert tilnærming var knyttet til mitt ønske og relevansen av å benytte den hermeneutiske innfallsvinkelen i innhenting av datamateriale og i tolkningen av datamaterialet. Ved kun temabasert tilnærming ville datamaterialet bli delt og stykket opp inn under ulike temaer. Ved å arbeide på denne måten, kan den enkelte informants helhetlig fremstilling av sin situasjon bli borte, ved at deler av informasjonen blir fordelt under ulike temaer. Ved å kombinere temabasert med personsentrert tilnærming, så kan både de funnene som blir gjort under temaene bli tydeliggjort samtidig som helheten i datamaterialet fra hver enkelt informant kan benyttes (Thagaard, 2003).

Hvert intervju ble tatt opp på båndopptaker. Alle intervjuene ble avspilt, og jeg skrev opp alt hva hver enkelt informant hadde sagt, fordi jeg ville ikke risikere å miste informasjon som kunne være vesentlig senere i prosessen. Dette er hva Thagaard (2003) benevner som en beskrivende fase som gir en oversikt og orden over materialet. Deretter vurderte jeg innholdet i datamaterialet; om det var tilstrekkelig for å kunne belyse problemstillingen, for så å vurdere de temaene som kunne være aktuelle i en analyse av datamaterialet. Thagaard (2003) presiserer viktigheten av å gjøre nøye vurderinger i hvor mange temaer og hvilke temaer man velger å ta med. Hvis det blir for få temaer, kan viktig informasjon gå tapt, mens for mange temaer gjør stoffet uoversiktlig. Jeg valgte å dele inn stoffet inn i seks ulike temaer med ulike underkategorier på hvert av temaene. *Temaene jeg valgte ut var: Anonymisert personalia, oppfølging av offentlig nettverk, privat nettverk, etter løslatelsen, bolig og stigmatisering.* Underkategoriene var for å få en dypere innsikt i hvordan datamaterialet kunne knyttes til problemstillingen og forskningsspørsmålene.

5.9 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet; vurderinger og enkelte refleksjoner

Kvaliteten av forskningen kan knyttes til *begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet* (Thagaard, 2003). Troverdighet handler om hvordan datainnsamlingen har foregått i praksis; fra utvalg og rekruttering av informanter til hvordan dataene utvikles i møte med informantene og i bearbeidingen av disse. I tillegg så er det av betydning hvilken relasjon det er mellom forsker og informant, og hvilken forforståelse forskeren har til det temaet som skal undersøkes. Bekreftbarhet er hvordan tolkningene som forskningen fører fram til, er utført. I dette arbeidet er det vesentlig å se på rollen som forskeren har til informantene eller til den institusjonen som skal studeres, og om en eventuell rolle kan påvirke de tolkningene som blir foretatt av dataene. I tillegg kan det være et poeng å se på lignende studier; om det er funn av de ulike studiene som er gjennomgående (Thagaard, 2003). Overførbarhet kan knyttes til om det som fremkommer av ny kunnskap innenfor gitte rammer og situasjoner, kan gjelde for andre situasjoner med lignende rammer.

Troverdivheten knyttet til dette prosjektet er slik jeg ser det variabel. Utvalget var tydelig og rammen for hvem det kunne være innebar ingen usikkerhetsmomenter i og med at målgruppen for oppgaven var mannlige innsatte som var dømt for seksuelle overgrep mot barn. På den måten forble det ingen tvil om informantene var ”kvalifisert” til å delta på studiet eller ikke. Rekrutteringen av disse var også en god prosess, hvorav spørsmålet til hvem som kunne delta og en eventuell motivering av aktuelle innsatte ble gjort av fagpersoner som innsatte hadde et tillitsforhold til. Før intervjuene virket informantene nokså opplyst om hva de hadde takket ja til å delta på, og at det var realistiske forventninger de hadde til intervjuets innhold. Risikoen for at det ble misforståelser og uklare forventninger var tilstede i og med at det i rekrutteringen av informanter ikke var jeg, men en fagperson tilknyttet anstalten som informerte om intervjuet. På tross av dette, så opplevde jeg at de innsatte hadde realistiske forventninger til intervjuet.

Det som kan være en svakhet, er at informantene hadde sonet med ulik tidslengde, og at de satt i fengsler med ulike sikkerhetsnivåer. Konsekvensene av dette kan være at de hadde ulike forutsetninger i å knytte og vedlikeholde kontakter i sitt nettverk

avhengig av sikkerhetsnivået på det fengselet de oppholdt seg i. I tillegg så hadde de som hadde gjennomført en lengre periode av straffegjennomføringen hatt mer tid til å ta kontakt med, og ha mulighet til oppfølging av det offentlige hjelpeapparatet. Datamaterialets variabler med tanke på soningstid og grad av sikkerhetsnivå på fengsel er ikke innført med ulike variabler i kategoriseringen av studiet, og dette kan gi et mindre nyansert bilde av det tilbakeføringsarbeidet som utføres.

I møte med de innsatte, og i bearbeidingen av datamaterialet, så benyttet jeg lang tid på å skrive ned alt råmaterialet som fremkom på lydbåndopptakeren. I tillegg ble materialet sortert både som kategorier og som en helhet tilknyttet til hver enkelt av informantene. Prosessen under intervjuene fremgikk stort sett uten utfordringer. Jeg må innrømme at jeg var spent på å møte seksuelle overgripere, og om jeg kom til å ha noen reaksjoner med tanke på de handlinger de var dømt for. Det var derfor viktig for meg å tenke at det viktigste under intervjuene var å få innhentet mest mulig datamateriale, og at jeg var ute etter *deres opplevelse* av å være en straffedømt seksuell overgriper. Etter at innsamlingen av datamateriale, så er mine vurderinger ut i fra mengden av datamaterialet og innholdet i dette at jeg lyktes i å få til en konstruktiv dialog med de innsatte, hvorav de kategoriene jeg ønsket informasjon om, var veldokumentert.

I en gjennomgang av ulike relevante studier som kunne vise lignende resultater, var dette en utfordring. Dette var fordi tilbakeføringsgarantien ikke er ferdig implementert og fordi jeg ikke fant mange studier på overgripere i en tilbakeføringsprosess i Norge. Her skal det nevnes at det finnes enkelte studier fra U.S.A. og England som har elementer som kan være gjenkjennbart med henhold til seksuelle overgripere som skal tilbakeføres fra fengsel til samfunnet. Likevel så er det såpass store differanser i velferdstilbud og i måten å følge opp seksuelle overgripere på etter løslatelsen, slik at det ikke var like aktuelt med å benytte litteratur fra U.S.A. og England i denne oppgaven. Derimot så var det aktuelt å se på internasjonal litteratur på ulike årsaksmodeller for menn som begår overgrep og hvilken behandling som kan ha god effekt for å forebygge nye overgrep.

6.0 Presentasjon av utvalget og empiriske funn

I dette kapitlet vil det bli først bli en presentasjon av utvalget for de kvalitative forskningsintervjuene. Intervjuene ble foretatt høsten 2009. Etter presentasjonen av utvalget, ønsker jeg å fremstille det som kom fram av innhentet datamaterialet. Av datamaterialet er det sortert ut de dataene som er relevante for oppgavens tre forskningsspørsmål. Det vil bli gjengitt enkelte sitater for å illustrere nyansene i de empiriske funnene. Jeg ønsker å starte med informantenes opplevelse og beskrivelse av marginalisering. Med dette mener jeg eventuelle endringer i deres økonomiske forutsetninger og hvordan de opplever å være i et fengsel, og hva det gjør med deres oppfattelse av seg selv. Deres oppfattelse av seg selv kan også bli påvirket av hvordan deres nærmeste familie, bekjente og ukjente stigmatiserer informantene.

I en prosess der det er innsettelse i fengsel og hvor det fort kan bli endringer i deres marginaliseringsprosess, så kan dette påvirke informantens nettverk. Informantenes relasjonelle- og systemkapital vil derfor bli belyst, med spesielt fokus på endringer og kvaliteten på innholdet. Disse funnene vil bli knyttet opp mot oppgavens teoretiske rammer og oppgavens problemstilling i en diskusjonsdel.

6.1 En presentasjon av utvalget

Utvalget av informanter som bidro med å la seg intervju, var alle menn dømt for seksuelle overgrep mot barn. Alvorlighetsgraden på deres forbrytelser var varierende. Ut i fra de opplysningene som fremkom i intervjuene, så var det en informant som var dømt for å ha hatt seksuell omgang med en 13 år gammel jente, mens det for en annen informant bestod siktelsen for å ha hatt gjentatte anale samleier med et jentebarn.

Syv av informantene gav inntrykk av å være ressursterke og allminnelige menn. Selv ville jeg mest sannsynlig ikke ha mistenkt at noen av dem hadde vært straffedømt. En av informantene misbrukte rusmidler før innsettelsen, og hadde slik jeg oppfattet det færre ressurser med tanke på lavere utdanning og færre personer i sitt nettverk.

Under har jeg utarbeidet en forenklet skjematisk oversikt over utvalget i oppgaven:

Nr.	Kjønn	Alder	Sivil status	Utdanningsnivå	Tidslengde i fengsel	Sikkerhetsnivå
1	Mann	68	Forlovet	Høgskole < Høyere grad	18 mnd	*LS
2	Mann	28	Ugift	Artium og tilleggstudanning	2 mnd	*LS
3	Mann	44	Skilt	Fullført grunnskole og påbegynt yrkesskole	12 mnd	*HS 4 mnd, *LS 8 mnd
4	Mann	28	Ugift	Fullført grunnskole	5 mnd	*HS
5	Mann	39	Skilt	Fullført grunnskole	13 mnd	*HS 3 dager, *LS 7 mnd, *OB 6 mnd
6	Mann	40	Ugift	Høgskole > Lavere grad	12 mnd	*HS 2 mnd, *OB 10 mnd
7	Mann	55	Skilt	Høgskole < Høyere grad	3 mnd	*LS
8	Mann	30	Samboer	Yrkesskole	7 mnd	*HS 6 mnd, *LS 1 mnd

*HS – Høysikkerhet *LS – Lavere sikkerhet *OB – Overgangsbolig

I dette skjemaet valgte jeg å ta med personalia som viser kjønn, alder, status, utdanning, hvor lenge utvalget hadde vært fengslet da intervjuene ble foretatt og sikkerhetsnivå på fengselsenheten der informantene sonet. Den skjematiske fremstillingen viser konkret litt om bakgrunnen til informantene. Alle informantene har blant annet hatt en lengre soningstid enn 2 måneder, men ikke lengre enn 18

måneder. Alle er menn, og de fleste har vært eller er i et samlivsforhold. Hele utvalget har fullført grunnskole, og flere har utdanning utover dette.

I tolkningen av datamaterialet kan det være interessant å se nærmere på om det er korrelasjoner mellom blant annet sikkerhetsnivå og oppfølging fra det offentlige hjelpeapparatet. I den videre presentasjonen av de empiriske funnene blir det kun en skriftlig fremstilling av funnene. Dette er fordi det er kvalitative med en hermeneutisk tilnærming, hvorav datamaterialet vil bli tydeliggjort i en skriftlig form.

6.2 Marginaliseringsprosesser hos informantene med stigmatisering som en påvirkende faktor

Dette delkapittelet vil bli delt inn i hvordan utvalget opplever deres marginaliseringsprosess fra siktelsen til under straffegjennomføring.

Marginaliseringsprosessen vil belyse hvilke endringer som har vært i deres sosioøkonomiske situasjon og deres opplevelse av frihetsberøvelsen som en straffegjennomføring innebærer, og endringene i informantenes sosiale kapital.

I tillegg vil det bli en beskrivelse på hvordan informantene opplever stigmatiseringen og på hvilken måte informantene har blitt stigmatisert. Noen av informantene hadde også ulike strategier for hvordan de skulle skjule at de var i fengsel, mens flere hadde formeninger om hvor åpne de skulle være med tanke på hva de var dømt for overfor andre under og etter straffegjennomføringen.

6.2.1 Marginaliseringsprosesser

Alle informantene hadde opplevd personlige tap på grunn av det de var dømt for. Dette gjaldt tap av venner, familie, bolig og arbeid. Fem av informantene hadde ikke en bolig å løslates til, og like mange informanter hadde også mistet arbeidet sitt i forbindelse med straffegjennomføringen. Tre av informantene uttrykte at det de hadde arbeidet for i flere år og som de brant for, forsvant med siktelsen; at de ikke hadde en mulighet til å fortsette med det samme arbeidet etter løslatelsen på grunn av det selv, omdømmet de hadde fått og som ikke var forenelig med det å stå i det samme arbeidet som de hadde gjort tidligere. En informant sa det slik:

”På to tre måneder ble alt snudd opp ned på hue som jeg hadde bygd opp i tre år: mistet bolig, jobb, lappen og familien min”.

En annen informant sa at han var såpass ødelagt av saken at han ikke kom til å klare å jobbe fullt igjen. En annen informant uttrykte tapet av kontakt med sin datter som svært tungt :

”Min datter er min store sorg hver dag...håper hun vokser over, at hun tar kontakt med meg en vakker dag, jeg skal prøve å skrive et brev til henne, forklare henne alt for å gjøre det mer forståelig, si hva jeg har gjort og hva jeg ikke har gjort i forhold til dommen, så kan hun tro meg hvis hun vil, ønsker å fortelle sannheten slik jeg ser den. Alt jeg ønsker er å bli tilgitt, forventer ikke at alt skal bli som før men at vi skal kunne omgås og respektere hverandre på en eller annen måte, men vil ikke presse, vil ikke sette dato eller forventninger. Alt som kan bli bedre, det er en stor takk”.

En av informantene gir en tydelig beskrivelse av sin situasjon i forhold til det sosioøkonomiske perspektivet, som også for han innebar mye sterke følelser:

” Følte at jeg hadde blitt en belastning for samfunnet, fra bidragsgiver til en snylter og en belastning, det fallet holdt på å ødelegge meg som menneske. Fra å være næringsdrivende som skapte arbeidsplasser og skattet til samfunnet til å bli en belastning for samfunnet. Jeg har tapt omsetning fra 13-14 millioner i året og 500 ansatte til 0 ansatte til 2 millioner til jeg gikk i fengsel. Det var som å falle baklengs i en trapp som jeg hadde kontroll på da jeg gikk opp”.

To av informantene fortalte at de hadde utviklet angstlidelser på grunn av dette, som panikk- og sosial angst hvorav den ene er tungt medisinerert på grunn av lovbruddet. To av informantene hadde bevisst kuttet all kontakt med tidligere venner og familie som også innebar egne barn. Grunnen til dette var at de var redd for at de skulle bli utsatt for bebreidelser og krenkende kommentarer, og på den måten ønsket å beskytte seg mot dette ved å kutte all kontakt.

6.2.2 Stigmatisering

Tre av mennene sier at de helt klart at de ikke har begått lovbruddet, og da opplever de dommen som de må sone som et synlig stigma som de alltid må ha med seg resten av livet sitt:

”Dette har ødelagt meg personlig, jeg har fått et stempel, et stempel som er brent inne i ryggen min, og jeg er fremdeles provosert...Jeg har hele tiden vært åpen og ærlig, likevel skal de koke sammen griseri, som jeg ikke kan leve med for å ha blitt beskyldt for...og det ødelegger moral og grenser og oppfatninger om seg selv. Dette har ødelagt en del av min oppfatning av meg selv som menneske, og jeg er redd for at dette har skadet meg, mer enn jeg ser i dag når jeg skal ut i yrket mitt”

En annen informant uttrykker sin opplevelse av dommen slik:

” Jeg skammer meg veldig; for de har ansett meg som oppegående, men jeg anser dommen slik at den viser at jeg ikke er oppegående, dette er ikke forenelig med at jeg er et ressurssterkt oppegående menneske. Jeg er en taper plutselig, jeg er en dritt...Hva er jeg, hva er jeg verdt?

Når det gjelder handlinger andre har gjort mot informantene som informantene som opplevdes krenkende, er eksempler at en har blitt spyttet på, en har fått kommentarer og bebreidende blikk, fått bebreidende brev i postkassen, tekstmeldinger og telefoner, en informant forteller at mellom halvparten og 70 prosent av vennene og familien hans har snudd ryggen til han og en opplevde pågripelsen brutal og å havne på glattcelle. Reaksjonene på disse handlingene for majoriteten av informantene, er at de prøver å unngå situasjoner og andre mennesker som kan innebære økt risiko for å bli krenket.

I de ulike unngåelsesstrategiene fremkommer det at flere av informantene skaffet seg hemmelig nummer og gjorde sitt ytterste for å treffe andre mennesker. To informanter hadde blant annet holdt seg i skjul på hemmelig adresse da saken deres kom i media, og dette hadde den ene av dem gjort i flere måneder. Begge informantene fortalte at dette var en svært vanskelig tid, hvorav den ene forsøkte å ta sitt eget liv. Denne informanten uttrykte det slik:

”Før tenkte jeg at det var nesten bedre med en pappa død i stedet for pappa i fengsel. Jeg skulle få fred og de andre skulle få fred”.

De fire informantene som nevnte at saken deres hadde vært i media, var også de som også hadde slitt mest med at de følte skam overfor seg selv og hvilken belastning de var for de som de var glade i, og det var også denne gruppen som i størst mulig grad forsøkte å holde seg i skjul for omverdenen i påvente av en rettssak og eventuelt en straffegjennomføring:

”Dette gjorde at jeg stakk hodet under sanden, at jeg skygget alt og alle, jeg skammet meg, innså at det ikke hjelp å kjempe sannheten fram for de som har lest avisen..jeg bare sa ok og ga opp: De fikk tro hva de ville. Jeg gikk under bakken og ville ta mitt eget liv”.

En annen informant fortalte om den fortvilelsen han kjente på da saken ble opplyst i avisen:

”Jeg tok kontakt med advokaten min og var helt fortvilet og prøvde å få han til å ta kontakt med avisen, men han sa at det bare var å knipe tenna sammen og at det samme vi gjorde så kom det mest sannsynlig bare til å bli verre og verre”.

En annen utfordring som to av de nevnte var at når det hadde gått en stund siden saken sist var i media, og de forsøkte å omgå andre igjen som tidligere, så kunne saken plutselig dukke opp igjen i media og da ble det svært vanskelig og behovet for å være alene kom på nytt:

” Hver gang det begynte å gå bedre igjen, gikk hos psykolog, kom det alltid et nytt avisoppslag eller et eller annet sånt noe. Sånn har det vært mer eller mindre i tre år da”

Som en unngåelsesstrategi i frykten for at venner skulle få vite om at de satt i fengsel, så var det tre av informantene som forsøkte å holde straffegjennomføring skjult, og bevisst hadde ”bygget ned” sitt nettverk i tiden i forkant før straffegjennomføringen.

En informant opplyste at han hadde brukt to år på å bygge ned sitt nettverk. Det var kun var hans søster og ekskone som visste at han satt inne, og at han hadde sagt til sine venner at han kom til å være i en annen verdensdel en periode på grunn av et arbeidsprosjekt han var involvert i gjennom jobben, at han hadde solgt leiligheten sin og at han på sikt ville returnere tilbake til Norge. Vennene fikk derfor kontakt med å ta kontakt med han på hans private e-postadresse hvis de ønsket kontakt. Likevel poengterte han at det kom til å bli et åpent ”hull” på hans CV på bakgrunn av de to årene han hadde vært i fengsel og derfor ikke deltatt i arbeidslivet. En annen sa:

”Vil at firmaet skal si at jeg er i Asia til samarbeidspartnerne, og at de kan ta imot beskjed og formidle beskjed. Er jeg en ordentlig drittsekk da? Den dommen og avis skriveriet har gjort at jeg må kjempe i hver personrelasjon med å få respekt og aksept, og det er tungt”.

På spørsmål om informantene kom til å være åpne etter løslatelsen på at de hadde vært i fengsel og hvilket grunnlag, svarte fem av informantene at de ikke ønsket at flere skulle få kjennskap til deres fengselsdom. Begrunnelsene de gav for dette, var blant annet at de ikke skjønnte vitsen at folk skulle vite om dommen når informantene hadde gjort opp for seg med å sone ferdig straffen i fengsel, at de var redde for om det kom til å skade deres jobbkarriere og at de var redde for at andre skulle føle avsky for dem, og at det igjen kunne skape fiendtlighet for andre. Konsekvensene hvis saken deres ble kjent og da på nytt for enkelte av informantene, var at to av informantene var redd de kom til å bli arbeidsledige, at det kom til å bli en såpass stor belastning at de kunne bli uføretrygdet. Flere av informantene nevnte tap av sosialt nettverk og selvfølelse.

Flere av informantene opplevde at de ble stigmatisert av omgivelsene og av mennesker i deres private nettverk forut for innsettelsen. Under straffegjennomføringen var det tre av informantene som hadde opplevd stigmatisering fra medinnsatte, hvorav en av informantene uttrykte det slik:

”Hvorfor jeg prøver å holde det hemmelig inne her? Fordi det er det verste en kan sitte for, blir liksom ikke tolerert og det er godt forståelig, er mer dømmende i

fengselet. Er ikke noe sted hvor de er mer opptatt av rett og gærnt enn inne, er helt vanvittig hvordan noen oppfører seg inne”.

En annen uttrykker hierarkisystemet i fengselet:

”Vi må forholde oss til hverandre og vi er tvunget inn i et hierarki; hvor jeg er den laveste og bankraneren som har drept er kongen, den sterkeste og den tøffeste på brakka”

6.3 Oppfølging av offentlig hjelpeapparat

I foregående delkapittelet så fremkommer det at enkelte av informantene hadde store utfordringer spesielt med tanke på sin psykiske helse. I tillegg var det flere av informantene som ikke hadde bolig eller jobb etter løslatelsen. Noen av informantene slet også med økonomien. På bakgrunn av dette ville det være naturlig at flere av informantene hadde kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Det offentlige hjelpeapparatet er jo også slik det ble nevnt innledningsvis, hovedaktørene i tilbakeføringsgarantien.

Det offentlige nettverket utgjør en rekke etater på ulike forvaltningsnivåer. For å gi en tydelig og presis fremstilling av hvordan informantene ble fulgt opp av de ulike instansene, så velger jeg å dele inn den offentlige forvaltningen inn i tre kategorier: *Internt i fengslene inkludert de importerte tjenestene som skole og helse, kommunale etater og spesialisthelsetjenesten.* Av informantene var det fem stykker som hadde hatt kontakt med det offentlige apparatet før innsettelsen, og tre som ikke hadde hatt kontakt med det offentlige apparatet forut for innsettelse. Etter innsettelsen hadde samtlige informanter knyttet kontakter i det offentlige hjelpeapparatet.

6.3.1 Internt i fengselet

Flere av informantene trekker frem kontaktbetjenten som en viktig ressursperson i oppfølgingsarbeidet. En betegner alle betjentene som ”helt topp”, mens to andre informanter differensierer mellom de betjentene som jobber på lukket anstalt fremfor åpen anstalt:

”Stor forskjell på lukket og åpent fengsel. På åpent blir du behandlet normalt på en måte, på lukket blir alle behandlet som dritt egentlig, tråkket ned på en måte..hvis du ikke vil det, så er du problemfange, hvis du har egne meninger, det ser de som et problem”.

Mens de blir beskrevet som en god ressurs i de åpne fengslene, så opplever to informanter at kontaktbetjene er diskriminerende og at de ikke blir møtt med respekt i de lukkede fengslene. Den ene informanten mener at kontaktbetjentene kun egner seg til å låse opp og igjen dører, følge de innsatte fra et sted til et annet, og at de burde holde seg unna alt som har med videre oppfølging å gjøre.

Tre av informantene trekker frem sosialkonsulenten som en person som har bidratt mye i oppfølgingsarbeidet under straffegjennomføringen. De sier at sosialkonsulenten følger opp deres saker opp mot spesialisthelsetjenesten og kommunene. Bare en trekker frem skolen i fengselet, men da som et viktig ledd i å få studiekompetanse. En informant trekker frem fengselslegen fra helseavdelingen som viktig i oppfølgingen. Derimot er ikke informanten ikke fornøyd med oppfølgingen fra fengselslegen fordi han mener at legen har altfor lite tid til hver innsatt. Mangelen på tid er det også en annen innsatt som trekker frem:

”Sendte en del søknader, føler at når jeg kommer til stykket, så er det ressursmangler i fengsler, få leger, få sosialarbeidere, hjelpeapparatet er underbemannet. Noen er flinke til å si ifra at de trenger hjelp, andre må det nesten ses på”.

En innsatt trekker frem gruppesamtaler han har hatt i fengselet. Dette var han ikke komfortabel med, fordi det ble for konfronterende, det var vanskelig å åpne seg med flere andre innsatte tilstede og han følte at han ble stemplet. I tillegg så mente den samme innsatte at gruppesamtalene for lite differensierte ut i fra hva hver innsatt hadde utfordringer med, og måtte jobbe med under straffegjennomføringen. Dette medførte at gruppesamtalene også kjentes unødvendige og var lite motiverende.

6.3.2 Kommunale etater

Av åtte informanter hadde fem kontakt med NAV. Tre av disse sa at det var vanskelig å få tak i sin kontaktperson på NAV. De hadde forsøkt å få kontakt uten at de ble kontaktet tilbake. De to andre var i kontakt med NAV for å få dekket husleie under soningen. En av informantene fikk bistand fra ruskonsulent i hjemkommunen, og var fornøyd med den oppfølgingen han fikk i forhold til sine rusmisbruksproblemer.

Fem av åtte informantene hadde ikke bolig under straffegjennomføringen, men ingen skulle søke kommunen om kommunal bolig, hvorav en uttrykte det slik:

”Jeg tror ikke at sosialen eller kommunen kan hjelpe meg, da tror jeg de vil gi meg et sånt innrøyka kott..da vil jeg heller dø enn å bo på et slumsted med alkoholikere eller sammen med narkomane”

En informant skulle få hjelp av en frivillig organisasjon, mens resterende fire informanter hadde planer om å leie bolig på det private markedet for så å kjøpe egen bolig på sikt.

6.3.3 Spesialisthelsetjenesten

Fire av informantene opplyste at de mottok samtaleterapi hos psykolog eller psykiater, mens to andre stod på venteliste for å få hjelp, mens en hadde vært i terapi i et halvt år og avsluttet behandlingen. På spørsmål om hvordan oppfølgingen var hos psykologen/psykiateren, var det svært ulike svar. Det som var gjennomgående for de fleste informantene, var at de ikke var fornøyd med den hjelpen de fikk i individuell terapi hos psykolog/psykiater. En informant sa at han syntes at han fikk god hjelp av sin psykoterapeut, men at dette var en privatpraktiserende terapeut og dermed ikke en del av det offentlige hjelpeapparatet.

En informant hadde fått vilkår i dommen at han måtte få behandling hos psykolog, noe den innsatte selv ikke skjønte vitsen med, hvorav han uttrykte misnøye med situasjonen og sa at hjelpen ikke hadde effekt. Han sa at han ikke hadde noe valg, og at han derfor bare måtte gjennomføre behandlingen. Dette blir et paradoks med tanke på at flere av informantene som mottok terapeutisk behandling hos psykolog/psykiater, som syntes at det var for lenge å vente mellom

behandlingstimene, og at en behandlingstime var for kort. I et slikt tilfelle så vil den informant som ikke skjønnte vitsen med å gå til psykolog, oppta ressurser som kunne vært frigjort til fordel for andre som innså sitt behov for behandling.

Konsekvensene av knappe ressurser på samtaleterapi var at enkelte av informantene sa at de følte at de måtte starte ”på nytt” for hver gang de kom til sin terapeut, og at når de begynte å bli trygge på situasjonen og var i gang med å åpne seg, så var behandlingstimen over. En informant opplevde møtene såpass overfladiske at han gav denne beskrivelsen:

”Hver gang jeg kommer så er det så lenge siden jeg har vært der, så vi bruker 10 min/kvarter til å oppdatere oss, også har han nesten glemt hva jeg heter, også hjelper han meg i en prosess med skriv, ta kontakt med ulike instanser også videre.. Jeg åpner meg litt opp, men er mest forretningsmessig, tar opp saker, nesten som en advokat.”

Innholdet i terapien virket variabel med lite fokus på bakgrunnen for de seksuelle overgrepene informantene hadde begått. I denne forvirringen var det en informant som sa at han ikke skjønnte helt hvorfor han gikk til en psykiater:

”I utgangspunktet vet jeg ikke om jeg har hatt noe utbytte av det, pratet egentlig veldig lite om saken, han fortalte mye om sin utdanning og sine ferieturer og på tidligere klienter han hadde hatt. Anonymiserte naturligvis. Skjønnte ikke helt hva jeg hadde der å gjøre”

En annen informant fortalte at han gikk til en psykiater, men at de sjeldent snakket om ”saken”. Derimot så hadde ”psykiateren skrevet en attest om samtale og sånn og sånn. Jeg spurte han rett ut om han mente jeg var pedofil, nei, og ingen fare for gjentakelse. Var greit med attesten, kjenner meg selv så godt at vet at det er sånn”.

En annen informant trekker frem prøveløslatelse etter 2/3 tid som en gulrot i systemet som kan gi et feil bilde av de innsatte. Kriterier for å få prøveløslatelse er at den innsatte har bolig, nødvendig individuell oppfølging og at faren for gjentakelse ikke er tilstede (Straffegjennomføringsloven). Informanten argumenterer for at tilbudet om

prøveløslatelsen kan bidra til at enkelte innsatte forsøker å innfri de kriteriene som kan gi en prøveløslatelse, noe som kan gi forventninger om at de er motiverte for et lovlydig liv, men at det i realiteten er løslatelsen som etter 2/3 tid blir fortrinnsvis mer som et gode, enn et realistisk bilde av hvor motivert den innsatte er for et liv uten kriminalitet. Den samme informanten mener derfor at flere innsatte som går til samtaleterapi bare ”jatter med” terapeuten med hensikt å oppfylle enkelte av vilkårene for å få prøveløslatelse.

To av informantene trakk frem at de syntes det var viktig å trekke inn det offentlige hjelpeapparatet også i tiden fra siktelsen til straffegjennomføringen påbegynte. Dette begrunnet de med at de opplevde siktelsen og tiden som fulgte som såpass traumatisk og kriserelatert hvor de måtte trekke seg tilbake, ble stigmatisert og at enkelte av deres aller nærmeste sviktet når det hadde blitt kjent hvilke forbrytelse de hadde begått.

På spørsmål om utvalget ønsket hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet etter løslatelsen, svarte kun tre informanter at de ønsket hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet etter løslatelsen. En informant var usikker, mens fem informanter ønsket ikke hjelp. To av informantene som ikke ønsket hjelp sa at de ikke hadde tillit til det offentlige hjelpeapparatet. En informant satte det hele på spissen med å stille et spørsmål tilbake: *”Vet ikke hva det offentlige kan gi meg: Kan det gi meg gode venner, sosialt nettverk og en god jobb?”*

6.4 Privat nettverk

Slik som det siste sitatet beskriver, kan det være ulike gevinster å hente fra det offentlige og det private sosiale nettverket uten at det i sitatet er klargjort fra hvem og hvordan gevinstene kan fremskaffes. I det forrige delkapittelet ble utvalgets opplevelse av hvordan de ble fulgt opp av det offentlige hjelpeapparatet beskrevet. Det var delte meninger om hvordan informantene anså nytteverdien for oppfølgingen i forhold til det behovet deres. I en videre redegjørelse av sosial kapitals betydning for menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn, så var det viktig å få frem deres private sosiale nettverk, hvem de hadde kontakt med, hvilken type kontakt verdien av denne. For å kunne gi en ryddig fremstilling av utvalgets private nettverk, så velger

jeg først å gi en presentasjon av utvalgets mengde av *familie- slekt og til slutt vennekontakter*. Utvalgets synspunkter og opplevelser på betydningen av kontaktene vil deretter bli presentert.

Av åtte informanter så var det seks av dem som hadde kontakt med en eller flere i sin familie eller slekt. Moren til to av informantene blir trukket fram som en viktig og forståelsesfull kontakt, mens tre trekker frem søsken som viktige familiekontakter. En informant forteller at han hadde brutt kontakten med foreldrene sine etter siktelsen, men at han hadde kontakt med besteforeldrene sine. De fleste holder kontakten med familien sin ved å snakke sammen på telefon. En trekker frem hvordan det kan være å få besøk i fengselet:

”Så er det vindu med gitter i besøksrommet...og det er ikke noe særlig.”

Hyppigheten av kontakten er varierende. Den informanten som sonet i et høysikkerhetsfengsel, fortalte at i og med at det var begrenset telefontid med tjue minutter per uke, så ringte han sin familie kun en gang i uka. En av informantene som var på lavere sikkerhet snakket med sin familie hver dag, tre informanter snakket med familien en gang i uka, mens en fikk prate med familien annenhver dag. En av informantene sa at han mest hadde kontakt med familien når han hadde permisjon fra fengselet. En informant trekker frem sin voksne datter, og sier at:

”Hun backer meg opp, går på BI, hun er...uten henne hadde jeg ikke stått her.. Jeg hadde tatt livet mitt, enkelt og greit”.

En annen trekker frem sin svoger som en støtteperson:

”Min svoger, har vært en så stor støtte for meg, så uten han vet ikke jeg...Jeg er veldig skamfull for at skal få oppleve meg sånn.. Det er ingen andre i min omgangskrets, verken av familie eller av venner, som har vært i fengsel”.

En informant sa at han var takknemlig og ble veldig glad da han fikk besøk av familie i fengselet, mens en annen informant sier det er godt å snakke med familie når det kjentes tungt, at det var familien hadde lettere for å forstå han enn andre.

Av venner så hadde bare fire av åtte informanter kontakt med sine venner under straffegjennomføringen. Tre av informantene opplyste at de kuttet ut kontakten med vennene etter at det ble kjent at de var siktet, og at de ønsket å slippe å bli stigmatisert og å være en byrde for sine venner. To av informantene forteller at de hadde like mange venner under straffegjennomføringen som før de ble innsatt, og en uttrykte det slik:

”Dem har jo støtta meg hele veien til nå, så jeg regner med at dem fortsatt er der når jeg kommer ut...men det er klart at en får jo sortert ut de beste vennene og ikke vennene etter et sånt opphold”.

De informantene som hadde kontakt med vennene sine uttrykte at den støtten de kan få fra vennene var å få hjelp til å skaffe jobb etter løslatelsen, omsorg, omtanke, at vennene kunne gi støtte i generelt vanskelige situasjoner og at informantene visste at de kunne stole på at de hadde vennene i ryggen uansett hvilken situasjon som kunne oppstå.

Sju av informantene trakk frem flere fritidsaktiviteter som de før straffegjennomføringen hadde satt pris på å gjøre sammen med vennene sine. Seks av informantene beskrev aktiviteter som er relatert til ulike sports- og friluftaktiviteter, mens en informant trakk fram kino som aktivitet han pleide å gjøre med vennene sine og den åttende informanten hadde ikke kontakt med sine tidligere venner i frykt for å bli stigmatisert.

Etter løslatelsen så var det tre informanter som sa at de ønsket å dra på ferie med sin nærmeste familie og venner, en trakk fram tid med barna som det primære han ønsket å gjøre da han ble løslatt, mens tre informanter sa at de måtte skaffe seg jobb og en bolig. En informant tar en oppsummering av hele intervjuet ved å si:

”Største utfordringer etter løslatelsen må være å få et sosialt nettverk, akseptere det jeg har gjort for det var mange fordommer, hadde vært deilig å kunne være seg selv, ha oppriktige venner og en jobb som er interessant. Savner en ro i kroppen, må bygge opp selvfølelsen først og fremst”.

7.0 Drøfting

I det empiriske materialet fremkommer det ulike funn. Funnene beskriver hvordan seksuelle overgripere opplever sin marginaliseringsprosess, stigmatisering og hvilken betydning deres system – og relasjonelle kapital har. I en diskusjon av de empiriske funnene knyttet til den teoretiske tilnærmingen vil jeg benytte problemstillingen:

”Med bakgrunn i regjeringens tilbakeføringsgaranti: Hvordan opplever mannlige innsatte som er dømt for seksuelle overgrep mot barn hvilken betydning sosial kapital har i deres tilbakeføringsprosess?”

Drøftingskapittelet er delt inn i tre underkapitler. I hvert av underkapitlene vil hvert forskningsspørsmål bli diskutert. Avslutningsvis vil det bli en oppsummering av diskusjonen av problemstillingen med en konklusjon på oppgavens problemstilling.

7.1 Hvordan kan marginalitet og marginaliseringsprosesser beskrives hos domfelte overgripere?

Svedberg (1995) beskriver utviklingen av begrepet marginalitet i en historisk kontekst, og han velger å dele begrepet inn i fire ulike tilstander. I en av beskrivelsene trekker han frem det sosioøkonomiske perspektivet. Dette perspektivet ser jeg som spesielt relevant i forhold til tilbakeføringsgarantiens punkter som gjelder de rettigheter innsatte skal få innfridd under straffegjennomføringen. Jeg velger derfor å starte med denne marginalitetstilstanden i drøftingen. Det sosioøkonomiske perspektivet innebærer hvordan de som havner utenfor arbeidslivet og som kan ha en ustabil livssituasjon, utgjør en marginell posisjon. Konsekvensene av dette kan være at denne gruppens muligheter til sosiale aktiviteter og å være delaktig i samfunnet kan bli redusert (Svedberg, 1995).

Et funn i intervjuene, var at fem av åtte informanter hadde på grunn av straffegjennomføringen mistet jobbene sine. De stod dermed i fare for ikke å ha en jobb når de ble løslatt. I tillegg ville det for tre av informantene bli svært vanskelig å

jobbe innenfor samme bransje etter løslatelsen på grunn av ulike årsaker. I et sosioøkonomisk perspektiv så kan det å stå uten jobb utgjøre en usikker livssituasjon, som kan forringe en sosial integrasjon (Svedberg, 1995). Dette på grunn av at uten jobb vil det bli vanskeligere å ha økonomi til å delta i ulike aktiviteter, og muligheten til å knytte nye kontakter og vedlikeholde det nettverket man har kan bli en utfordring. Å stå uten jobb vil også innebære tap av mulige arbeidserfaringer, og som en konsekvens kan det bli vanskeligere å få gjenopprettet et arbeidsforhold (Halvorsen, 2000; Svedberg, 1995). To av informantene trakk frem at det ville bli vanskelig for dem å få tilbake den samme jobben, eller få en lignende jobb etter løslatelsen. Dette var fordi den oppfattelsen og stigmatiseringen som var knyttet til det de var dømt for, ikke var forenlig med å fortsette i de samme jobbene. Dette var for begge informantene et arbeid som de begge hadde vært i over en lang periode, som de var svært engasjert i og hvor de hadde opparbeidet seg et godt renommé.

Et annet funn i en marginaliseringsprosess, var at flere av informantene hadde som en konsekvens av straffegjennomføringen, mistet sine boliger. Enkelte hadde valgt å si opp leiekontrakten mens andre hadde sett seg nødt til å selge boligen sin. Dette var på grunn av de økonomiske utfordringene som kunne oppstå ved å beholde boligene. Å være uten bolig begrenser arenaene for å kunne ha sosialt samvær med venner, bekjente og familie, og kan føre til en ytterligere sosial ekskludering (Dyb E., Solheim L. J., og Ytrehus S., 2004)

En annen tilnærming av marginalitet, er der hvor individet kjenner en kulturell splittelse (Svedberg, 1995). De restriksjonene straffegjennomføringen medfører, vil begrense mulighetene til å ha kontakt med andre personer utenfor fengselet. I praksis innebærer dette svært begrenset kontakt via telefon, brev, internett og personlige treff (Kriminalomsorgen, 2012). De normene de fleste i utvalget hadde hatt for vane å ha tidligere, ble brutt. Denne kulturelle splittelsen viser seg ved at informantene fra tidligere hadde vært vant til å delta på en del fritidsaktiviteter med venner, og at de hadde vært i arbeid. Disse aktivitetene ble i en straffegjennomføring ikke mulig å fortsette med.

Marginalitet som sosiokulturell isolering kan også være en form for marginalitet som kan berøre oppgavens utvalg. Dette begrunner jeg med at tidsrommet som de skal være i et fengsel er avgrenset, og således ingen permanent løsning. Informantene vil derfor være i en alternativ kultur, og gjennom de regler og rutiner som de må følge og som er en del av deres straff, være integrert i nevnte den perioden de er i fengsel. Likevel kan graden av integreringen i den kulturen som forekommer i fengselet være begrenset, fordi noen av informantene nevnte at de ikke trivdes der. Dette begrunnet de med at fengselet er fremmed, at de ikke hørte hjemme der og for en informant så virket straffegjennomføringen meningsløs fordi han sa han var uskyldig dømt. Fra dette ståstedet blir marginalitet som kulturelle splittelse i større grad relevant, fordi utvalget i det store og hele opplever at de er splittet mellom to ulike verdener: Den som er i fengselet og livet utenfor. Graden av integrering i en alternativ kultur ble av utvalget oppfattet som mindre. Marginalisering som sosiokulturell isolering synes derfor ikke like relevant for overgripere som marginalisering som kulturell splittelse.

Det empiriske datamaterialet viser en klar sammenheng mellom marginalitet som sosioøkonomisk delaktighet, marginalitet som sosialpsykologisk dilemma og flere av de utfordringene informantene hadde (Svedberg, 1995). Mange av utfordringene var knyttet til tap av bolig, arbeid og stigmatisering. Dette medførte at flere av informantene begynte å tvile på hvem de i realiteten var. Dette kan slik jeg ser det, knyttes til marginalitet som sosialpsykologisk dilemma ved at enkelte av informantene gjennomgår en fase som kan ligne på en identitetskrise.

Andre informanter forsøkte å holde på sin identitet ved å skjule at de satt i fengsel, slik at deres venner og familie ikke skulle ha en mulighet til å vite at de var under straffegjennomføring. Dette kalles hemmeligholdelse (Goffman, 1975). En hemmeligholdelse av fengslingen gav utslag i sosiale konflikter hos enkelte av informantene. Dette viste seg da en av informantene spurte om han var en drittsekk ved å holde straffegjennomføringen hemmelig. En annen informant hadde bevisst bygget ned nettverket sitt over to år, og for han fremsto ikke hemmeligholdelsen som en sosiale konflikt, men mer som en nødvendighet. Dette begrunnet informanten med at det var en såpass stor belastning for de personene han hadde fortalt om sine

forbrytelser til, slik at han ønsket å skåne de andre personene han kjente slik at de ikke skulle få den samme opplevelsen.

Å være under en straffegjennomføring innebærer tap av frihet, og dermed muligheten til å delta på de aktiviteter som andre enkeltindivider kan stå fritt i å delta i. Dette innebærer en sosial eksklusjon (Halvorsen, 2000). Ved en innsettelse i fengsel, så blir den blir den sosiale eksklusjonen preget av både strukturelle og individuelle faktorer jamfør Svedbergs (1995) teori om marginaliseringsprosesser. De strukturelle faktorene er knyttet til de rammene som foreligger med å gjennomføre straff; de fysiske arealbegrensningene og mulighetene til å delta i aktiviteter og ha kontakt med omverdenen. I dette ligger også at muligheten til å beholde et arbeid, forsvinner i en straffegjennomføring.

De individuelle faktorene synes å være at det individet som gjennomfører straffen har begått en kriminell handling, og slik som flere i oppgavens utvalg uttrykte, at de opplevde at de mistet flere av sine venner og familie. Likevel har informantene en rekke ressurser, og kan på grunn av det ha bedre muligheter til å bli selvhjulpne etter løslatelsen og bli reintegrert på tross av sine tidligere kriminelle handlinger. De individuelle faktorene i utvalgets marginaliseringsprosess tolker jeg som mer dynamiske. Dette begrunner jeg med at de ressursene som informantene har, følger dem i hele tidsperioden fra før innsettelse i fengsel til etter løslatelsen. De strukturelle faktorene i marginaliseringsprosessen er slik jeg ser det knyttet til selve straffegjennomføringen, vil være mer statisk og ha et tidsperspektiv knyttet til domslengden på straffen.

7.2 På hvilken måte påvirker stigmatisering marginaliseringsprosessene hos domfelte overgripere?

De individuelle faktorene i marginaliseringsprosessen kan bli påvirket av den stigmatiseringen som flere av utvalgets informanter beskrev. Slik to av informantene fortalte, så hadde de fått problemer med angst etter at det saken deres ble kjent. I tillegg så var det problematisk om ikke umulig for enkelte av informantene å gå tilbake til sitt tidligere arbeid. Flere av informantene hadde i tillegg til tap av arbeid, mistet eller bevisst valgt å kutte ut flere personer fra sitt sosiale nettverk. Det var ulike

årsaker til dette. Fremfor alt var ønsket om å slippe å oppleve at andre avviste dem, eller at informantene ble krenket.

Stigmatiseringen kan forsterke en marginaliseringsprosess ved at personer rundt et enkeltindivid kan velge og ikke være sammen med enkeltindividet på grunn av dets stigma. Opplevelsen av at andre trekker seg unna kan forringe enkeltindividets muligheter for å ha et sosialt nettverk. Enkelte av informantene hadde ufrivillig mistet enkelte de hadde i sitt familiære nettverk som de hadde tette bånd med. Dette er hva Putnam beskriver som ”bonding”, og som Starrin fremhever som en viktig faktor for å beholde god helse (Field, 2003; Starrin, 2009). Det kan derfor være en ytterligere marginaliserende faktor ved tap av relasjonell kapital. Dette kan påvirke den sosioøkonomiske marginalitetsprosessen ved at helsen skulle bli forverret på grunn av tap av nært og tett nettverk. I en slik situasjon så kan risikoen for å utvikle helserelaterte plager være tilstede, og muligheten til å skaffe og å beholde en jobb og ha inntekt bli begrenset (Starrin, 2009; Svedberg, 1995).

For de fleste informantene var det en stor endring i deres situasjon å bli fengslet. Kun en av informantene var tidligere straffet, og for resterende informanter så var møtet med fengsel som institusjon og de ansatte en stor endring. Selv om kulturell splittelse i marginaliseringsprosesser kan tolkes som ulike tro - og verdigrunnlag samt ulik etnisitet (Svedberg, 1995), så ble fengselet en arena hvor det var andre formelle og uformelle normer enn utvalget hadde før de ble fengslet. Slik den ene informantene uttrykte det, så var deres gruppe av seksuelle overgripere rangert nederst på den hierarkiske stigen blant de innsatte i fengselet. Dette til tross for at seksuelle overgripere i utgangspunktet ofte har høyere levevilkår enn flere av de andre innsatte (Horley; 2008; Skardhamar, 2004).

I frykt for at venner og familie skulle få kjennskap til at informantene hadde begått seksuelle overgrep, valgte flere av informantene å hemmeligholde sin forbrytelse. Dette var også noe som enkelte av informantene sa at de ville gjøre for å hemmeligholde sitt stigma etter at de ble løslatt. Informantene ønsket å hemmeligholde sitt stigma for fremtidige venner, kjærester og med tanke i en jobbsøkersituasjon. Flere av informantene mente at de hadde sonet sin straff når de

ble løslatt, og at hvis de var åpne om at de vært under en straffegjennomføring på grunn av seksuelle overgrep, så ville de fortsette å bli straffet gjennom det stigmaet som de hadde. Grunnene til hemmeligholdelse var blant annet frykt for at stigmaet skulle få andre til å vende seg bort fra dem. Dette beskriver Goffman (1975) som at øvrige egenskaper blir ikke tatt i betraktning bortsett fra det stigmaet som individet innehar.

For enkelte av informantene ble deres stigma svært synlig ved at saken deres ble publisert i ulike medier. Felles for disse informantene var at det var de som ble mest psykisk belastet i ettertid med hva de beskrev som alvorlige psykiske helseplager. Dette innebar at de ble suicidale, slet med depresjoner, ulike former for angst og hadde behov for medisiner. En informant visste heller ikke om han noen gang klarte å komme tilbake i jobb.

Andre funn var også at de samme informantene mistet store deler av sitt private nettverk, arbeid og at de holdt seg i skjul over lengre tid etter at saken deres ble offentliggjort. De samme informantene var ut i fra deres utdanningsnivå, sosiale nettverk og arbeid tilsynelatende de mest ressurssterke av hele utvalget. Dette kan tolkes som at hvor åpenlyst stigmatiseringen er og hvor ofte den forekommer, kan påvirke hvor belastende situasjonen kan bli.

Belastningen ble utpreget med psykiske helseplager som kunne gå utover fremtidig arbeidskapasitet. Med marginaliseringsprosessen som illustrasjon (Svedberg, 1995), så kan faren for sosial eksklusjon øke. Dette begrunner jeg med at helseplager kan medføre høyere risiko for å stå uten arbeid og kanskje en bruker av offentlige ytelser. En annen konsekvens som kan oppstå er at mulighetene til å vedlikeholde og utvide relasjonell kapital knyttet til egen jobb, kan forsvinne dersom den straffedømte ikke kan utføre en jobb på grunn av helseplager. Som en erstatning til relasjonell kapital, kan systemkapitalen representert med det offentlige hjelpeapparatet bli nye kontakter i nettverket. Dette er hva Dyb et al. (2006) beskriver som en risiko for å begå nye kriminelle handlinger, som er en motsetning tilbakeføringsgarantiens mål om å forhindre tilbakefall (St.meld.nr.37 (2007-2008)).

7.3 På hvilke måter påvirker den relasjonelle - og den systemiske kapitalen informantens marginaliseringsprosess?

Dette delkapittelet ønsker jeg å dele i to, med to underkapitler som omhandler henholdsvis relasjonell kapital og systemkapital. En redegjørelse for hvem informantene har kontakt med, og hvordan kontakten påvirker deres marginaliseringsprosess blir fokuset

7.3.1 Relasjonell kapital

Relasjonell kapital forutsetter at det er tillit og gjensidig forpliktelser i relasjonen mellom individene (Esser, 2008). Ved å bli siktet for seksuelle overgrep mot barn, er dette noe som vekker avsky og harme (Langfeldt, 2008). I de tilfellene hvor det ble kjent for informantens familie og venner hvilken forbrytelse de hadde utført, medførte dette at enkelte ikke ønsket og fortsette kontakten med informantene. I tillegg til å kutte kontakten, så var det flere av informantene som hadde opplevd å bli krenket av familie og venner, og valgte derfor selv å bryte kontakten.

For å sikre den relasjonelle kapitalen, så hemmeligholdt noen av informantene forbrytelsen sin. Begrunnelsen var at de ikke ønsket at venner, familie og arbeidsgiver skulle få vite om at de var domfelt for seksuelle overgrep, og at de derfor ønsket å "spare" sin relasjonelle kapital. Ved å hemmeligholde sin forbrytelse kunne tilliten mellom informanten og nære kontakter opprettholdes. Gjensidige forpliktelser er i tillegg til tillit en forutsetning for relasjonell kapital (Esser, 2008). Ved å være under straffegjennomføring medfører at det kan begrense mulighetene til å utføre gjensidige forpliktelser. Dette kan medføre en risiko for at domfelte overgripere kan stå i fare for å miste deler av sin relasjonelle kapital. Dette begrunner jeg med at overgripere i fengsel ikke har den samme muligheten i en straffegjennomføring til å utføre gjensidige forpliktelser.

Relasjonell kapital er beskrevet som en ressurs ved at en informant kan hente ut fordeler hos sine kontakter (Esser, 2008). Tap av relasjonell kapital kan påvirke en marginaliseringsprosess, fordi informanten får færre ressurser og kan lettere stå i fare for å bli sosialt ekskludert. Til tross for dette, så er det sentralt hvilken nytteverdi den enkelte kontakten har med informanten. En kontakt alene kan være utslagsgivende for

hvordan informanten kan bli sosialt inkludert etter løslatelsen. Dette kalles posisjonell kapital (Esser, 2008). Et eksempel kan være at en innsatt har en venn som kan ordne et arbeidsforhold til informanten etter løslatelsen. Med tanke på utvalget, så var det tre av informantene i utvalget som trakk fram posisjonell kapital. De sa at deres posisjonelle kapital kunne benyttes til å skaffe dem arbeid etter løslatelsen.

Å miste kontakter som utgjør store ressurser kan være tungt og utgjøre en sårbar faktor i marginaliseringsprosessen. Dette begrunner jeg med at en av informantene trakk frem sin datter som ikke ønsket mer kontakt. Dette hadde ført til at han slet med psykiske helseproblemer og ikke visste om han klarte å være i full jobb igjen. I tillegg var hans største ønske å få kontakt med datteren sin igjen. Det var også andre informanter som trakk frem brutte nære relasjoner som en sårbarhet i tilbakeføringen. Starrin (2009) understreker verdien av de tykke båndene i relasjonell kapital. Han hevder at tykke, nære bånd kan ha forebyggende helseeffekter, og ved å miste kontakter som informantene har hatt tett tilknytning til så kan det påvirke marginaliseringsprosessen ved at informantene blir mer sårbare for å bli sosialt ekskludert (Svedberg, 1995).

Bordieu mente at mengden av sosial kapital kunne påvirke klasseskillene i samfunnet, og at det var en forutsetning å ha økonomisk- og kulturell kapital for å kunne ha større mengder av sosial kapital (Field, 2008). Bordieus mer individ- og instrumentelle syn på sosial kapital kan knyttes til marginaliseringsprosessen, det er individuelle faktorer som økonomiske ressurser som kan påvirke marginaliseringsprosessen. Svedberg (1995) trekker også inn strukturelle faktorer som ikke er individbetinget, og som forutsetter at individet har muligheten til å ha og vedlikeholde sin sosiale kapital. Gjennomgående for informantene, var at de hadde godt med relasjonell kapital før siktelsen, men at de etter siktelsen og fengslingen hadde i varierende grad mistet noe av den rasjonelle kapitalen sin. Funnene fra empirien viser at det var en utfordring for flere informanter å ta vare på sin relasjonelle kapital på grunn av de strukturelle faktorene som frihetsberøvelsen under straffegjennomføringen.

7.3.2 Systemkapital

Systemkapitals hovedkjerne er å fremme tiltak i et samfunn som kan bidra til at innbyggerne holder seg innenfor de lover, regler og normer som forekommer i et gitt samfunn (Esser, 2008). Systemkapital kan knyttes til Putnams teori om sosial kapital, hvor han trekker frem hvordan kollektiv innsats kan fremme mye tillit mellom mennesker (Field, 2008). Det som kan ligge til grunn for de kollektive handlingene er felles verdier, normer og mål. I dette kan slik jeg ser, ligge de lovene som regulerer samfunnet, de politiske føringer og prioriteringer som er styrende for offentlig ressursbruk. Informantenes tilknytning til systemkapital kan slik jeg ser det, ses i sammenheng med at de er i fengsel på grunn av straffbare handlinger, og hvordan de benytter det offentlige hjelpeapparatet.

Slik jeg oppfatter Putnams teori, uttrykker den både strukturelle og mellommenneskelige forhold. Forholdene vil være målrettet og effektfulle hvis det forekommer tillit, felles normer og forpliktelser mellom aktørene (Field, 2003). Dette er også faktorer som kan bidra positivt i et reintegreringsarbeid ved at ulike aktører gjør noen felles aktiviteter sammen som de verdsetter. Dette støtter Rønning og Starrin (2009:19) ved at de skriver at "Det som bygger opp den sosiale kapitalen er den gode viljen, fellesskapet, sympatien og samarbeidet." Dette understreker at felles verdier, normer og mål er av stor relevans for å inneha sosial kapital. Dette kan gjelde både mellom enkeltpersoner, i større grupper og på ulike nivåer i samfunnet. Nivåene kan være fra grupperinger i et nabolag, til lokale klubber og organisasjoner på et sted til enda større grupperinger med nasjonale og internasjonale interesser.

Motsetningen til utvikling i et kollektivt fellesskap hvor det er aktiviteter som kan fremme positive handlinger, er hva Coleman og Putnam beskriver som de mørke sidene til sosial kapital (Field, 2003). De mørke sidene kan være hvor det forekommer et nettverk av personer, hvor det er en felles interesse å gå på tvers av de normene og reglene som gjelder i et samfunn. I et slikt nettverk kan de interessene som knytter nettverkets medlemmer sammen, bli sterkere ved at det er flere personer som står samlet om felles mål (Field, 2003). Et eksempel som kan være aktuelle for overgripere og som ulike medier av og til omtaler, er pedofile nettverk.

Field (2003) og Starrin (2009) hevder at tykke sosiale bånd kan være forebyggende faktorer i å forhindre en sosial ekskludering. Det viste seg i intervjuene at flere av informantene hadde mistet kontakten med flere av de nærmeste kontaktene i livet sitt, og erstattet de med offentlig nettverk. Flere av informantene hadde ønsket å komme ut i arbeid og være sammen med familie og venner, men utfordringene for å få til dette var flere. Blant annet at de hadde mistet kontakten med flere venner og familie. Dette hadde skjedd ved at informantene selv hadde valgt å kutte dem ut, eller at de ikke fikk kontakt med gamle venner og enkelte familiemedlemmer. I stedet ble flere av informantene avhengig av å få økonomisk hjelp og hjelp til anskaffelse av bolig og oppfølging av helsen. På tross av oppfølging under straffegjennomføring, så ønsket ikke flere av informantene å ha kontakt med det offentlige hjelpeapparatet etter løslatelsen. De ønsket heller å få støtte og hjelp fra sitt sosiale nettverk. Dette begrunnet noen av informantene med at de ikke hadde tillit til det offentlige hjelpeapparatet, og enkelte mente at den beste støtten kunne de få fra venner og familie som kjente dem godt.

Den informanten som var i fengselet med høyt sikkerhetsnivå, hadde oppfølging fra NAV og ruskonsulent, og hadde lite kontakt familie, kun besteforeldre og en onkel. I tillegg hadde han ikke kontakt med noen venner, men hadde blitt venn med en tidligere innsatt som han hadde kontakt med en gang i uka. De informantene som sonet i fengsel med lavere sikkerhetsnivå, var fornøyd med oppfølgingen i fengselet og hadde oppfølging fra flere offentlige instanser som NAV, psykolog og psykiater. De hadde kontakt med det private nettverket fra en gang i uka til daglig. Informantene som sonet i overgangsbolig hadde oppfølging av blant annet NAV og psykolog, og hadde kontakt med enkelte familiemedlemmer og noen venner. Det ble ikke nevnt hvor hyppig kontakten var.

Strukturelle faktorer i marginaliseringsprosessen (Svedberg, 1995) kan knyttes til begrepet systemkapital. Med det mener jeg at systemkapital kan ses på som en del av straffegjennomføringen, fordi systemkapital fremmer kollektiv innsats, og straffegjennomføringen er en konsekvens på brudd av nasjonale lover. I tillegg er straffegjennomføringen en metode for å skjerme samfunnet mot lovbrøttere, samtidig som det er et mål at lovbrøtterne ikke skal gå begå nye lovbrudd etter løslatelsen.

Straffegjennomføringen blir derfor et tiltak som skal fremme trygghet blant innbyggere i samfunnet, og som kan være et viktig ledd i en rehabiliteringsprosess blant innsatte. Dette tiltaket er forenlig med forståelsen av systemkapital, som er at straffegjennomføringen blir en pådrivende faktor i å forhindre nye kriminelle handlinger, og at samfunnets innbyggere holder seg innenfor gitte lover og regler. Felles for systemkapitalen og de strukturelle faktorer i en marginaliseringsprosess er de begrensninger en straffegjennomføring setter for de innsatte. De innsatte har ikke den samme muligheten som andre til å delta i samfunnets aktiviteter og å knytte og vedlikeholde kontakter.

Det offentlige hjelpeapparatet tolker jeg som tiltak som hører inn under den systemiske kapitalen. Alle informantene hadde oppfølging fra det offentlige hjelpeapparatet under straffegjennomføringen. Antall informanter som mottok hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet før fengslingen og etter fengslingen økte i antall. Før fengslingen var det fem av åtte informanter som hadde hatt kontakt med det offentlige hjelpeapparatet. Felles for disse fem, var at oppfølgingen var fra NAV, og at det gjaldt sporadisk økonomisk oppfølging. Av åtte informanter, hadde seks av informantene økt hjelpen fra offentlige instanser, og hadde oppfølging fra gjennomsnittelig tre offentlige instanser medregnet kriminalomsorgen. St.meld. nr.37 (2007-2008) og Stewart i Askonas & Stewart (2000) understreker at tap av relasjonell kapital som blir erstattet med offentlige tjenester, kan øke sårbarheten for å begå nye kriminelle handlinger. Dette begrunnes med at jo mer et individ har kapasitet og evner til å vedlikeholde og å etablere nye relasjoner, jo større er mulighetene til å bli sosial inkludert. I følge intervjuene, fremkommer det at vedlikehold av relasjonell kapital kan være en utfordring på grunn av frihetsberøvelsen, og på grunn av stigmatiseringen. Dette gir en dårligere forutsetning for å vedlikeholde relasjonell kapital, og risikoen for å begå nye kriminelle handlinger kan øke.

Selv om frihetsberøvelsen er innskrenker muligheten til å delta på aktiviteter og vedlikehold av relasjonell kapital, så kan man se på regjeringens tilbakeføringsgaranti som en forsterket kanal ut til det offentlige hjelpeapparatet, som faktisk åpner opp for større muligheter til deltakelse. Dette kan skape motsetninger, så for en innsatt som før innsettelsen allerede var sosialt ekskludert, kan oppleve en økning i sosial

integrasjon ved hjelp av de offentlige virkemidlene som tilbakeføringsgarantien spiller på. For andre innsatte kan en straffegjennomføring innebære at de beveger seg fra sosial integrasjon til en situasjon hvor de er mer sosialt ekskludert, hvorav eksempelvis tapet av en jobb kan påvirke deres inntekter og muligheter. Dette avhenger også av hvor marginalisert den innsatte har vært i forkant av innsettelse i fengsel.

Systemkapitalen kan deles inn i ulike kategorier. Systemkontroll er en av kategoriene, og kan forstås med hvordan den sosiale kontrollen er mellom individer i et gitt nettverk (Esser, 2008). På individnivå var det flere av informantene som fremhevet den sosiale kontrollen i den relasjonelle kapitalen og i det nettverket som var blant de innsatte. Som en konsekvens av deres overgrep, dominerte stigmatisering systemkontrollen på individnivået. Dette fordi informantene opplevde stigmatisering fra venner, familie, andre innsatte, samt at de opplevde at de ble diskriminert av enkelte kontaktbetjenter. Dette medførte at enkelte informanter prøvde å hemmeligholde sin forbrytelse, og at enkelte av informantene opplevde seg skamfulle og unngikk personer de fryktet skulle krenke dem.

Systemkontrollen tenker jeg også kan knyttes til samfunnsnivå gjennom mange flere aktører. Da blir systemkontrollen regulert gjennom påtalemyndighetene og domstolene. I informantenes tilfelle blir det gjennom straffe- og straffegjennomføringsloven. Systemkontrollen utøves gjennom siktelsen, pågripelsen og straffegjennomføringen. I dette ligger også de vilkår som er oppgitt i dommen at de innsatte må følge opp. For enkelte av informantene så var terapeutisk behandling et av vilkårene. Ifølge Hauge (1996) blir strafferettsprosessen den mest formaliserte stemplingsprosessen, og dermed en forsterkende faktor i stigmatisering av informantene.

Systemtillit og systemmoral er de andre kategoriene av systemkapital. Disse forutsetter gjensidig tillit, verdier og moral innenfor et gitt nettverk (Esser, 2008). Av funnene i empirien så var det hovedsakelig systemtillit som det var flest eksempler på. Dette gjaldt blant annet informantenes opplevelse av å hemmeligholde for å beholde tilliten blant venner, familie og iblant samarbeidspartnere i arbeidslivet. En av

informantene hadde også en opplevelse av at han måtte kjempe i enhver relasjon for å oppnå respekt og aksept.

Andre funn i empirien var at flere av informantene opplevde nytten av systemkapitalen i form av offentlige tjenestetilbud som varierende. Informantene beskrev hjelpen som de mottok i fengselet som nyttig i å bli forstått og å bli formidlet til rett instans, mens de opplevde at hos eksterne aktører var begrensede tidsressurser som blant annet gikk utover saksbehandlingstid og i det terapeutiske behandlingstilbudet. I den terapeutiske behandlingen opplyste enkelte av informantene om at det ble så knapt med tid at de ikke fikk tid til å komme i gang med samtalen før timen var over, mens andre informanter opplyste at de ikke snakket stort om utfordringene som overgripere i terapitimene. I kontakten med de kommunale etatene, så var det en informant som var skeptisk til å søke om kommunal bolig med tanke på standard og hvilke andre grupper av mennesker som bodde i nevnte boliger. Av åtte informanter, så var det kun tre av disse som ønsket videre oppfølging av det offentlige hjelpeapparatet etter løslatelsen. Begrunnelsene for dette, var at de var at de ønsket å klare seg selv og at de fremhevet sin relasjonelle kapital som mer verdifull hvis de skulle møte motgang. I tillegg til dette var det flere av informantene som sa at de ikke hadde tillit til hjelpeapparatet, og at hjelpeapparatet ikke kunne hjelpe dem med de utfordringene de hadde.

I forhold til straffesaken, så mente tre av informantene at de var uskyldig dømt av domstolene. En annen informant trakk frem prøveløslatelsen på 2/3 tid som problematisk. Dette begrunnet han med at prøveløslatelsen nødvendigvis ikke alltid gav et riktig bilde av hvor motivert en innsatt var for å leve et lovlydig liv. Disse funnene viser at enkelte av informantene ikke hadde tillit til domstolene og hvordan straffegjennomføringen ble praktisert.

7.4 På hvilke måter kan regjeringens tilbakeføringsgaranti være av betydning for domfelte seksuelle overgripere?

I det siste underkapittelet i oppgavens drøfting så blir hovedfokuset å diskutere bakgrunnen for oppgaven, som er regjeringens tilbakeføringsgaranti, og hvilken betydning den har for domfelte seksuelle overgripere. Et utgangspunkt for å diskutere

betydningen av tilbakeføringsgarantien, er å sammenligne levekårene slik de fremstår for utvalget og seksuelle overgripere generelt med levekårsundersøkelsene fra Friestad & Hansen (2004) og Skardhamars (2002). Dette for å se hvilke differanser som foreligger mellom levekårsundersøkelsene og utvalgets levevilkår. Dette kan være relevant med tanke på at levekårsundersøkelser av innsatte var et viktig argument og en vesentlig grunn for etableringen av tilbakeføringsgarantien. Så blir det en diskusjon på hvilke områder tilbakeføringsgarantien kan ha en verdi i tilbakeføringen av seksuelle overgripere. Dette ønsker jeg å diskutere med bakgrunn i funnene og opp mot hva som kan ha en god effekt i behandlingen av seksuelle overgripere.

7.4.1 Levekår: Differansene mellom utvalget og den gjennomsnittelige innsatte

Ifølge Friestad & Hansens (2004) og Skardhamars (2002) undersøkelser i kapittel 2.3 ble det tydelig at det var gjennomgående for levekårsundersøkelsene at cirka åtti prosent av innsatte var uten inntektsgivende arbeid ved innsettelse, og at cirka tjue prosent leide egen bolig. Åtti prosent hadde ikke egen bolig. Seksti prosent av deres utvalg hadde rusproblemer.

Av oppgavens utvalg hadde tjuefire prosent bolig, og flere av dem som ikke hadde bolig hadde mistet denne da de ble satt inn i fengsel. Cirka åtti prosent hadde inntektsgivende arbeid før de ble fengslet, som viser at den største delen av utvalget hadde god nok helse til å kunne utføre en jobb. Dette viser at det er markante forskjeller mellom utvalget og de levekårsundersøkelsene som er foretatt av Hansen & Friestad (2003) og Skardhamar (2004) når det gjelder bolig, arbeid og helse. Andre momenter som kommer frem er også at det er en større prosentandel i Hansen og Friestads (2003) levekårsundersøkelser som hadde kontakt med hjelpeapparatet før fengslingen, enn det var for utvalget.

På generelt basis så er seksuelle overgripere som gruppe referert som en gruppe mennesker som ofte er representert på tvers av ulike samfunnsklasser (Horley, 2008). I sammenligningen av de større levekårsundersøkelsene og utvalget er oppgavens utvalgt et for tynt grunnlag for å se på seksuelle overgripere som gruppe. Likevel så kan det i oppgavesammenheng være interessant å se om det er likheter, fordi det kan

gi noen retninger på hvorvidt tilbakeføringsgarantien er like betydningsfull for oppgavens utvalg som den er for den gjennomsnittelige innsatte. Resultatene fra sammenligningen mellom levekårsundersøkelsene (Friestad & Hansen, 2003; Skardhamar, 2004) og utvalget, viser forskjeller i utdanningsnivå og inntektsgivende arbeid. Utvalget hadde generelt høyere utdanning og de en høyere prosentandel var i arbeid enn utvalget som deltok i levekårsundersøkelsene. Derimot så hadde de fleste i utvalget ikke bolig i likhet med utvalget i levekårsundersøkelsen.

På en annen side hadde de fleste informantene både bolig og inntektsgivende arbeid før innsettelse. På grunn av straffegjennomføringen var arbeidet og boligen noe de av ulike årsaker mistet. Straffegjennomføringen blir på et slikt grunnlag en faktor i en marginaliseringsprosess som kunne lede informantene fra en sosial inkludering til ekskludering med tanke på det de mistet som en konsekvens av en straffegjennomføring.

7.4.2 Hvor aktuell er regjeringens tilbakeføringsgarantien for domfelte seksuelle overgrepere?

Regjeringens tilbakeføringsgaranti innebærer å legge forholdene til rette for at innsatte skal få utløst sine rettigheter med henhold til bolig, helse, økonomi, utdanning og arbeid (St.meld.nr. 37 (2007-2008)). Informantene hadde ulike behov når det gjaldt hvilke av disse rettighetene som var av betydning for deres tilbakeføring. Det var flere som hadde behov for bolig etter løslatelsen. Likevel var det oppfatning om at kommunen ikke var det rette stedet å be om hjelp til dette. En informant så for seg en kongregering av alkoholikere og narkomane på ”innrøyka kott”. I tillegg til dette så var det ingen av de andre bostedsløse informantene som skulle søke om kommunal hjelp til å skaffe bolig. Informantene ønsket heller å leie på det privat for så å kjøpe en egen bolig på sikt.

Derimot så var det flere av informantene som fikk helsehjelp. En hadde oppfølging av fengselslegen, mens fem av informantene var eller hadde vært i behandling hos psykolog eller psykiater. Det som var en gjennomgående oppfatning om helsetilbudet, var at informantene ikke opplevde at de fikk tilstrekkelig oppfølging med tanke på de seksuelle overgrepene de hadde utført. Den eneste informanten som sa at han var

fornøyd med denne oppfølgingen, var den informanten som gikk til en privatpraktiserende psykoterapeut. En annen årsak til at informantene ikke var fornøyd med denne oppfølgingen, var knapphet på ressurser som gjenspeilet seg i korte behandlingstimer med for lange tidsintervaller mellom. Dette understreker også Waage og Nøttestad (2000) sin studie som viser at det er gjort lite i Norge for å tilby overgripere tilrettelagt behandling. Laws (2011) på sin side sier at det er kun elleve prosent av de som er dømt for seksuelle overgrep som mottar behandling. Dette viser at kvalitetssikringen av tilstrekkelig behandling med et tilrettelagt innhold kan være fraværende.

NAV var en instans som fem av informantene hadde forsøkt å være i kontakt i, eller var i kontakt med. Oppfølgingen dreide seg om hjelp til å dekke husleie under straffegjennomføringen, ønske om gjeldsrådgivning og arbeid etter løslatelsen. Knapphet på tid var også en gjennomgående faktor som informantene opplevde fra NAV. I oppfølgingen med utdanning og arbeid, så var NAV i kombinasjon med skoleavdelingen i fengselet de instansene som ble trukket frem.

Fremfor alt, så hadde ikke informantene så høy grad av tillit til det offentlige hjelpeapparatet. Flere av dem mente at det offentlige hjelpeapparatet ikke kunne hjelpe dem i de aktuelle utfordringene de stod i. Det flere av informantene trakk frem av utfordringer var å ha strategier hvis de skulle bli krenket på nytt og å utvide sitt sosiale nettverk. Flere av informantene mente også at de hadde behov for tid til å tilpasse seg livet ute i samfunnet etter løslatelsen. Fra det offentlige hjelpeapparatet trakk to av informantene frem at de hadde behov for hjelp til deres private økonomi.

Tilbakeføringsgarantiens mål er å forebygge nye kriminelle handlinger (St.meld.nr.37 (2007-2008)). Det som kan forebygge nye kriminelle handlinger hos overgripere er terapeutisk behandling som kan ha en god effekt (Horley, 2008,; Laws, 2011; og Waage og Nøttestad:2000). Årsaken er at overgripere ofte sliter med dypere psykologiske problemer (Horley, 2008; Kwarnmark, 2000). Av informantene var det kun en informant som sa at han hadde god nytte av terapeutisk behandling fra en privatpraktiserende psykoterapeut. Derimot sa alle informantene at de ønsket hjelp og støtte fra sin relasjonelle kapital, og at dette var uvurderlig etter løslatelsen.

En av intensjonene i tilbakeføringsgarantien som samsvarte med flere av informantenes behov, var behovet for nødvendig helsehjelp (St.meld.nr.37 (2007-2008)). Dette er også en intensjon som er i tråd med hva ulike studier viser at overgripere trenger (Horley, 2008;Laws, 2011). Flere av informantene fikk tilbud om helsehjelp. Derimot så var tilbakemeldingene at det var knapphet på tid hos terapeutene og at de hadde altfor sjeldent time. I tillegg så var det en informant som opplevde at fengselslegen hadde lite tid til hver innsatt. En annet funn i helseoppfølgingen var at fire av informantene ikke forstod nytten av den terapeutiske behandlingen de fikk. Grunnlaget for dette var at en informant ikke skjønnte vitsen med hvorfor han skulle gå til psykolog, mens tre andre ikke skjønnte hvorfor de skulle gå i en terapeutisk behandling når de ikke snakket om saken de var dømt i og de overgrepene da hadde begått, men som på grunn av ressursmangel og innhold i terapien ikke fungerte slik informantene uttrykte de hadde behov for. Dette viser at nødvendig helsehjelp er en faktor i tilbakeføringsgarantien som kan bidra til å forhindre nye tilbakefall. Dette forutsetter at tjenesten har kvalitetssikret innhold.

Informantene opplyste at relasjonell kapital ville være verdifullt i en tilbakeføring. Stigmatiseringen og straffegjennomføringen medførte at de fleste informantene hadde tap av relasjonell kapital. Ifølge metaanalysen til Dyb & Johannessen (2011) var det gode erfaringer i oppfølgingen av innsatte der det ble jobbet med deres relasjonelle nettverk. Derimot så var det enighet om at det var mest naturlig at det var frivillige organisasjoner, og ikke det offentlige hjelpeapparatet som stod for denne oppfølgingen. Dette viser at i tillegg til de rettighetsbaserte tjenestene som er nevnt i tilbakeføringsgarantien, så spiller de frivillige organisasjonene en viktig rolle i tilbakeføringsarbeidet med tanke på vedlikehold – og utvidelse av relasjonell kapital.

Friestad og Hansen (2004) påpeker i sin levekårsundersøkelse, at det vil være et suksesskriterium dersom innholdet i soningen er mest mulig lik de mulighetene som eksisterer utenfor fengslene. Med tanke på det offentlige hjelpeapparatet så vil det være en fordel om innsatte fikk tilgang på de samme tjenester inne i fengselet som utenfor, og at det er kontinuitet og en sømløshet i organiseringen av tjenestetilbudene. Dette er de samme intensjonene som er en del av bakgrunnen for

tilbakeføringsgarantien. Flere av informantene påpekte lang ventetid og manglende kvalitet i oppfølgingarbeidet som gjaldt deres helse. Derimot så var de fleste informantene fornøyd med den oppfølgingen de fikk med tanke på skole og økonomi.

8.0 Oppsummering og konklusjon

Regjeringens tilbakeføringsgaranti er et kriminalpolitisk satsningsområde hvor målet er at personer som er under straffegjennomføring, skal få utløst sine rettigheter under straffegjennomføringen. Levekårsundersøkelser viser at innsatte i norske fengsler har lavere levekår enn øvrig befolkning (Friestad & Hansen, 2004; Skardhamar, 2002). Dette gjelder livsområder knyttet til helse, arbeid, utdanning, økonomi, bolig og nettverk. Studier viser at menn som er dømt for seksuelle overgrep ofte innehar ressurser som gjør at de har utdanning, arbeid og bolig (Horley, 2008; Laws 2011). Derimot så er det ofte en dypere psykologisk årsaksforklaring som gjør at overgripere begår seksuelle overgrep mot barn (Hansen, 2000; Horley, 2008). Formålet med denne oppgaven har vært å undersøke hvordan menn som er dømt for seksuelle overgrep mot barn opplever sin marginaliseringsprosess fra siktelsen og under straffegjennomføringen, og hvilken betydning sosial kapital har for dem. Metoden for undersøkelsen var kvalitative intervju av åtte menn som var dømt for seksuelle overgrep mot barn. For å komme i dybden av overgripernes marginaliseringsprosess, ble stigmatisering og sosial kapital som teoretiske tilnærminger benyttet.

Flere av informantene hadde inntektsgivende arbeid, bolig og et godt utbygd nettverk før siktelsen. Parallelt med siktelsen så opplevde de fleste av informantene tap av venner, familie, jobb og bolig. Å bli fengslet representerte en ny livssituasjon for flere av informantene. Fengslingen i kombinasjon med tap av arbeid, bolig, venner og familie medførte at to av informantene gikk inn i en identitetskrise. Dette viser at de strukturelle faktorene i en marginaliseringsprosess ble dominerende med tanke på hvordan de påvirket livssituasjonen for utvalget. Konsekvensene ble at menn som var velutdannet, hadde god jobb, bolig og et godt utbygd nettverk mistet store deler av dette på grunn av de strukturelle faktorene som en straffegjennomføring innebærer. I tillegg ble de individuelle faktorene i marginaliseringsprosessen påvirket av

stigmatisering. Dette gjaldt spesielt for overgriperne som ble eksponert i ulike medier. De fikk størst problemer med sin psykiske helse.

Seks av informantene opplevde i å bli stigmatisert av venner, familie og andre som de ikke kjente. Stigmatiseringen kunne blant annet bestå i nedlatende tekstmeldinger, brev, telefoner og bebreidende blikk. Tre av informantene fikk sine saker omtalt i ulike medier. Dette førte til langvarig sosial isolasjon, angst, suicidalitet og et behov for tett helsefaglig oppfølging basert på samtaleterapi og medikamenter.

Noen få informanter valgte å hemmeligholde sin forbrytelse. Grunnene til hemmeligholdelsen var at de ønsket å beholde kontakten med venner og familie. I tillegg så fryktet enkelte at karrieren deres kunne bli ødelagt dersom det ble kjent at de var dømt for seksuelle overgrep mot barn. Likevel var det flere av informantene som hadde opplevd brutte relasjoner med nær familie og venner. Den ble også en utfordring å vedlikeholde det gjenstående nettverket. En konsekvens av frihetsberøvelsen og stigmatiseringen som var knyttet til forbrytelsen, var at flere informanter mistet deler av sitt relasjonelle nettverk som ble erstattet med det offentlige hjelpeapparatet.

Alle informantene hadde oppfølging fra en eller flere offentlige instanser. Dette viser at tilbakeføringsgarantien er et viktig politisk satsningsområde. Informantene hadde hovedsakelig oppfølging fra NAV og spesialisthelsetjenesten. Flere av informantene som fikk samtaleterapi så ikke hensikten med behandlingen. Den største grunnen til dette, var fordi overgriperne ikke snakket om overgrepene de hadde utført i behandlingen. Flere av informantene hadde ikke mye tillit til det offentlige hjelpeapparatet. For alle informantene var det støtte og oppmuntring fra deres relasjonelle nettverk som hadde størst verdi.

Funnene i dette studiet viser at strukturelle faktorer i en straffegjennomføring bidrar til at selv enkeltpersoner som i utgangspunktet er ressurssterke, kan stå i fare for å bli marginalisert. Stigmatisering kan også bli en belastende faktor i en marginaliseringsprosess. I hvilken grad er avhengig av fra hvem og hvor ofte overgriperen blir utsatt for stigmatisering. Eksponering av overgrepsaker i medier kan føre til ytterligere marginalisering, som i ytterste konsekvens kan øke

samfunnsøkonomiske kostnader i form av ulike trygdeytelser. I tillegg til tilbakeføringsgarantien så er det av betydning at informantene vektla hvor viktig deres relasjonelle kapital var for deres tilbakeføringsprosess. Det viser at de frivillige aktørene er viktige bidragsytere i et tilbakeføringsarbeid.

På bakgrunn av de funnene som er gjort, så hadde det vært interessant å undersøke nærmere innholdet i det psykiske helsetilbudet som seksuelle overgripere mottar. Da tenker jeg eksplisitt på innholdet i behandlingen, hvilken effekt behandlingen har på sikt og betydningen av uttalelser som gis av behandlende terapeuter i et oppfølgingsperspektiv av overgriperne.

I tillegg kunne det ha vært relevant å se nærmere på i hvilken grad innholdet i straffegjennomføringen bidrar til å marginalisere personer. Da tenker jeg spesielt på domfelte personer som i utgangspunktet er ressurssterke, og hvilke utfordringer denne gruppen opplever i tidsperioden fra siktelsen, innkalling til soning og under straffegjennomføringen. Det kunne vært interessant å se på hvilke ressurser disse personene hadde før siktelsen og etter løslatelsen, og hvilke faktorer som påvirket en marginaliseringsprosess.

Tilbakeføringsgarantien er et viktig politisk satsningsområde, hvor hovedvekten av fokuset blir på innholdet under straffegjennomføringen og etter løslatelse. Jeg tenker at tiden i forkant av straffegjennomføringen, og på hvilke måter offentlige aktører bør samarbeide for å hindre marginalisering bør være av betydning i tillegg til tilbakeføringsgarantien. Da vil den domfelte også ha større muligheter til å opprettholde sine ressurser på tross av straffegjennomføringen. Det kan være et eksempel på god kriminalpolitikk.

Litteratur

Allan, J., Ozga, J., & Smith, G. (2009): *Social capital, professionalism and diversity*. Rotterdam: Sense Publishers

Alvesson, M. & Skoldberg, K. (1994): *Tolkning och reflektion, Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Askonas, P. (2000): The Ground of Inclusiveness. Kap. 7 i Part 1 i Askonas, P. & Stewart, A.: *Social inclusion, possibilities and tensions* NY: Palgrave

Balvig, Flemming (2006): Virkninger af straf. Kap. 6 i Kyvsgaard B.: *Hvad virker - Hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. Gylling Danmark: Narayana Press

Becker, H. S. (1963): *Outsiders - Studies in the sociology of deviance*. NY: The free press

Beckett, R: Foredrag. Daphne initiative: Treatment of young perpetrators of sexual abuse- possibilities and challenges. EU konferanse, Madrid, 2000

Bell, A. P. & Hall, C. S. (2011) : *The personality of a child molester, an analysis of dreams*. Chicago: Library of congress cataloging-in-publication data

Bullens, R: Foredrag om overgripere i Leiden. 1999

Chalmers, A.F. (1999): *Vad er vetenskap egentligen?*
Nora: Bokforlaget Nye Doxa

Dok.nr.8:109 (1995-1996): *Forslag fra stortingsrepresentant Jan Simonsen om tiltak mot seksuelle overgrep mot barn*

Dyb, E., Solheim, L. J. & Ytrehus S. (2004): *Sosialt perspektiv på bolig*. Oslo: Abstrakt forlag

Dyb, E., Brattbakk, I., Bargander, K., & Helgesen, J.(2006): *Løslatt og hjemløs - Bolig og bostedsløshet etter fengselsopphold*. (Samarbeidsrapport NIBR/KRUS/Byggforsk). Oslo: Nordberg AS

Dyb, E.& Johannessen, K.(2011): *Tilbakeføring av straffedømte, en kommentert bibliografi*. (NIBR). Oslo: Nordberg AS

Esser, H.(2008):The two meanings of social capital. Kap. 1, part 1 Conceptual issues i Castiglione D., Van Deth J. W. & Wolleb G.: *The handbook of social capital*. Oxford: Oxford University Press

Field, J.(2003): *Social Capital*. NY: Routledge

Friestad, C.& Hansen I. L. S.(2004): *Levekår blant innsatte*. (Fafo rapport 429) Oslo: Centraltrykkeriet AS

Glad, K. A., Øverlien C. & Dyb G.(2010): *Forebygging av fysiske og seksuelle overgrep mot barn. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress as.

Goffman, E. (1975): *Stigma- om avvigerens sociale identitet*. Prentice-Hall: Gyldendals samfunsbibliotek

Halvorsen, K.: *Sosial eksklusjon som problem – En Kritisk vurdering av begrepet sosial eksklusjon, med spesiell referanse til dagens Norge*. Tidsskrift for velferdsforskning, nr. 3/2000

Hansen, H. (2000): Erfaringer i samarbejde mellem behandlingsinstitutioner og justisvæsen med hensyn til behandling av seksualkriminelle. Kap. 4 i Mossige, S. (Ed): *Personer som begår seksuelle overgrep mot barn: Forståelse, behandling og straff. Kunnskapsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk ministerråd

Hauge, R.(1997): Stempling og stigmatisering. Kap. 22 i Finstad, L.& Høigård, C.: *Kriminologi*. Spydeberg: Pax forlag

Horley, J. (2008): *Sexual offenders, personal construct theory and deviant sexual behaviour*. NY: Routledge

Jubileumsdag 18/12-97. *KRUS 10 år, Fengselsskolen 60 år*. (Småskriftserien nr. 1/98) Oslo: KRUS

Justisdepartementet (oktober 1990): *Kriminalpolitisk handlingsplan*. Oslo

Kristoffersen, R.(1997): *Kriminalitetsutviklingen i Norge i nittiårene; øker kriminaliteten? Tilbakefall til ny kriminalitet, med fokus på kriminalomsorgen; Hva kan statistikken fortelle oss?* (Dokumentasjon og debattnr 1/97) Oslo: KRUS

Kriminalomsorgen (2012). Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=329284>

Kjellgren, C.(2000): Ungdomar som förgriper seg sexuelt. Kap. 12 i Mossige, S. (Ed): *Personer som begår seksuelle overgrep mot barn: Forståelse, behandling og straff. Kunnskapsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk ministerråd

Kwarnmark, E. & Andersson, I. T.(1999): *Förövarpsykologi: Om våldtäkt, incest och pedofili*. Stockholm: Natur och kultur

Langfeldt, Thore (2008): *Menn som forgriper seg på unge gutter*

Tidsskrift for norsk psykologforening

Laws, R. D. & Ward, T. (2011): *Desistance from sex offending*. NY: The Guildford press

Lin, N.(2008): A network theory of social capital. Kap. 2, part 1 Conceptual issues i Castiglione D., Van Deth J. W. & Wolleb G.: *The handbook of social capital*. Oxford: Oxford University Press

Marshall, L. W., Liam E., Marshall, S., Gerris A., & O`Brien, M.D.(2011): *Rehabilitating sexual offenders- A strength-based approach*. Washington DC: APA Books

Mossige, S. (1995): *Personer som har begått seksuelle overgrep mot barn og deres rehabiliteringsmuligheter*. Oslo: Senter for klinisk, psykologisk forskning

Mossige, S. (1997): *Barneovergriperen: Legning eller handling?* Oslo: Ad Notam Gyldendal

Mossige, S.,(2000):Finnes forutsetninger i kulturen for at det skjer overgrep mot barn? Kap. 1 i Mossige, S. (Ed): *Personer som begår seksuelle overgrep mot barn: Forståelse, behandling og straff. Kunnskapsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk ministerråd

Nordenstam, C. (2007). *Den medisinske undersøkelsen ved mistanke om seksuelle overgrep: Begrunnelser, gjennomføring og erfaringer*. Hovedfagsoppgave i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo, Oslo

Punternvold, B. (1952): *Sosialarbeidet i fengslene*. (Fengselsvesenets forelesningsrekke) Oslo: Botsfengslets trykkeri

Repstad, Pål (1993): *Mellom nærhet og distanse*

Otta :Universitetsforlagets metodebibliotek

Rundskriv G-08/2006 ”Samarbeid mellom kriminalomsorgen, helsetjenesten og sosialtjenesten om tiltak overfor rusmiddelmissbrukere” . Oslo: Sosial og helsedepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no>

Ryan, G. : *Treatment of sexually abusive youth. The evolving consensus*. Journal of Interpersonal Violence, 14 s. 422-436, 1999

Ryan, G., Miyoshi, T.J., Metzner, J.L., Krugman, M.D. & Fryer, G.E.: *Trends in a national sample of sexually abusive youths*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 35 s 17-25. 1997

Ryen, A. (2002): *Det kvalitative intervjuet, fra vitenskapsteori til feltarbeid*
Bergen: Fagbokforlaget

Rønning, R. & Starrin, B.(2009): Sosial kapital- Et nyttig begrep. Kap. 1 i Rønning, R. & Starrin, B.: *Sosial kapital i et velferdsperspektiv, om å forstå og styrke utsatte gruppers sosiale forankring*. Oslo:Gyldendal akademiske

Saradjian, J: Kvinner som forgriper seg seksuelt på barn. Foredrag i Linköping, 2001

Skardhamar, T. (2002): *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler*
(Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo K-serien nr 1/2002)
Oslo: Akademika AS

Soria Moria erklæringen. (2005 - 09): *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet*

Sosial – og helsedirektoratet. (2003): *Seksuelle overgrep mot barn- en veileder for hjelpeapparatet*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratets trykksakekspedisjon

Starrin, B. (2009): Sosial kapital og helse. Kap. 2 i Rønning, R. & Starrin, B.: *Sosial kapital i et velferdsperspektiv, om å forstå og styrke utsatte grupper sosiale forankring*. Oslo:Gyldendal akademiske

Stewart, A. (2000): Never ending story: Inclusion and exclusion in late modernity. Kap. 4 i Part 1 i Askonas, P. & Stewart, A.(2000): *Social inclusion, possibilities and tensions*. NY: Palgrave

Kriminalomsorgen: Strategi for faglig virksomhet i kriminalomsorgen 2004-2007. Hentet fra <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=431807>

Stortingsmelding nr. 104 (1977-1978). *Om kriminalomsorgen*. Oslo: Det kongelige justis- og beredskapsdepartement

Stortingsmelding nr. 27 (1997-1998). *Om kriminalomsorgen*. Oslo: Det kongelige justis- og beredskapsdepartement

Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004). *Om boligpolitikken*. Oslo: Det kongelige kommunal- og regionaldepartement

Stortingsmelding nr. 27 (2004-2005). *Enda en vår. Om opplæringen innenfor kriminalomsorgen*. Oslo: Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement

Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn*. Oslo: Det kongelig justis- og politidepartement

Stortingsmelding nr. 9 (2006-2007). *Arbeid, velferd og inkludering*. Oslo: Det kongelig Arbeids- og inkluderingsdepartement

Straffegjennomføringsloven. Lov om gjennomføring av straff m.v. 18. mai 2001 nr 21

Straffeloven. Almindelig borgerlig straffelov m.v. 1902

Svedberg, L. (1995): *Marginalitet – ett socialt dilemma*

Lund:Studentlitteratur

- Thagaard, T. (2003): *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*
Bergen: Fagbokforlaget
- Thomassen, M. (2006): *Vitenskap, kunnskap og praksis, innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Waage, L., & Nøttestad, J. A.(2000): Det interaktive fengsel. Om organisering av fengsel som behandlingsarena. Kap. 4 i Mossige, S. (Ed): *Personer som begår seksuelle overgrep mot barn: Forståelse, behandling og straff. Kunnskapsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk ministerråd
- Wister, O. A.(1997): *Enkelte trekk ved norsk fengselshistorie*
Oslo: KRUS, Dokumentasjon og debatt nr. 2/97
- Wollebæk, D. & Selle, P.(2008): *Endringsprosesser i norsk frivillighet: En kunnskapsoversikt*. (Rapport til Kultur- og kirkedepartementet i forbindelse med kunnskapsoppsummering knyttet til frivillighetsarbeid. Rokkansenteret) Bergen
- Wollebæk, D. & Segard, S. B.(2011): *Sosial kapital I Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske
- Young, J. (1999): *The exclusive society*. London: Sage Publications

Kriminalomsorgen region sør

Gro Solbakken

Deres ref:

Vår ref:
2009/02053-3/602

Dato:
13.04.2012

TILLATELSE TIL GJENNOMFØRING AV INTERVJUER

Kriminalomsorgen region sør har i brev av 20.02.2009 gitt Gro Solbakken tillatelse til å foreta en kvalitativ intervjuundersøkelse blant innsatte med sedelighetsdom ved Berg fengsel som en del av mastergradstudie i Velferdsforvaltning.

Det bekreftes at Gro Solbakken i ettertid har fått muntlig tillatelse fra regionalt nivå til å gjennomføre intervjuer med innsatte ved Drammen overgangsbolig og Drammen fengsel etter avklaring med disse enhetene.

Erling Fæste
ass.regiondirektør

Torbjørn Eriksen
seniorrådgiver

Postadresse:
Dokumentsenter
Postboks 694
4305 Sandnes

Besøkadresse:
Kjelleveien 21

Telefon: 33 01 78 00
Telefaks: 33 01 78 01
Org.nr: 982 348 714

Saksbehandler:
Torbjørn Eriksen
E-post: postmottak.region-
sor@kriminalomsorg.no

Drammen Fengsel
v/Gro Solbakken Månsson
Erik Børresens Allè 20
3015 Drammen

xxxxxx

Drammen 31.08.2009

Forespørsel om deltakelse i intervjuundersøkelse

Bakgrunnen for denne henvendelsen er at undertegnede er mastergradstudent ved Høgskolen i Lillehammer og skal skrive en masteroppgave om sedelighetsdømte og deres forventninger til tilbakeføringsprosessen til kommunene. I masteroppgaven ønsker jeg å få frem de domfeltes tanker om den oppfølgingen de har hatt under soningen, og forventninger til løslatelsen i forhold til bolig. Videre ønsker jeg å diskutere hvordan nettverket til de domfelte kan påvirke en tilbakeføringsprosess.

For å kunne gjennomføre denne studien er jeg avhengig av at noen som er dømt for seksuelle overgrep på barn er villige til å dele sine forventninger og tanker med meg. Det har blitt foretatt et utvalg, og du er blant disse. Jeg håper derfor at du som får denne henvendelsen har anledning og er villig til å stille opp til intervju. Det er frivillig å delta, og det er mulig å trekke seg underveis uten å måtte begrunne dette.

Intervjuene vil bli foretatt av undertegnede. Det som kommer frem i intervjuet vil bli behandlet konfidensielt, og jeg som student og arbeidstaker ved Drammen fengsel har taushetsplikt. I masteroppgaven vil intervjuene bli anonymisert, og det vil ikke være mulig å føre opplysninger tilbake til enkeltpersoner. Kriminalomsorgen, din hjemmehørende kommune, andre offentlige etater og privatpersoner vil ikke få tilgang til opplysninger som kommer frem i intervjuene før materialet har blitt bearbeidet og anonymisert. Denne undersøkelsen er godkjent fra Kriminalomsorgen region sør ut i fra de retningslinjer som gjelder for forskning i kriminalomsorgen.

Jeg regner med at intervjuene vil ta cirka en time. Hvis du er villig til å stille opp til intervju, ber vi deg **om å fylle ut det vedlagte arket og returnere dette i den vedlagte frankerte konvolutten så snart som mulig**. Jeg vil kontakte deg via sosialkonsulent Wiese i Berg fengsel for å avtale nærmere tidspunkt for intervjuet. Hvis det er noe du lurer på i forbindelse med undersøkelsen kan du ringe 32 21 98 00 (Drammen fengsel) og spørre etter meg.

Med vennlig hilsen

Gro Solbakken Månsson
Mastergradstudent i Velferdsforvaltning

Til
Drammen fengsel
v/ Gro Solbakken Månsson
Erik Børresens Allè
3015 Drammen

.....Ja, jeg er villig til å være med på denne intervjuundersøkelsen og har mottatt tilstrekkelig med informasjon om selve undersøkelsen og dens formål. Deltakelsen er frivillig, og jeg kan når som helst trekke meg fra undersøkelsen uten å måtte begrunne dette.

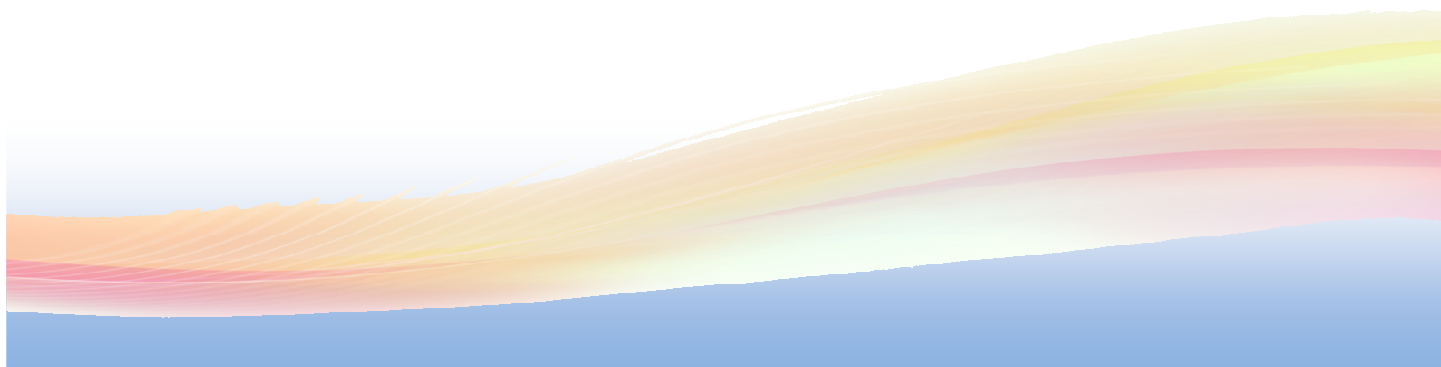
Navn:

Adresse:

Telefon:

Intervjuguide

Gro Solbakken Månsson

Personalia

1. Navn
2. Alder
3. Sivil status
4. Skolebakgrunn
5. Arbeidserfaringer
6. Bolig
7. Hjemmehørende kommune

Privat nettverk

1. Hvilken betydning har din familie, slekt og venner for deg?
2. Hvem har du mest kontakt med?
3. Hvor ofte har dere kontakt?
4. Hvor lenge har dere hatt kontakt?
5. Hva pleier du å gjøre når du er sammen med vennene dine?
6. Føler du at du har støtte hos venner og familie?
7. Evt. i hvilke situasjoner kjenner du støtten?
8. Er det noen du skulle ønske du hadde mer kontakt med?
9. Evt hvem?
10. Hvem av ditt private nettverk ønsker du ha kontakt med etter løslatelsen?

Offentlig nettverk

1. Hadde du kontakt med det offentlige hjelpeapparatet før fengslingen?
2. Evt. med hvem?
3. Har du kontakt med noen fra det offentlige hjelpeapparatet nå mens du soner?
4. Evt. med hvem?
5. Hvordan synes du at oppfølgingen og kontakten har vært?
6. Er det noe du ville ha endret i oppfølgingen?

7. Ønsker du noen hjelp fra noen andre fra det offentlige hjelpeapparatet enn de du har vært i kontakt med?
8. Planlegger du ha oppfølging etter løslatelsen?
9. Evt fra hvem?

Fengsel og løslatelse

1. Har du blitt dømt tidligere for straffbare forhold?
2. Evt. for hva?
3. Hvor lenge har du sittet i fengsel?
4. Hvordan synes du det har vært?
5. Hvor lang tid har du igjen av dommen din?
6. Hvilke tanker gjør du deg om løslatelsen?
7. Hva skal du benytte fritiden din til etter løslatelsen?
8. Har du noe jobb eller skole du skal påbegynne etter løslatelsen?

Bolig og nettverk

9. Har du egen bolig?
10. Evt hva slags bolig er det du har?
11. Trives du i boligen din?
12. Hvilken kommune planlegger du å løslates til?
13. Hva tror du kommer til å være din største utfordring når du skal løslates og bo i kommunen?
14. Hvordan er nærmiljøet der du skal bo?
15. Hvorfor ønsker du å bo i dette nærmiljøet?
16. Kjenner du til naboene fra før?
17. Hvilke forventninger har du til fremtidig kontakt med naboer?
18. Er det noe du frykter i forbindelse med å flytte tilbake til kommunen?
19. Kommer du til å være åpen på at du har sonet en fengselsdom?
20. Hvorfor/ hvorfor ikke?
21. Evt. hvem ønsker du å være åpen om dette mot?
22. Frykter du for at andre kan få kjennskap til de forbrytelsene du har begått?

23. I så fall, har du noen tanker om hvordan ditt private nettverk kan støtte deg i en slik situasjon?
24. Det offentlige hjelpeapparatet?
25. Hva tenker du at du kan gjøre selv i en slik situasjon?

Om lovbruddet

26. Hva føler du i forhold til det lovbruddet du har gjort?
27. Er det noe du skulle ønske var annerledes i dag?
28. Tror du at du skal klare å unngå og begå nye kriminelle handlinger?
29. Hva tenker du kan forebygge dette?
30. Hvor viktig er det private nettverket ditt med tanke på nye kriminelle handlinger?
31. Evt det offentlige nettverket?